

008(478)

D 73C

iblioteca Municipală B. P. Hasdeu
entrul de Informare și Documentare Chișinău

Enigma Petre Draganov

Colecția
PANTHEON

MUSEUM

ULYSSE

de
Iurie Colesnic

008(478) D73C		Nr. Inv.	Lei 25,00		
Colesnic, Iurie					
Enigma Petre Draganov					
Chişinău, 2006.					
Data împrum utului	Nr. Permi sului	Semnătura cititorului	Data resti tuirii	Semnătura biblioteca rului	

208(478)
D73C

Biblioteca Municipală B. P. Hasdeu
Centrul de Informare și Documentare Chișinău

Enigma Petre Draganov

Colecția
PANTHEON

de

Iurie Colesnic

MUSEUM

ULYSSE

008(478) Draganov, P. = 135/1 = 135.1
929 Draganov, Petre = 135/1 = 135.1

CZU 94(478)+929

C 62

Autorul aduce sincere mulțumiri Doamnei Eugenia Lulenov de la Secția Cultură din Comrat, Doamnei Lucia Martușevici de la Fălticeni, academicianului din Macedonia Blaje Ristovski și Doamnei Lidia Kulikovski, Directoarea Bibliotecii Municipale din Chișinău pentru sprijinul acordat la apariția acestei cărți.

 MUSEUM

ULYSSE

- © Iurie Colesnic
- © Editura ULYSSE, Chișinău, 2006
- © Editura MUSEUM, Chișinău, 2006
- © Concepția grafică: Andrei Gamarț

Procesare: Dana Paiu
Redactori: Laura Ivașcu, Valentina Cosmescu

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Colesnic, Iurie

Enigma Petre Draganov / Iurie Colesnic;
Bibl. Mun. "B.P.Hasdeu". Centrul de Inf. și
Docum. "Chișinău". - Ch. : Museum, 2006
(Tipogr. "Bons Offices"). - 84 p. - (Col.
Pantheon)

ISBN 978-9975-906-05-0

450 ex.

94(478)+929

ISBN 978-9975-906-05-0

Un Marco Polo al Balcanilor

Cazul bibliografului Petre Draganov, constituie unul dintre marile mistere literare și științifice care au preocupat savanții mai bine de jumate din veacul XX și care cred că va servi drept provocare și pentru cei din secolul XXI.

Filolog, istoric literar, muzeograf, arhivist, bibliograf, cu alte cuvinte o personalitate de factură enciclopedică, Petre Draganov a propus lumii științifice zeci de întrebări, a oferit mai multe răspunsuri, dar a rămas, în cele din urmă, un mare necunoscut.

Petre Draganov, ca exponent al culturii basarabene și bun cunoscător al slavilor din sudul Balcanilor, a fost preocupat de căutarea punctelor de tangență ale culturii balcanice cu cea slavă veche. El a încercat să identifice toate argumentele unității culturale, lingvistice, religioase, politice și ideologice, deși părea preocupat doar de probleme de filologie.

De ce anume acest interes la un basarabean? Explicația acestui fenomen rezidă chiar în faptul că Basarabia întruchipa un amestec al culturilor latine și slave. Exponenții acestor culturi erau toleranți față de etniile conlocuitoare și, respectiv, față de culturile lor. Această atitudine tolerantă a fost benefică pentru savantul Draganov. Ea i-a permis să studieze popoarele balcanice de la egal la egal, nu cum o cerea spiritul vremii, când savanții Rusiei țariste își permiteau aluzii și chiar tratamente șovine, care nu doar descurajau savanții proveniți din părțile Balcanilor, ci creau și o atitudine ostilă față de unele domenii de cercetare. Cu alte cuvinte, Draganov a fost un perfect ambasador al culturii și științei. A fost un fel de Marco Polo al Balcanilor. În felul acesta, prin intermediul lucrărilor lui nu doar a fost descoperită o cultură deosebită, dar și un imens domeniu de cercetare, care și-a atins apogeul abia la finele secolului XX.

Exemplificăm doar printr-un manuscris păstrat în Arhiva Națională a Republicii Moldova (f.1262, inv. 1, dosar 1, pag. 1–41) – *О распространении и мирных завоеваниях русского языка, литературы, науки и искусства в Болгарии*, care este o prefață la o altă lucrare de proporții – *Алфавитный указатель (Библиографический словарь) русских писателей, государственных и общественных деятелей, художников, композиторов и проч. в болгарском переводе или обращении. От зарождения новоболгарской литературы и до настоящего времени (1806–1894)*. După cum afirmă autorul, această lucrare era definitivată în manuscris, dar până astăzi nu știm unde se află. Deci, pe de o parte avem un pionier al culturii popoarelor slave din Balcani, carte descoperă ca un temerar această lume atât de apropiată de noi, dar tot atât de necunoscută și ca un autor ale cărui munci sisifice rămân nevalorificate, adică needitate, în definitiv pierdute pentru urmași.

Lumea contemporană privește cu suspiciune, sau poate chiar cu un aer de superioritate, orice lucrare bibliografică, neconștientizând faptul că, în esență, orice bibliografie este un fel de carte de navigație în lumea dificilă a științei. Petre Draganov, chiar dacă n-am ține cont de ce a făcut, pe lângă bibliografii, am putea spune, a întocmit cele mai bune și cele mai valoroase cărți de navigație în acest sens. Și a făcut-o cu demnitatea unui pionier.

Viața, moartea și nemurirea lui Petre Draganov

La finele anilor '80, prin strădaniile scriitorului și animatorului cultural Alexe Rău, la Chișinău se edita un volum de materiale selective având titlul *Patrimoniu* (Almanahul bibliofililor din Moldova). În 1988, a apărut volumul II al *Almanahului* și acolo, la pagina 191, cercetătorul moscovit Serghei Fomin a publicat un material amplu și foarte incitant despre arhiva lui Petre Draganov – *Zagadka arhiva Draganova* (*Enigma arhivei Draganov*).

Abia peste câțiva ani am venit din nou în contact cu materialele legate de același nume. Și am înțeles că nu voi putea ocoli ușor această temă. Am reeditat, în 1993, cartea lui, *Ucenaia, literaturnaia i hudojestvennaia Bessarabia*, după ediția din 1911 de la Chișinău, mizând să readuc în actualitate o comoară științifică autentică. Totodată, speram că apariția cărții va stimula cercetătorii și vom descoperi urmele tezaurului cărturăresc al lui Petre Draganov. Dar, din păcate, acest lucru nu s-a întâmplat.

Petre Draganov mi se pare un exilat în uitare.

Dacă ar fi scris romane, dacă ar fi scris poeme interminabile, Petre Draganov ar fi făcut, desigur, epocă literară. Căci a demonstrat și tenacitate, și perseverență, și o hărnicie de invidiat, deși condițiile materiale modeste au venit în contradicție cu activitatea sa științifică.

Sus-numitul autor însă a avut nenorocul să se atașeze tagmei enciclopediștilor, preferând să activeze pe o arie foarte largă: etnograf, filolog-slavist, istoric literar, bibliograf, fenomen prea puțin prețuit de popoarele romantice.

Petre Draganov a fost un autor care a pus un accent deosebit pe valoarea culturii slave. Pentru el, cultura slavă era una de importanță

mondială, poate chiar cea mai importantă în contextul culturii creștine ortodoxe.

De aceea, în lucrările sale a pus cultura europeană și, respectiv, cultura românilor din Basarabia, în raport direct cu și sub influența culturii ruse.

Nu-l putem numi slavofil, deoarece nu promova principiile acestora, deși ținea la ele. Am greși și dacă am spune că a fost un șovin rus, fiindcă el a fost preocupat de cultura slavilor din Balcani și a examinat cu atenție aproape chirurgicală, a scos în evidență, a promovat fiecare cultură în parte. El a găsit criterii de apreciere pentru bulgari, pentru sârbi, pentru macedonieni, pentru toți a elaborat lucrări fundamentale, aducând aceste culturi în atenția opiniei științifice. În același timp, privea Basarabia ca pe un buchet de culturi în care fiecare etnie își avea detaliile caracteristice, care meritau a fi cunoscute, studiate, apreciate.

De aici și studiul său principal despre populația rusă din Basarabia și, respectiv, studiul despre bulgarii din Basarabia, găgăuzii din Basarabia, românii moldoveni din Basarabia.

El nu face confuzia pe care și-o permit savanții contemporani, stabilind o delimitare între românii basarabeni, moldoveni și români.

În toate aceste studii el merge pe o cale strict științifică. Pornește de la sondajul statistic al populației și ajunge la niște concluzii valabile până astăzi. El nu ridică ponderea rușilor basarabeni în raport cu majoritatea populației autohtone, așa cum au făcut-o savanții sovietici, ci operează cu niște cifre exacte și, ceea ce este foarte important, știe să separe populația autohtonă de populația care a emigrat în Basarabia.

Colonizarea Basarabiei, consideră el a fost un moment pozitiv, politica generalului Ivan Inzov fiind, după părerea lui, una corectă.

El nu și-a pus problema – cum ar fi fost firesc s-o pună – că aceste teritorii au fost luate abuziv în 1812, rupte din spațiul lor istoric. El a observat că întinsele spații puțin populate din Sudul Basarabiei erau în realitate niște goluri formate în urma emigrației populației. Multe sate din acea zonă au fost părăsite de locuitori în 1812-1814 de frica noilor autorități rusești.

Același lucru l-au făcut boierii care dețineau moșii și domenii în această zonă. De aceea, statul rus a intrat în posesia unor teritorii practic fără stăpân. Și atunci, prin mila împărătească, aici au primit

pământ elvețienii și germanii, bulgarii și găgăuzii, marii demnitari ruși și, în felul acesta, Basarabia s-a pomenit reîmpărțită, repopulată, restăpânită.

Acest aspect al problemei îi scapă lui Petre Draganov. El, ca orice cetățean rus, loial autorităților, se conformează ideii că tot ce face autoritatea superioară imperială este corect. Și analizează problemele basarabene dintr-o singură perspectivă. Cu toate acestea, nu putem minimaliza rolul și importanța lucrărilor lui Draganov în cazul Basarabiei.

În anexa acestei cărți vom reproduce, în limba originalului, câteva articole semnate de acest autor, ca pe niște mostre inedite din imensa operă a savantului basarabean. Ele sunt exemple elocvente ale unei concepții științifice practicate la finele secolului XIX și finele secolului XX.

Aroma acestei metode mai plutește peste unele lucrări semnate de autorii contemporani, ceea ce ne face să credem că ei nu fac legătură directă între istoria Basarabiei și cultura basarabeană.

Nuanțe genealogice

Genealogia lui Petre Draganov a putut fi urmărită doar de la străbunicul lui, preot în localitatea bulgară Jernava din apropierea orașului Sliven.

Acesta a fost schingiuit de turci în timpul răscoalei de 1821, adică în timpul Eteriei.

Tatăl lui Draganov se numea Dacio Covangi, era colonist în Comrat și se ocupa de creșterea viței-de-vie, fiind proprietar de pământ.

Draganov se identifică drept bulgar; prin urmare, în lucrările sale a acordat foarte multă atenție Bulgariei sau persoanelor de origine bulgară.

Familia Draganovilor a mai dat o personalitate de excepție S.D. Draganov–Kovanji (?– 1893, Chișinău), care a absolvit Școala Bulgară Centrală cu mențiune de gradul I, și-a continuat studiile la Seminarul Pedagogic din Bairamcea, după care a fost învățător în guberniile Basarabia și Herson.

Din 1883 a fost angajat la Ministerul de Externe a Rusiei și a fost primul dragoman la Consulatul General al Rusiei în Rumelia de Est, iar din 1888 la Adrianopol. Tot el a fost secretarul Comitetului care a înălțat biserica rusă la poalele Muntelui Șipca în memoria ostașilor căzuți în luptele pentru eliberarea Bulgariei.

Preocupările lui însă n-au fost numai diplomatice. În literatura bulgară el a intrat ca traducător din opera lui A. Pușkin, I. Turgheniev, N. Gogol, și tot el este autorul unor lucrări specifice: *Баллада о домовом – строителе и виле – строительнице в индо-европейской народной поэзии. Исследование и тексты южнославянские, греческие, румынские, албанские, и др.* (1882); *Сборник этнографических и статистических материалов для изучения Адрианопольского вилаета* (1889); *Материалы по классической эпиграфике и христианской археологии во Фракии* (Родопы, побережья Пропондиты, Эгейского и Черного морей) (1890); *О культуре пречистого огня «В дебрях Турции»* (1892).

Notițe pentru o autobiografie

Confesiunea lui Petre Draganov impresionează sub aspect biografic și, pornind de la ea, am continuat investigațiile:

“...Cu adevărul de absolvire a fostei Școli Centrale Bulgare din Basarabia cu sediul la Comrat (patria mea), am intrat la Gimnaziul de Stat (acum Gimnaziul nr. 2) și, după absolvirea lui, am fost primit fără examene în clasa a 5-a a singurului pe atunci în toată Basarabia gimnaziu gubernial din Chișinău, acum Gimnaziul nr. 1.

Deși, în virtutea unor circumstanțe familiale, peste un an a trebuit să părăsesc Chișinăul și, în toiul marelui război de eliberare din 1877, să plec la Harkov, unde, în 1880, am terminat studiile la Gimnaziul nr. 2, eu voi rămâne, până la sfârșitul vieții mele, recunoscător gimnaziului condus de Excelența voastră: lui îi datorez însușirea temeinică a adevărului credinței creștine ortodoxe, sub îndrumarea minunaților profesori de religie V. Parhomovici (acum preasfinția sa Afanasie, Arhiepiscopul de Don și Novocerkassk) și Aleksei Kononovici Konski, magistru în religie, protoiereu, care mai târziu a fost și rector al Seminarului Teologic de la Minsk; anume acestui gimnaziu și minunatului profesor M. Leskoveț le datorez și studierea profundă a cursului de gramatică a limbilor greacă și latină; anume Gimnaziul nr. 1 din Chișinău mi-a insuflat dragostea profundă față de limba și literatura rusă, prin intermediul merituosului profesor A. N. Șimanovski. Cu toate că încă în Școala Centrală din Comrat și în Gimnaziul de Stat eram considerat un foarte bun “istoric” și “geograf” (țin minte ca azi memorabila zi de

26 octombrie, era ziua de naștere a ministrului Învățământului Public, când, în prezența contelui D.A.Tolstoi, am răspuns la istorie și geografie, apoi i-am desenat pe tablă, aproape momentan, harta Rusiei, iar el, între timp, răsfoia atlasul meu geografic, care era cel mai bun din clasă), eu totuși datorez mult lecțiilor prezentate de neuitații profesori de la Gimnaziul gubernial din Chișinău, care mai târziu au fost și directori, regretații M.K.Zozulin și D.V. Kollovici.

Petre Draganov – profesor

Aceste circumstanțe favorabile au determinat în mare măsură specialitatea pe care mi-am ales-o în cadrul instituției de învățământ superior – facultatea de istorie și filologie, pe care am urmat-o inițial la Universitatea din Harkov, apoi la cea din Sankt-Petersburg, și am absolvit-o cu gradul de candidat(...).

Timp de 23 de ani, am fost în serviciul Ministerului Învățământului Public. În acest răstimp, în prima perioadă, am deținut funcția de profesor de limba rusă și alte științe istorico-filologice în regiunea Odesa (în școlile reale din Comrat și Sevastopol și în gimnaziile din Chișinău și Bolgrad); în cea de a doua perioadă, mi-am desfășurat activitatea în funcția de ajutor de bibliotecar la Biblioteca Publică Imperială din Petersburg, fiind responsabil de cărțile în limbile slave care au adoptat scrierea laică rusească.

Din motive familiale, eu, cu inima frântă, a trebuit să-mi întrerup preocupările științifice, să părăsesc Petersburgul, în 1904, și să revin la activitatea pe tărâm pedagogic, de data aceasta, în calitate de inspector, inițial la școala reală din Comrat, iar acum la școala reală din Astrahan... Sunt membru titular al următoarelor instituții: Societatea Geografică Imperială din Rusia, Institutul Imperial de Arheologie, precum și membru-colaborator al Societății Imperiale a Amatorilor Scrisului Vechi și al Comisiei Editoriale С.П.Б. a Societății Slave.

Am publicat diferite articole cu conținut istorico-filologic în: *Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія, Извѣстїяхъ отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ, Историческомъ Вѣстникѣ, Русскомъ Филологическомъ Вѣстникѣ, Историческомъ Вѣстникѣ, Литературномъ Вѣстникѣ,*

Правительственномъ Вѣстникѣ, Славянскихъ Извѣстiяхъ și în alte publicații periodice.

Lista lucrărilor și articolelor mele științifice referitoare la limba rusă, filologia slavă, la bibliografie, patriotism (mai mult de 100) au fost publicate în cartea «*Новый сборникъ статей по славяновѣденiю, составленный и изданный учениками профессора и академика В.И.Ламанского, при участiи ихъ учениковъ, по случаю 50 лѣтiя его учено-литературной дѣяельности*» С.-П.-Б. 1905 г.

Mă îndoiesc de faptul că, neavând aproape deloc timp liber, fiind mereu ocupat cu activitatea pedagogică, mi-aș putea relua ocupațiile în domeniul literaturii și istoriei naționale, dragi sufletului meu.”

Într-o succintă autobiografie, tipărită în 1908 de protoiereul N.V.Lașkov în volumul *Кишинiовскаiа областнаiа, в последствiи губернскаiа, нѣне перваiа гимназiа*, Draganov își parcurge imaginar calea vieții, dar nu detaliază – unele amănunte absolut necesare în descifrarea unei biografii (care, tradițional, începe cu anul și locul nașterii) lipsesc.

El s-a născut la 14/1 februarie 1857, în orașelul Comrat din inima Bugeacului, unde a și frecventat școala primară, continuându-și învățătura la Școala Centrală Superioară Basarabeană-Bulgară din aceeași localitate. Ulterior, se transferă la gimnaziul de stat din Chișinău, iar de acolo, peste un an, la gimnaziul nr.1.

Dar nici aflarea în această renumită școală n-a fost de lungă durată. Din motive familiale, în 1877, se transferă în gimnaziul nr. 2 din Harkov, pe care îl absolveste în 1880.

Petre Draganov

Menționăm că, dintre toate școlile medii prin care i-a fost dat să treacă, cea mai bună impresie i-a lăsat-o gimnaziul gubernial din Chișinău. În acea autobiografie, el include un scurt registru în care pomenește profesorii cei mai valoroși ori pe cei care l-au marcat.

Sunt nume notorii pentru școala basarabeană din acea vreme: Vasile Parhomovici, preotul care, mai târziu, a ajuns arhiepiscop al Donului și Novocercasskului, sub numele de Afanasie, cel mai mare dintre cei trei frați Parhomovici, care au onorat pedagogia și presa basa-

rabeană prin devotamentul și hărnicia lor; Aleksei Konski, care l-a învățat greaca și latina împreună cu un alt bun profesor, L. Leskoveț. Limba și literatura rusă a însușit-o datorită talentului pedagogic al lui A. Șimanovski, iar la geografie și istorie i-a avut ca profesori pe harnicii publiciști M. Zozulin și D. Kolovici.

Școala medie i s-a imprimat în memorie și printr-un fapt ieșit din comun. La lecția de geografie, pe când învăța la Comrat, a asistat ministrul instrucției publice, contele D. A. Tolstoi. Draganov, care de pe atunci era considerat „geograf și istoric”, a fost invitat la tablă să deseneze harta Rusiei. Ministrul a rămas foarte mulțumit, mai ales după ce a răsfoit caietul de geografie al elevului Draganov. Tot la Harkov, se înscrie la Universitate, la Facultatea de Istorie și Filologie, unde învață timp de doi ani – 1880-1882. Se transferă pentru continuarea studiilor la Universitatea din Petersburg, la terminarea căreia, în 1885, obține gradul de “candidat”.

Deoarece pentru terminarea studiilor a beneficiat de un ajutor din partea ministerului învățământului din Bulgaria, după absolvirea universității tânărul pleacă la Salonic, în Grecia, unde este numit profesor la gimnaziul exarhiei bulgare. S-a aflat acolo timp de trei ani, predând mai multe discipline: istoria, slava veche, limba și literatura bulgară, latina, geografia. Pentru un erudit ca el, nu era o povară prea grea acest evantai de obiecte.

Vacanțele de vară le folosește tot în scopul cercetării, călătorind prin Grecia și Bulgaria, ajungând până la Constantinopol.

În toamna anului 1887, revine la Comrat, de unde ia calea Petersburgului. Dar în capitala imperiului nu-l așteaptă decât greutatea și necazul cerșirii unui post pe potrivă capacităților.

Tainica speranță că, aflându-se în preajma surselor de informare, ar putea să se dedice cercetărilor nu-și găsește confirmare.

Caracterul

Petre Draganov a avut un caracter dificil. Nu era prea comunicativ, era pasionat, subiectiv, dur în aprecieri și nu suporta opinii contrare. Toate aceste nuanțe ale caracterului său erau însă trecute în umbra pasiunii lui față de cercetare. Drept dovadă a complexității caracterului său pot servi scrisorile adresate editorului A. S. Suvorin, care a încercat

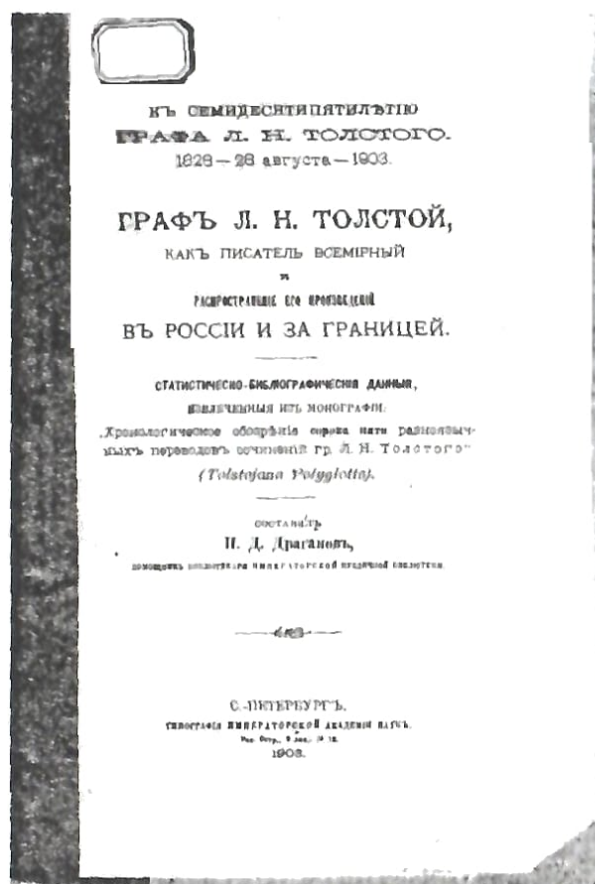
să publice o parte din operele lui Draganov. Până la urmă, relațiile lor s-au încheiat cu o supărare profundă. Intransigența lui Draganov o putem găsi chiar în prefața cărții *Contele L. N. Tolstoi ca scriitor universal și difuzarea operei lui în Rusia și peste hotare. Studiu bibliografico-statistic*.

În prefața cărții, un fel de adresare către cititor, el descrie destinul manuscrisului, care a fost rătăcit în corectură de către A. B. Amfiteatrov, care semna în ziarul *Rossia* cu pseudonimul *Old Gentleman*. Tot sarcasmul de care era capabil Draganov a fost revărsat peste numele acestui distins publicist. Și chiar faptul că el a reușit să găsească manuscrisul și să-l restituie autorului nu l-a salvat de aprecierile foarte dure date de P. Draganov.

A avut un caracter conservator. Accepta cu greu noutatea în relațiile cu societatea, schimbările din societate. La 1903 el critica lucrările lui Maxim Gorki într-o scrisoare adresată editorului său Suvorin, iar revoluționarii din Comrat la 1906 l-au trecut pe Draganov în lista reacționarilor, adică a adversarilor revoluției. Acest comportament are o explicație, preocupările lui științifice presupuneau un profund echilibru interior, orice schimbare însemna dezechilibrarea acestei armonii între el ca personalitate și societatea care intenționa să evolueze.

Sistemul de lucru

Pornind de la ideea clasificării operelor literare, Draganov a creat un sistem în care statistica bibliografică, descrierea bibliografică, alcătuiau partea cea mai importantă.

Coperta cărții *Contele L. N. Tolstoi ca scriitor universal și difuzarea operei lui în Rusia și peste hotare* de Petre Draganov, Sankt-Petersburg, 1903

Am fost un cunoscător al aproape tuturor limbilor europene – cu excepția câtorva, pe care le și enumeră într-o scrisoare adresată, în 1902, savantului A. I. Sobolevski, “citesc liber în toate limbile vest-europene, cu excepția englezei, suedezei, finlandezei și maghiarei, în cele 12 dialecte slave, în română și, desigur, în greacă și latină.”

El reușește să acumuleze un volum enorm de informații, pe care le clasifică în baza unor principii proprii. Astfel, deține informații bibliografice complexe referitor la diverse domenii. Deoarece pe atunci nu exista Internetul ca să te poți informa, cine deținea informația bibliografică devenea extrem de prețios.

Drept dovadă a acestei sistematizări, prezentăm lucrarea despre Tolstoi: *Contele L. N. Tolstoi, ca scriitor universal și difuzarea operei lui în Rusia și peste hotare* (Sankt-Petersburg, 1903).

Interesele științifice

În Arhiva Academiei de Științe a Rusiei de la Sankt-Petersburg se păstrează corespondența lui Petre Draganov cu savanții ruși preocupați de problemele slavisticii și de viața și obiceiurile slavilor din sudul Europei. În fondurile cu numerele 35, 134,241, 176,492, ș.a. este depozitată o veritabilă comoară pentru cei care doresc să cerceteze în primul rând biografia lui P.Draganov sau etapele de cercetare și cunoaștere a slavilor de sud.

Liceul de Fete din Chișinău. Imagine de epocă

Cercetătoarea K.L.Strukova a publicat în revista „Sovetskoie slavea-novedenie” (1970, nr.4) un material amplu referitor la acest subiect intitulându-l „Iz epistolearnogo nasledia P.D. Draganova”.

Pe noi însă ne interesează un alt aspect al problemei: preocupările lui științifice și primul îmbold pentru o asemenea cercetare. Fiind student la anul II al facultății, a tradus în limba bulgară „Anti-Ențiklika” lui Holmogorov și Platonov. La anul III, începe să fie preocupat de viața și activitatea celor doi mari cărturari bulgari Kiril și Metodiu, temă care-l va preocupa pe parcursul întregii sale vieți. Curios lucru, toate cercetările lui teoretice mai târziu au început să vizeze două direcții definitorii: filologia și etnografia. Cine va citi recenziile semnate de Petre Draganov va sesiza profunda cunoaștere a ambelor domenii și, în cazul lui, combinarea lor este benefică.

Interesul pentru tema bulgară este treptat eclipsat de tema macedoneană, când secretarul interimar al exarhului Macedoniei A. Șopov îi propune să participe la pregătirea unei culegeri macedonene aflate în curs de apariție.

La 9 mai 1887, V.Lamanski îi propune să-și scrie teza de doctor în baza unei tematici macedonene. Culegerea preconizată a și realizat-o, iar în 1888 avea aproape definitivată teza de doctor. Dar aici destinul a fost împotriva lui. Nevoile vieții l-au readus la Comrat, unde nu exista nici o bibliotecă pe potrivă intereselor lui științifice.

Negăsind un loc de muncă potrivit, se desparte de gândul că-l va avea în preajmă pe iubitul său îndrumător V. I. Lamanski, care rămânea în depărtatul Petersburg, pe când basarabeanul se angaja profesor de limba rusă la școala reală din Comrat, recent deschisă. De fapt, tema Comratului revine ca un refren în destinul lui. Tot acolo, inima avea să-i bată pentru cea din urmă oară...

Gândul de a se stabili într-un centru universitar nu-l părăsește. Cere să fie transferat ca bibliotecar la Biblioteca Universității din Novorossiisk (Odesa), apoi devine profesor la școala reală din Sevastopol, unde rămâne până în 1895, când peregrinul revine în Basarabia, poposind pentru scurt timp la Gimnaziul de Fete din Chișinău.

Începând cu acest an, tema Basarabiei devine preocuparea cea mai serioasă. Treptat celelalte teme trec pe plan secund, deși a mai pregătit în acest răstimp un dicționar bulgar-rus și alte lucrări care i-au solicitat contribuția, inclusiv cunoștințele din domeniul slavisticii.

Biblioteca Publică din Sankt-Petersburg

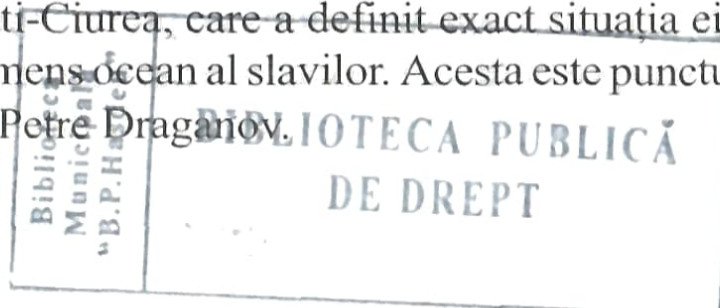
Peste un an, în 1896, în fișa lui personală apare o nouă inscripție – angajat al Bibliotecii Publice din Sankt-Petersburg.

Petre Draganov a procedat foarte just în momentul când a decis să lucreze la bibliotecă. Pentru un savant tânăr, lucrul într-o asemenea instituție presupune însușirea unor reguli nescrise, dar valabile pentru orice temă de cercetare.

Biblioteca te învață să sistematizezi materialele, să le ierarhizezi și, ceea ce este foarte important, să lupți pentru obținerea tuturor surselor, inclusiv a celor foarte greu de obținut.

Această mare bibliotecă, de fapt, una dintre cele mai mari din Rusia, era bogată în documente, manuscrise, cărți și colecții de ziare care nu pot fi găsite nici în Basarabia, nici în România, nici în Bulgaria, nici în altă parte.

Bogăția acestui tezaur l-a copleșit pe tânărul basarabean, a trezit în el dorința sinceră de a consulta maxim de surse legate de tema Basarabiei. Căci, în fond, ce înseamnă această lucrare – *Bessarabiana*? Este un conspect bibliografic pentru o posibilă istorie a Basarabiei. Dar provincia dintre Prut și Nistru privită nu numai ca o parte integrantă a vechii Moldove, sau ca parte anexată Rusiei, ci privită dintr-un unghi nou, neobișnuit pentru istorici: Basarabia în contextul geopolitic din Balcani. Și aici suntem în drept să facem o paralelă cu scriitorul Constantin Stamati-Ciurea, care a definit exact situația ei. O insulă a latinității într-un imens ocean al slavilor. Acesta este punctul de pornire al cercetărilor lui Petre Draganov.

Lucrările lui, în primul rând bibliografia, trădează o foarte bună cunoaștere a istoriei României și a surselor românești legate de Basarabia. Era conștient de faptul că istoric teritoriul dintre Prut și Nistru a aparținut Moldovei istorice. Și contextul în care trebuie studiată istoria ținutului este anume cel al vechii Moldove.

Însă tot aici observăm dorința lui de a apela și la opiniile istoricilor contemporani. Întâlnim alături de lucrările lui Nicolae Iorga, A. Xenopol, M. Kogălniceanu, lucrările savanților ruși: A. Zașciuk, A. Batiuşkov ș.a.

Este greu de spus dacă ar fi avut curajul să se expună tranșat privitor la delicata temă a apartenenței Basarabiei. Dar faptul că destinul l-a făcut să vadă Unirea de la 1918, ne dă posibilitatea să apreciem posibila contribuție a lui Petre Draganov la pregătirea unor surse pentru viitorii istorici care și-au expus obiectiv opiniile vizavi de această temă.

Este un moment biografic delicat legat de soarta omului Petre Draganov. N-a avut mijloace materiale mari, care să-i permită studierea temelor preferate, n-a avut suficiente ajutoare materiale să călătorească în țările de care avea nevoie pentru a consulta izvoarele necesare, era un om obligat de destin să-și câștige existența cu salariul de bibliotecar, iar mai târziu cu un salariu de profesor de liceu.

Avea doi copii pe care trebuia să-i întrețină și să le dea studii, o soție bolnavă, care trebuia și ea întreținută și, în felul acesta, o bună parte din energia pe care ar fi putut-o utiliza pentru cercetare se epuiza în zona câștigului existenței cotidiene.

De aceea randamentul muncii lui n-a fost maxim. Și aici este cazul să regretăm lipsa acestor mijloace. Lipsa unei societăți academice care l-ar fi putut ajuta plenar sau a unui tutore material, care și-ar fi asumat responsabilitatea de a-l ajuta să cerceteze fără să fie preocupat de probleme existențiale. Dar aceste păreri de rău țin de domeniul idealului.

Realitatea a fost dură și nu ne rămâne decât să regretăm că opera acestui savant nu este atât de voluminoasă pe cât ar fi putut fi.

Un alt moment biografic care l-a împiedicat să se realizeze plenar a fost necesitatea de a se angaja în postul de profesor, reieșind din locurile vacante oferite. A fost nevoit să poposească prin mai multe orașe din Rusia, orașe provinciale unde practic nu putea să utilizeze o bibliotecă, servindu-se doar de însemnările proprii, de propria lui arhivă și de rarele ocazii când avea posibilitatea să călătorească la Sankt Patersburg ori la Moscova.

Această situație l-a împiedicat extrem de mult să realizeze în termeni utili studiile preconizate.

Multe lucruri, mai bine zis multe teme de cercetare schițate, au fost lăsate pentru mai târziu, când i se părea că o să aibă alte posibilități materiale și că va avea timp să le aprofundeze. N-a fost să fie. Conjunctura istorică a fost defavorabilă acestei intenții. Primul război mondial, revoluția din februarie, revoluția din octombrie, războiul civil, rearanjarea Basarabiei în temeiul administrației românești, au influențat negativ eficiența cercetării lui Petre Draganov. Și totuși, dacă consultăm cu atenție și acel ghid întocmit pentru muzeul și biblioteca lui Draganov, putem aprecia ca excepțională contribuția savantului la cultura noastră.

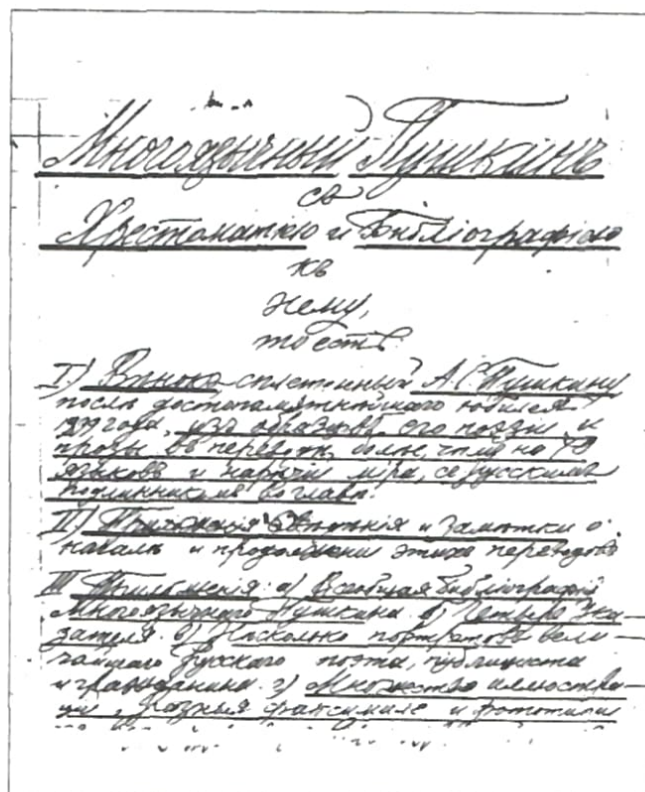
Anume aici, până în 1904, când a avut la îndemână un fond foarte bogat de carte basarabeană, și-a realizat visul, întocmind volumul *Ucenaia, literaturnaia i hudojestvennaia Bessarabia*, cunoscut în literatura de specialitate cu titlul de *Bessarabiana* (tipărit la Chișinău în 1911).

Tot în această perioadă a finalizat o lucrare bibliografică, *Pușkin v perevode na moldavskii i rumânskii iazâc*, tipărită în revista *Istoriceskii vestnik* (nr.5, 1899) și în volum separat cu titlul *Piatidesetiiiazâcinâi Pușkin* (Sankt-Petersburg, 1899). Revista *Viața Basarabiei* din 1937, numărul 1–2, publică un articol din care desprindem câteva teze extrem de importante, vehiculate și astăzi de către adepții “moldovenismului”:

„P. D. Draganov, în anul 1899, a întocmit o «cunună bibliografică» pe mormântul lui Pușkin, în care se ocupă de traduceri ale operelor poetului în cincizeci de limbi.

E curios faptul că autorul face deosebire între limba moldovenească și cea românească. Iată, însă, cum justifică el acest nonsens:

«Termenul întrebuițat de noi, «moldovenesc» și nu «românesc» (e vorba de dialect, de limbă), folosit de altminteri de toți rușii și

Petre Draganov, filă de manuscris.
(Fascimil)

Conferința științifică P. D. Draganov - pedagog, savant și bibliograf.
Comrat, 11 aprilie, 1997

cunoscut ca atare, cu deosebire la Sud, îi aparține lui Pușkin însuși, precum și acelor onorabili moldoveni-literați, care până nu de mult îl întrebuițau neconținut. Pe timpurile lui Pușkin, și mai târziu, nu era *România* pe lume, deoarece principatele *Moldovei* și *Valahiei*, sub noua denumire artificială de *România*, au apărut, după câte știm noi, la începutul celui de al șaselea deceniu al veacului nostru. Această Românie, sub înrâurirea propagandei vecine uniaste de Austria, a înlocuit, mai întâi, chirilița cu șrifțul latin, iar apoi, a îndepărtat limba moldovenească, temelia lexică a căreia e limba slavă, și a adoptat limba cu totul artificială românească, care se deosebește vădit de cea dintâi. E de remarcat, unor români și până azi nu numai că le place să folosească termenul «moldovenesc», dar îl socot echivalent cu termenul «românesc». Așa, învățatul moldovean basarabean A. Hasdeu scrie următoarele, în limba rusă, fiului său, membru al Academiei de Științe din București, B.P. Hasdeu: «În calitate de ultim vlăstar al familiei, tu trebuie să continui comoara limbii *moldovenești*, *Etymologicum Magnum Romaniae*. Vezi cartea lui B.P. Hasdeu: *Sic cogito*, Edit. III, București, 1895, pag. 150”.

Mult prea vehiculata temă a limbii – „românească sau moldovenească?” – o trece prin spiritul lui analitic și pune public în circuit o temă despre care, în epocă, nu se prea discuta. Unele cugetări ale lui P. Draganov sunt, desigur, părtinitoare – a fost un admirator consecvent al culturii ruse, deși nu i-a fost indiferentă nici cultura patriei sale.

Un capitol aparte din biografia lui poate fi restabilit grație corespondenței descoperite recent.

În 1997, am acceptat invitația șefei bibliotecii din Comrat, doamna Eugenia Liulenov, de a participa la o conferință jubiliară *Petre Draganov*. Dar am pus o condiție – să mă ajute să găsim materiale privind activitatea savantului sau despre familia lui, posibil chiar dintre cele care formau celebra arhivă. În scurtă vreme, doamna Liulenov mi-a transmis, în xerocopii, câteva scrisori ce aparțineau familiei Draganov. Le-a găsit la arhiva raională, dar nu în forma în care ar fi trebuit să se păstreze o corespondență de asemenea valoare. Le-a descoperit mai curând accidental. Unele scrisori, care erau curate pe verso, au fost utilizate după război în calitate de hârtie de birou, pe ele scriindu-se și eliberându-se certificate și adeverințe.

Corespondența cu copiii este importantă sub mai multe aspecte. Ea reflectă atitudinea părintelui față de educarea copiilor, atitudinea părintelui-pedagog. Din scrisori descoperim cu satisfacție că savantul Draganov implicase în procesul de cercetare și copiii. Mai târziu, fiul a pornit pe urmele tatei.

* * *

„23 august 1900

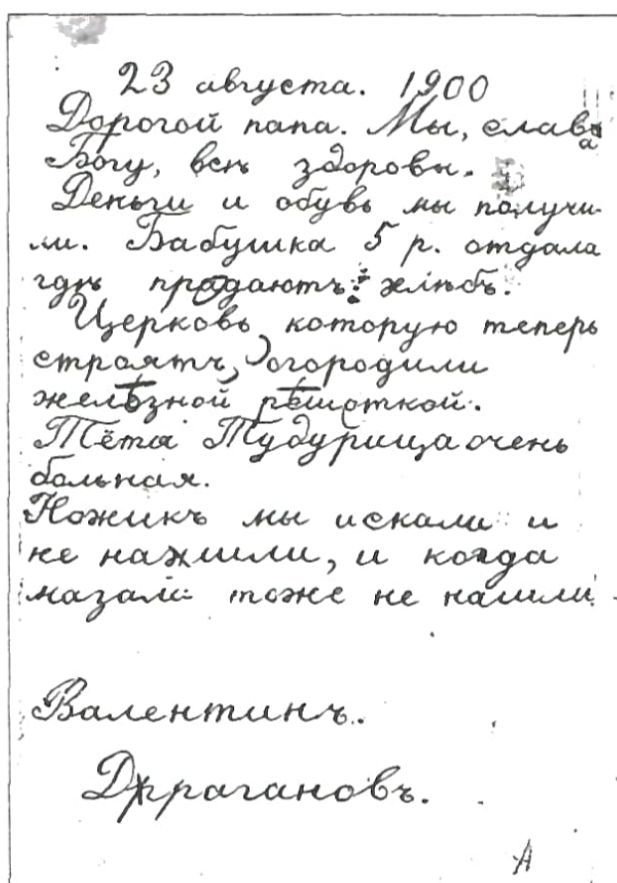
Dragul meu tată, noi, slavă Domnului, suntem sănătoși.

Banii și încălțăminte am primit-o. Bunica a dat 5 r. la magazinul unde se vinde pâinea. Biserica, cea care se construiește acum, a fost împrejmuțată cu un gard de metal.

Mătușa Tudorița este foarte bolnavă.

Am căutat cuțitașul, dar nu l-am găsit, nici când ungeam, nu l-am găsit.

Valentin Draganov

23 августа. 1900
Дорогой папа. Мы, слава
Богу, все здоровы.
Деньги и обувь мы получи-
ли. Бабушка 5 р. отдала
где продают: жинь.
Церковь, которую теперь
строят, огородили
железной решоткой.
Тетя Тудурица очень
больная.
Пожик мы искали и
не нашли, и когда
магазин тоже не нашли.

Валентинь.
Драгановь.

A

Scrisoarea lui Valentin Draganov
din 23 august 1900. (Fascimil)

дорогой папашка. Катя писала, что
 дней через тринадцать или че-
 тырнадцать кончатся ее курсо-
 вство. Она ^{пишет, что} постарается прийти
 летом на неделю поведаться с то-
 бай и с мамой. Новостей нет.
 С любовью тебе твой
 Нина Драганова

1904 года, 28 июля.

Scrisoarea Ninei Draganov
din 28 iulie 1904. (Fascimil)

Дорогой папаша!
 Паурица денги спалила в
 прошлый вторник, за что
 очень тебе благодарна. Те-
 перь пишу от тебя одица
 ного писем. Ребята очень
 скоро уйдут, а я еще
 никак не успеваю по
 рини предисказанье и т. д.
 торит. ~~Вот~~ не успеваю
 Интересно, много
 ума. Улыбайся.
 В. Драганов

1906
Син

Scrisoarea lui Valentin Draganov
din 24 octombrie 1906. (Fascimil)

Dragule tătice, Catea scrie că
peste treisprezece sau paisprezece
zile își sfârșește serviciul.

Scrie că se va strădui să vină
măcar pentru o săptămână, să se
întâlnească cu tine și cu noi. Nou-
tăți nu sunt.

Iubitoarea ta fiică,
Nina Draganova
1904, 28 iulie."

Dragule tătice!

Am primit bani îndeajuns marțea
trecută, fapt pentru care îți sunt
foarte recunoscător. Acum aștept
de la tine scrisoarea promisă. Pri-
mul semestru se va încheia degrabă,
dar trebuie să mai răspund la
câteva obiecte (cele la care tu nu
erai întrebat). Nu mai am nimic
interesant.

Te sărut, V. Draganov
24/X.1906

Dragul meu tătice! Mă întreb
dacă ai primit, după sărbători,
ambele mele scrisori?!

Sigur că da. Te întreb doar din
motivul ca să nu mă învinuiești

apoi că sunt un iresponsabil. O dată ce am promis că-ți voi scrie în fiecare săptămână, îmi țin promisiunea. Astăzi, am aflat despre moartea lui Mendeleev. Биржевые Ведомости varsă acum lacrimi de crocodil, dar o lună în urmă îl numeau cu cele mai necruțătoare cuvinte. Acum vine rândul unui nou obiect, "Antichitățile Romane", în care sunt incluse noțiunile de soldat, arme ș.a.

În scrisoarea precedentă, nu ți-am scris ce note am luat la drept și la franceză. La ambele am câte un patru.

Te sărut, Draganov
21/I.1907
Scrie!

Сорокой канона! Написавши ему
после праздника оба моих письма?
Ковенко, га. В это спрашивал у меня
почему потому, чтобы ^я не обидел
меня в нелицеприятной корреспонден-
ции. Разъяснил и объяснил писавши канониче-
ски, но объяснение свое неписавши.
Словами указав о смерти Менделеева
"Дневные Ведомости" прибавили
по своему поводу крокодиловы и
интервью моему как бы моему то
написав о нем являю его как бы
интервью моему словом. Менее и
прозогнул, так сказать, новый
наме: "пункция гребенки"; ^{Мет}
двася ^{информ} о войсках, канонах
армии и прор. Въ прошлом пись-
е не написав оштрафован по закону в
Французскому. По обиде темпере.
Удачи тебе.
Сно
19-07
Ничего! ^{Франк}
А

Scrisoarea lui Valentin Draganov
din 21 ianuarie 1907. (Fascimil)

* * *

19 ianuarie, vineri, 1907,
Sankt-Petersburg

Scumpule tătic!

Astăzi am aflat, că, probabil, vom studia istoria rusă după manualele lui Ilovaiski.

Așa ne-a comunicat directorul. Spuneai că-mi poți trimite manualul (l-ai cumpărat, pare-mi-se la Crăciun), dacă nu, îl voi cumpăra eu. Habar nu am unde să-l caut. Începem cursul Istoria Rusiei marți. Dacă poți, transmite-mi-l, te rog mai repede.

Te sărut cu drag. Scrie-mi.
Draganov

P.S. M-au întrebat la greacă și la drept. Câte nu cunosc, dar e bine.

Scumpul meu tată!

*La rugămintea ta, îți trimit **Новое Время** din 9, 17 și din 27 februarie; numerele 7 și 28 sunt deja vândute. Iar nr. 8 n-a apărut încă.*

Te rog foarte mult să-mi scrii adresa lui Stiopa.

Te sărut cu drag și-i transmit urări de bine lui tanti Lena.

Al tău Draganov

13/III.1909

P.S. În Basarabia e inundație mare."

Utilizând fondurile de carte rară, precum și achizițiile de ultimă oră, Draganov reușește să realizeze prima sinteză bibliografică serioasă privitor la tema Basarabiei.

Lucrarea are, din punct de vedere profesional, două neajunsuri. Insuficienta reflectare a tipăriturilor românești la această temă se explică prin accentul politic al acelor vremuri. Nu era permisă circulația științifică a surselor românești, deoarece, odată cu ele, reintrau în circuit problemele apartenenței teritoriale a Basarabiei și trecutul ei istoric.

O altă lacună o constituie greșelile, destul de frecvente pentru o lucrare de asemenea anvergură, dar și aici găsim pentru autor o scuză. Grăbindu-se, probabil, tipografiilor nu i-au oferit autorului posibilitatea să facă o corectură serioasă. Astfel, lucrarea a intrat în circuit fără a se introduce corecturile de rigoare.

În 1904-1907 locuiește la Comrat, apoi se stabilește în or. Astrahan, unde a ocupat postul de inspector al școlii reale, de aici fiind transferat la Rovno în calitate de director al Seminarului Pedagogic.

În memoriile publicate de N. Lașkov, găsim o motivare interesantă pentru aceste transferări din loc în loc. P. Draganov accepta transferările, convins că doar așa va putea găsi un loc ideal, în care ar reuși să împace necesitatea muncii care să-i asigure subzistența cu activitatea de creație care să-i aducă satisfacție sufletească, dar există extrem de puține asemenea locuri. De aici și pelerinajul fără sfârșit.

Dar ceea ce uimește și chiar pare paradoxal este faptul că ultimul lui drum s-a încheiat la baștină, la Comrat.

Este curios și faptul că de căutarea mormântului lui Petre Draganov a fost preocupat Gheorghe Bezviconi, încercând să realizeze acest lucru prin intermediul unui coleg basarabean, profesorul universitar Ion Osadcenco.

În arhiva profesorului Osadcenco se păstrează o scrisoare datată cu 24.X.1965, în care Bezviconi scrie:

„Vă transmit unele materiale, așa cum v-am promis. Unele dintre ele au fost tipărite în presa mare (în ziarele și revistele republicane), altele vor fi publicate în timpul apropiat. Studiile despre Sicard și Draganov reflectă ziua de ieri, deoarece ele au fost completate cu detalii noi (din abundență) ș.a.m.d. Articolul despre Ioan Sârbu îl voi expedia mai târziu. Cum numai voi da de el. Care sunt rezultatele călătoriei de la Cahul în planul căutării mormântului lui Draganov?”

Se știa, de fapt, că mormântul lui Petre Draganov era la Comrat. La începutul anilor șaizeci, se mai afla în cimitirul din localitate. Colecțiile de ziare și reviste, păstrate în fondul special al Bibliotecii Academiei de Științe purtau ștampila poștală și o adresă din Cahul unde, în anii '20, locuise Draganov. Acest detaliu i-a indus în eroare pe cercetători.

Gheorghe Bezviconi corespundea cu fiica lui P. Draganov, A. Prosalendis-Draganova, domiciliată la Hunedoara și angajată la școala de zece ani din localitate. La 9 martie 1961, ea răspunde la o serie de întrebări privitor la biografia tatălui:

“Mult stimat Gheorghe Gavrilovici, mă voi strădui să răspund la scrisoarea Dumneavoastră în ordinea întrebărilor enunțate în ea. În primul rând, voi continua ceea ce vă este deja cunoscut despre tata din

*Многочисленным Гергием Гавриловичем,
Государственной библиотеки на Василе Гибелю в порядке
не заданных Вами вопросов.
Прелюбо всем продолжало то, что Вам известно
уже о моем отце по его Гибелюградскому
журду "Бессарабия" 1912г.
По моему отцу Гибелюградскому в Румынской университетской
сезонари в Сандерской губ (до 1913г.) отец был на
значен директором в учебной отделе в Каларашской
лицейской гимназии (1913-1918гг.), затем был
присланным в Комратской лицейской гимназии
(1918-1922гг.) и закончил свой службу в Болградской
гимназии (1922-1926гг.). Василе на пенсии
в 1926г. В 1928г. 7 февраля умер в Комрате.
Похоронен на Комратском кладбище. Могила
сохранялась по личным моим сведениям от
30 августа 1960г.
Кроме журналов относящихся к Бессарабии есть
также его учебно-литературных, филологических
и этнографических журналы в Новом Собрании по
Славянскому союзу, а также по случаю 50-летия
учебно-литературной деятельности В.Н. Лаванского
его ученика, в то же время и П. Д. Дроздовича.
Здесь внесены перечни работ отца моего до 1903г.
В числе румынских составителей собрания есть
и румынские отца. Сборник издан в Петербурге
в 1915г.
Сокращенное перечисление работ отца моего
и в сочинениях или малых книжках не отдам*

Scrisoarea Anghelinei Prosalendis-Draganov
din 9 martie 1961, adresată lui Gheorghe
Bezviconi. (Fascimil)

вонной Публичной Библиотеке в конюшнях
 цитируемой библиотеки в отделе - библиотекарю
 война превратилась в порочную с ними. Мои книги
 до сих пор в музее, но я их не оставляю
 После войны я хотела сохранить книги. Но
 вай Сторнико по Славяноведению за 1905 г. и Все
 славян, и другие материалы без всякой предвари-
 тельной корректуры: описки, оглавления, пропуски
 описки были недовольны. Мой экземпляр перекопирован
 рован им, но с опозданием - после публикации
 3) Формальный список по случаю отъезда до 1912 г.
 Впоследствии получил название "статейного совеща-
 ния" 4) Библиографию "Архив Драгановых" и списо-
 ма и биографию брата по теме о распределе-
 нии книжного имущества по его желанию
 Все это представляет ценность для меня,
 поэтому вно в секретно.
 Материал фотографирован очень опоздала с мо-
 им заказом переписана работой. Прислать
 позже просиле.
 Уведомляю Вас А. Просалендис-Драганова
 9 марта 1961 г.
 Гунедора. А. Прошалендис-Драганов
 Скала de 10 ani P.M.
 Hunedoara
 198

Scrisoarea Anghelinei Prosalendis-Draganov
 din 9 martie 1961, adresată lui Gheorghe
 Bezviconi. (Fascimil - sfârșit)

bibliografia *Bassarabiana* 1912.

După postul de director al
 Seminarului Pedagogic din
 Rovno, gubernia Samara (1913),
 tata a fost numit director la
 gimnaziul proaspăt deschis în
 Cahul (1913-1918). După aceea
 a fost profesor la *Gimnaziul de*
Băieți din Comrat (1918-1922).
 Și-a încheiat serviciul în gimna-
 ziu din Bolgrad (1922-1926). În
 1926, s-a pensionat. În 1928, la
 7 februarie, a murit la Comrat. A
 fost înmormântat la cimitirul din
 Comrat. Mormântul lui, conform
 informațiilor mele din 30 august
 1960, se mai păstrează și acum.

În afară de lucrările despre
 Basarabia, există o listă de lu-
 crări științifice, literare, filologice
 și etnografice, publicate în
Novâi sbornik po slaveanove-

deniu. Lista a fost întocmită cu ocazia jubileului de 50 de ani de activitate
 a lui V.I.Lamanski și a elevilor săi, printre care a fost și P.D.Draganov.
 Aici este reprodusă o listă de 103 lucrări semnate de tata. Printre
 fotografiile alcătuitoarelor acestui volum este și cea a tatei. Lucrarea a
 fost tipărită în 1905 la Sankt-Petersburg.

Descrierea prescurtată a lucrărilor semnate de tata poate fi găsită
 într-o mică broșură, tot de el întocmită, tot un fel de catalog din câteva
 pagini – *Arhiva, depozitul de carte și muzeul Draganovilor*.

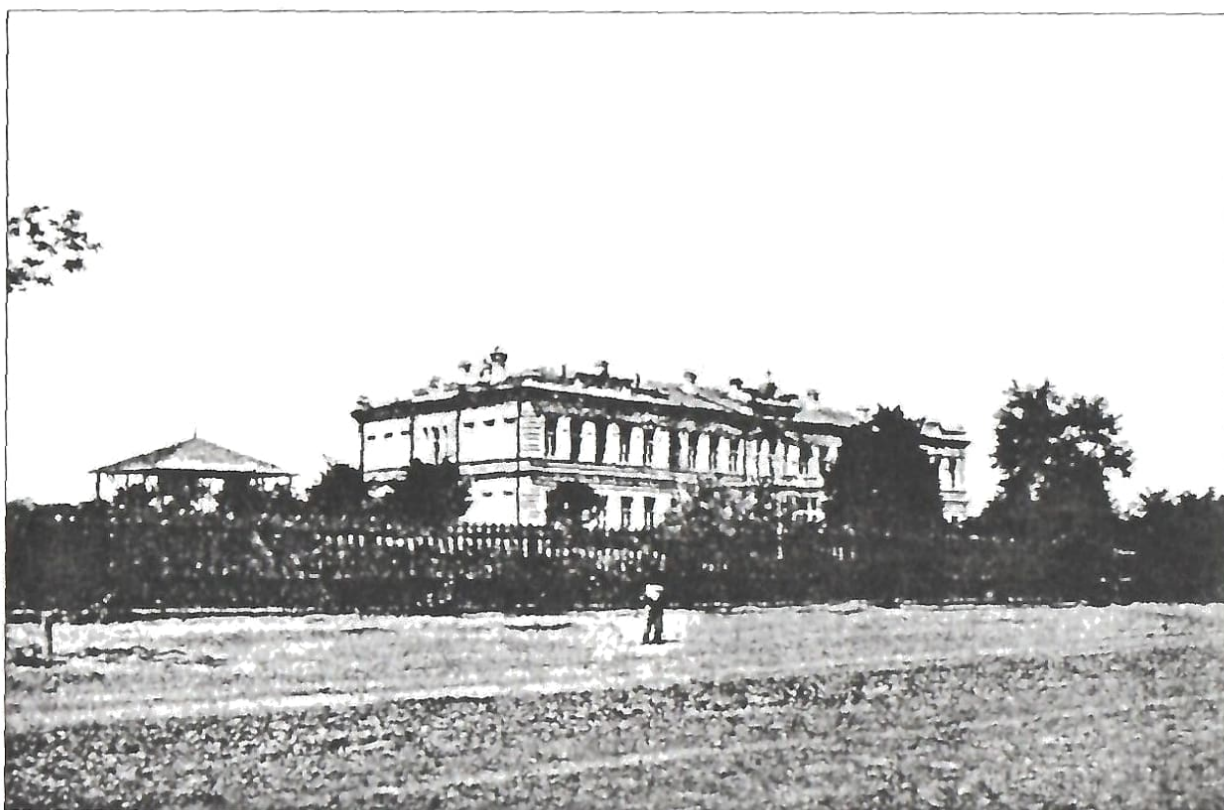
Biblioteca, până la ultima filă tipărită sau de manuscris, a fost
 naționalizată în localitatea Comrat, în iulie 1940, pe când eu mă aflam
 la Chișinău. Când am sosit la Comrat, am fost anunțată că, după repar-
 tizare, materialele vor fi distribuite în bibliotecile din Comrat, Chișinău,
 Tiraspol și Moscova. Într-un șir de telegrame și scrisori, fratele meu
 Valentin Petrovici Draganov care se afla pe atunci la Leningrad, a
 propus autorităților sovietice din Comrat să repartizeze el însuși cărțile

și manuscrisele, când va sosi la fața locului. La mine se păstrează copia acestei scrisori. Intrarea în Basarabia i-a fost permisă fratelui abia la 1 iulie 1941. Războiul a zădărnicit aceste planuri.

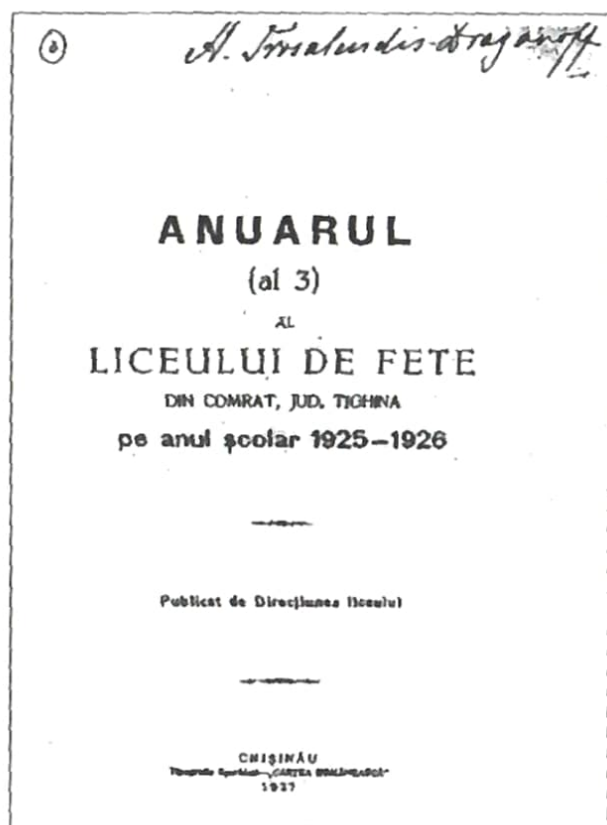
Mai târziu, în timpul războiului, am întâlnit într-un depozit de carte din Chișinău o parte din cărțile tatei, aruncate în dezordine pe podea. Mi s-a spus că întreaga colecție a fost expediată la București. Astfel, s-a încheiat pentru mine pelerinajul în căutarea cărților și manuscriselor. Mi-am dat seama că «depozitul de carte al Draganovilor» a fost împrăștiat prin lume. Aș vrea să cred că au existat persoane care au ocrotit colecția de la distrugere definitivă, în timpul războiului.

Fratele V.P.Draganov a locuit încă din copilărie la Leningrad, unde a absolvit gimnaziul de 3 clase, apoi Universitatea, Facultatea *Istorie și Filologie*. În ultimii ani (până la începutul războiului, în 1941), a fost ca și tata, colaborator științific la Biblioteca Publică de Stat, angajat în secția de consultații bibliografice, în calitate de bibliograf. Războiul ne-a întrerupt corespondența. Toate încercările mele de a-l găsi n-au dat rezultate, dar eu continuu să-l caut.

De la tata mi-au mai rămas doar: 1) *Novâi sbornik po slaveano-vedeniu* pentru anul 1905; 2) *Bassarabiana*, neglijent tipărită, fără

Liceul Real din Comrat. Imagine de epocă

nici o corectură: greșeli, scăpări, lipsuri. Tata era nemulțumit de ea. Exemplarul meu a fost corectat de el, dar cu mare întârziere – după tipărire; 3) Fișa de serviciu a tatei, până în 1912. Mai târziu, i s-a conferit titlul de «consilier de colegiu»; 4) Culegerea *Arhiva - Draganov* și 5) Scrisorile și telegramele fratelui; privitor la repartizarea cărților după voia lui.

Toate acestea sunt niște documente modeste, dar pentru mine ele au o foarte mare importanță.

Atelierul fotografic întârzie mult

Anuarul Liceului de fete din Comrat pe anul școlar 1925-1926 în care figurează Anghelina Draganov

6			7			
T A B			L O U L			
membrii corpului didactic			pe anul școlar 1925-26.			
Nr. curent	Numele și prenumele	Data nașterii	Studiile făcute	Titlul în învățământ Specialitatea	De când este în serviciu la Liceul de fete Comrat	Observațiuni
1	Lecachi Maria . . .	1887 24 Ian.	Universitatea din Iași	Prof. suplinitoare Istoria	1 Septembrie 1924	
2	Draganova Anghelina	1891 14 Iulie	Inst. Princip. Xemia, Petrograd, curs. spec. comerc.	Prof. titulara proviz. L. Franceză	1 " 1924	
3	Sedleacec Ana . . .	1893 28 Iunie	Curs. de fete pedag. limba moderne, Pet- rograd	Prof. titulara proviz. L. Germană	1 Ianuarie 1924	
4	Rughinov Petre . . .	1872 30 Sept.	Acad. teologică im- perială, Chișev	Prof. titular definitiv L. Latină	1 " 1924	Catedra la Lic. Real Comrat
5	Rrot. Andrei Sibov . . .	1874 18 Iunie	Seminarul Teologic Chișinău	Prof. suplinitor Religia	1 " 1924	
6	Friptu Sofia	1897 24 Oct.	Universitatea din Iași	Prof. suplinitoare Istoria, Geografia	1 Septembrie 1924	
7	Stempovskaia Valen- tina	1904 8 Aug.	Universitatea din Cernăuți	Prof. suplinitoare L. Română	1 " 1925	
8	Văsoaia Mania	1902 18 Iunie	Universitatea din Iași	Prof. suplinitoare Fiz. chimie și Matem.	1 " 1925	
9	Ivanova Liudmila	1899 30 Mai	Universitatea din Iași	Prof. suplinitoare Șt. Naturale	1 " 1925	
10	Cleinert Eduard	1890 26 Oct.	Universitatea din Odesa	Prof. suplinitor Matematică	1 Ianuarie 1924	Catedra la Lic. Real Comrat
11	Măjar Vasile	1891 13 Ian.	Institutul Comercial Chișev	Prof. suplinitor Matematică	1 Septembrie 1925	Catedra la Lic. Real Comrat
12	Balaban Gheorghe	1890 16 Noem.	Univers. din Odesa Secția Filologică	Prof. suplinitor Filosofia	1 " 1925	
13	Nenova Maria	1902 20 Iulie	Școala de menaj București	Maestru suplinitor Gospodărie	1 " 1925	
14	Macaleș Ion	1898 10 Martie		Maestru suplinitor Muzica vocală	1 " 1925	
15	Zasmenco Ana	1904 21 Oct.	Școala de Belle-Arte Chișinău	Maestru suplinitor Desemn și Caligrafie	1 " 1925	
16	Stan Maria	1898 10 Aug.	Școala prof. grad. II București	Maestru suplinitor Lucru manual	1 " 1925	
17	Gagauz Palina	1884 27 Apr.	Liceul de fete Sevastopol	Maestru suplinitor Gimnastica	1 Ianuarie 1924	

cu comanda mea: este supraîncărcat. Lucrurile ce mi le cereți le voi expedia mai târziu”.

Suntem întotdeauna curioși să aflăm ce s-a întâmplat cu urmașii cutărei sau cutărei personalități, considerând, într-un fel, legiferată continuitatea preocupărilor părinților. În cazul familiei Draganov, situația e destul de curioasă. Fiul a rămas în Rusia sovietică, iar fiica s-a refugiat în România.

Cartea doctorului Anatol Măcriș *De la Nistru pân' la Tisa și ceva mai departe* (București, 2004), prezintă o succintă biografie a fiicei lui Draganov – Anghelina:

„Anghelina Draganov s-a născut la Comrat, în anul 1895. Este fiica savantului găgăuz Petre Draganov. Acesta citea lesne în toate limbile vest-europene, cu excepția englezei, finlandezei și maghiarei, cunoscând toate cele 12 limbi și dialecte slave, româna și, desigur, greaca și latina și limba maternă, găgăuza.

Adeverința de studii a Anghelinei P. Draganov în care se confirmă că a absolvit Institutul *Knesen* cu medalia de argint

②

СВИДѢТЕЛЬСТВО.

Дано сіе дѣшій Ангелинѣ Петровнѣ Драгановой въ томъ, что она, дѣла нтъ предъложеннаго ей документъ видю, издавна Россійской Имперіи, уроженка города Селавтополя, дочь чиновника, родилась 1 іюня 1891 года и крещена въ вѣру христіанскую православнаго исповѣданія, образована въ науку въ С.Петербургскомъ Коминіонскомъ институтѣ и по окончаніи курса семи общаго института окончала полный курсъ наукъ по коминіонскому отдѣленію профессиональнаго курса сего института, въ чемъ и выдана ей надлежащій аттестатъ отъ 21 іюня 1912 года за № 772. Во время пребыванія въ институтѣ она была успѣшна въ Законѣ Божіемъ, естественныхъ, физіол., химіи, товаровѣдѣніи, топографіи, палеографіи, рисованіи, домостроеніи и художественнаго искусства—отлична въ русскомъ языкѣ и словесности, математикѣ, географіи, педагогикѣ, французскомъ языкѣ и коммерческой на немъ корреспонденціи, англійскомъ языкѣ и коммерческой на немъ корреспонденціи, торговлѣ, промышленномъ и банковомъ счетоводствѣ, законодѣленіи и торговлѣ и коммерческой правѣ—всѣми предметами; въ исторіи, бухгалтеріи, коммерческой корреспонденціи, коммерческой ариметикѣ, основаніяхъ политическаго земледѣлія и финансовъ, коммерческой географіи и письмѣ и считая на машиналѣ—очень хорошею; въ коммерческомъ делопроизводствѣ съ практическими работами по специальнымъ счетоводствѣмъ—хорошею. Сверхъ того она обучалась рукоделію и танцамъ. На основаніи аттестата по посевденію и за успѣхи въ наукахъ, при среднѣмъ балѣ по учебнымъ предметамъ 10⁰/₁₀₀, Драганова, съ Высшесудейскаго экзамена Августѣйшей Покровительницы Вѣдомства Императрицы Маріи, признана достойною права на СЕРЕБРЯНУЮ МЕДАЛЬ. Въдѣленію подлиннаго сего Драгановой, прочтеніе о жедали вступити въ ДОМАШНІЯ НАСТАВНИЦЫ и по распоряженію представившаго ей удостоившаго сего свидѣтельства, которая найдены удовлетворительными, дозволено ей на основаніи § 17 Высочайше утвержденаго 27 августа 1901 года Положенія о С.Петербургскомъ Коминіонскомъ институтѣ, принять на себя означенное званіе съ правами преподавать всѣ общеобразовательныя предметы, въ которыхъ она оказала хорошеіе успѣхи, со всякихъ выгодами и преимуществами, присвоенными означенному званію, вполнѣю оная къ сей отнесенная иступъ. Въ удостовѣреніе чего дано сіе свидѣтельство на надлежащій подлинникъ и съ приложеніемъ печати Казначейства Почтовата Казанскаго учебнаго округа. Казань. Марта 7 дня 1912 года.

Зубриловскій Казанскій Учебнаго Округа,
Почтовата Казанскаго, Дѣлосудебнаго Свѣдѣнія Свѣдѣнія
и Казанскій М. Казанскій

Пробавленъ Казанскій,
Казанскій Свѣдѣнія и Казанскій М. Казанскій

Удобноимыя званія домашняго наставника или учителя и домашней наставницы или учительницы поставляются въ императорскую областную.

1) На точности основаніи §§ 25 и 26 Высочайше утвержденаго 1 Іюля 1834 года Положенія о домашнихъ наставникахъ, учителяхъ и учительницахъ, при опредѣленіи въ частныя дома для воспитанія дѣтей, также при переездѣ съ сего же цѣлю изъ дома въ домъ и при переездѣ для посторонняго жительства изъ одной губерніи въ другую, представлять настоящее свидѣтельство директору училищъ и уездному предводителю дворянства тѣмъ мѣстамъ, гдѣ водворятся; въ противномъ же случаѣ время это, хотя бы они и находились при должности, не будутъ зачтены ни въ дѣйствительную службу, и 2) согласно § 9 дополнительнаго правилъ о домашнихъ учителяхъ, утвержденныхъ министерствомъ народнаго просвѣщенія 2 августа 1834 года, представлять директору училищъ съ означеніемъ каждаго года, отчеты въ своихъ трудахъ и занятияхъ и одобренными о себѣ свидѣтельства отъ уездныхъ предводителей дворянства и отъ лицъ, у коихъ исполнять будутъ обязанности своего званія.

Молвима приписане на в. уездномъ школьничкѣ на оубла заас-горѣ по означеніи министерства РФ
17 іюня 1912 г. Казанскій М. Казанскій
и. и. и. и. и. 1912. Казанскій

Anghelina Draganov își face studiile secundare și universitare la Sankt-Petersburg. În 1919, este profesoară de limba latină și franceză la *Liceul Real de Băieți* și la *Liceul de Fete* din Comrat. Anghelina Draganov este și ea poliglotă. S-a căsătorit la Comrat, cu Prosalendis, dirigintele poștei din oraș. Eram pe atunci vecini, dar, copil fiind, nu realizam importanța bibliotecii domnului Draganov, cunoscută în largi medii intelectuale. Sovieticii au luat-o în 1940; a venit o delegație specială, să o ia și s-o ducă la Moscova. În prezent nu se știe nimic de soarta bibliotecii Draganov; o caută și unii cercetători din Moscova.

În perioada 1940-1944, Anghelina Draganov funcționează în calitate de profesoară la Chișinău. În 1944 se refugiază în țară și funcționează ca profesoară la liceul din orașul Hunedoara. Fiica și nepoata Anghelinei Draganov locuiesc la Fălticeni.”

Moștenitorii

Munca de cercetare se confruntă întotdeauna cu o problemă dificilă, ce ține de transmiterea ștafetei. Orice savant acumulează o parte din materialele stocate în arhiva sa, dar cea mai mare parte din ele rămâne depozitată în intelectul lui. Dacă nu are posibilități s-o treacă pe hârtie, el duce cu sine toată această comoară.

Noroc de oamenii comunicativi, care nu se tem să-și facă discipoli, care nu se tem să împrăștie din averea lor, permițând altora s-o poată utiliza și mai târziu. Ideal ar fi cazul lui Nicolae Bantâș-Kamenski, care a reușit să transmită și experiența, și marea sa arhivă fiului, iar Dimitrie Bantâș-Kamenski a valorificat, practic, toate aceste materiale, acumulând altele noi. Feciorul lui Petre Draganov, Vladimir, avea o pasiune pentru cercetare, fapt pentru care, în ultimii ani de viață, fusese angajat la *Muzeul de Artă* din Leningrad. Arhiva Draganov se afla, totuși, în Basarabia, fiul locuind în URSS.

Fiica lui Petre Draganov n-a avut pretenții și preocupări științifice. Anume din aceste considerente, Petre Draganov a decis să întocmească un registru al arhivei și muzeului familiei, pentru ca viitorul cercetător să poată ușor orienta în acest labirint.

Corespondența dintre frați atestă grijă față de comoara tatălui lor, dar conjunctura timpului se pare că a fost total potrivnică lor:

«СВИДѢТЕЛЬСТВО»

Дано сіе дѣйстви Аннотациі Васильевнѣ ЧАЙКОВСКОЙ въ томъ, что она, какъ изъ представленныхъ ей документовъ видно, подданная Россійской Имперіи, уроженка Воеводской губерніи, г. Орѣва, дочь Губернскаго Секретаря, родилась 21 февраля 1868 года и крещена въ віру Христіанскую православнаго исповѣданія; образованіе получила въ Кишиневской женской гимназій, отъ которой имѣетъ одобрителный аттестатъ, объ успѣхахъ въ наукахъ и поведеніи; въ общемъ курсѣ гимназій обучалась: Закону Божию, Русскому языку съ церковно-славянскими и словесности, Математикѣ, Географіи всеобщей и русской, Естественной исторіи, Исторіи всеобщей и русской, физикѣ и математической и физической Географіи и Педагогикѣ; въ специальномъ курсѣ той-же гимназій обучалась **МАТЕМАТИКѢ**, за что и приобрѣла право **ДОМАШНЕЙ УЧИТЕЛЬНИЦЫ**. Нынѣ въгодное ходаннаго ею, ЧАЙКОВСКОЙ, прошенія о желаніи вступить въ домашнія учительницы и по рассмотрѣніи представленныхъ ей удостовѣрительныхъ свидѣтельствъ, которыя найдены удовлетворительными, дозволено ей принять на себя это званіе съ правомъ преподавать Математику и съ предоставленіемъ ей всѣхъ выгодъ и преимуществъ, присвоенныхъ означенному званію, положку оныя къ ней относятся могутъ. Въ удостовѣреніе чего, дано ей сіе свидѣтельство за надлежащимъ подписаніемъ и съ приложеніемъ печати Канцеляріи Попечителя Одесскаго Учебнаго Округа.

Одесса, Мая «29» дня 1890 года.

Гировалицій Одесскій Учебный Округомъ,

Действительный Статскій Советникъ и Кавалеръ

Приниметъ Канцелярію

Удостоверенъ и издѣланъ
въ канцеляріи

[Handwritten signature]

Удостовереніе званія домашняго учителя или домашней учительницы вѣдывается въ непреклонную обязанность:

1) На трѣхъ основаніяхъ §§ 25 и 26 Высочайшии утвержденнаго 4го Іюля 1834 года Положенія о домашнихъ учителяхъ, при опредѣленіи въ частные дома для воспитанія дѣтей, также при переходѣ съ себя на себя изъ дома въ домъ и при переходѣ для постоянного вѣдѣнія въ одной губерніи въ другой, представлять настоящее свидѣтельство Директору училищъ и уѣздному предводителю дворянства тѣмъ мѣстамъ, гдѣ вѣдывается, въ противномъ же случаѣ, время отъ, хотя бы она и находилась или должностно, не будучи вѣдываема ни въ действительную службу и 2) согласно § 9 дополнительнаго вѣдѣнія о домашнихъ учителяхъ, утвержденнаго Министромъ Народнаго Просвѣщенія 2го Августа 1834 г., представлять Директору училищъ, съ окончаніемъ каждаго года, отчеты въ своѣхъ трудахъ и вѣдѣніяхъ и одобрителныхъ о себѣ свидѣтельствъ отъ уѣздныхъ предводителей дворянства и отъ лицъ, у коихъ вѣдываются будучи обязанность своего званія.

Върно: Столоначальника,

[Handwritten signature]

Adeverința de studii a Anastasiei Ceaikovski-Draganov, mama Anghelinei și a lui Valentin, în care se confirmă că are dreptul să fie pedagog

9/11/40

Милая моя Нинка, не писал тебе так долго потому, что сначала - недели 2-3 - был очень занят хлопотами по подготовке проекта в Бессарабии. Этого проекта мне так и не удалось написать: везд в Бессарабии по многим делам (как и в других местах присоединенных областей - Молдавия, Латвия и Эстония) покамест еще сильно затруднен и труд и трудностей, у меня был сильный грипп, да и сейчас еще в ожидании ты ждешь.

Послан тебе копии с твоих писем Комрацкому Нарбрату, о котором и тебе уже слышал, а также копии моего ответа, который и был отправлен тебе недавно. Надеюсь, что ты уже получила. Как же ты можешь быть националистичнее только в том случае, если оно восторжествует, и поэтому думаю, что комрацкие товарищи пересмотрят это и ты и дело закончат. А на дух и обращайся к этому делу и кривому делу, покажет ему все значение и место товарищам.

Кстати, Нинка, если ты пишешь какие-то уже официальные письменные письма на те 4 райцентра, которые подписаны в Комрацком, а также мне с тех копий.

Меня интересует тебе. Устроился ли ты или еще нет? Во всяком случае, у тебя очень хорошие (хорошо оплачиваемые) специальности - инженерные науки, - и тебе следовало бы как можно скорее не сидеть. Как раз теперь на предаване ищут. Нужно (как в случае, так и в случае) обратиться к своим знакомым.

Мне в очень хорошем месте (в Бессарабии, на эту работу можно будет так значительно решить только на месте, после того как будет и все - о котором и тебе слышал.

Очень благодарен тебе Нинка Комрацкому за его милые письма. Надеюсь, что мы с ним скоро увидимся, в том же или, и надеюсь, что подружиться. Сердечно благодарю вас обоих за ваши письма.

Будете здоровы. Целую вас обоих.

Если ты еще не слышал, свободны - наши надежды, радны.

„9/XI '40

Draga mea Ninocica, nu ți-am scris cam de mult, deoarece la început vreo două săptămâni am fost preocupat de grijile obținerii unui permis pentru Basarabia. Așa și n-am reușit să-l obțin, deoarece intrarea în Basarabia, cu probleme personale (la fel ca și în alte regiuni alipite recent - Letonia, Lituania și Estonia) sunt destul de restricționate. În plus mai sunt și răcit, am avut o gripă, nici acum nu mă simt restabilit definitiv.

Îți trimit o copie a scrisorii secției raionale de învățământ Comrat, despre care ți-am comunicat anterior și, de asemenea, o copie a demersului meu, pe care am reușit să-l expediez abia ieri. După cât cunosc eu legislația, bibliotecile particulare pot fi naționalizate numai în cazul în care sunt fără stăpân, de aceea consider că tovarășii din Comrat s-au dovedit a fi din cale afară de sărguincioși și eu le dau de înțeles acest lucru. În zilele următoare voi cere con-

Scrisoarea lui Valentin Draganov din 9 noiembrie 1940, adresată Anghelinei Draganov. (Fascimil)

sultația unui jurist bun în aceeași chestiune, arătându-i toate documentele de care dispun.

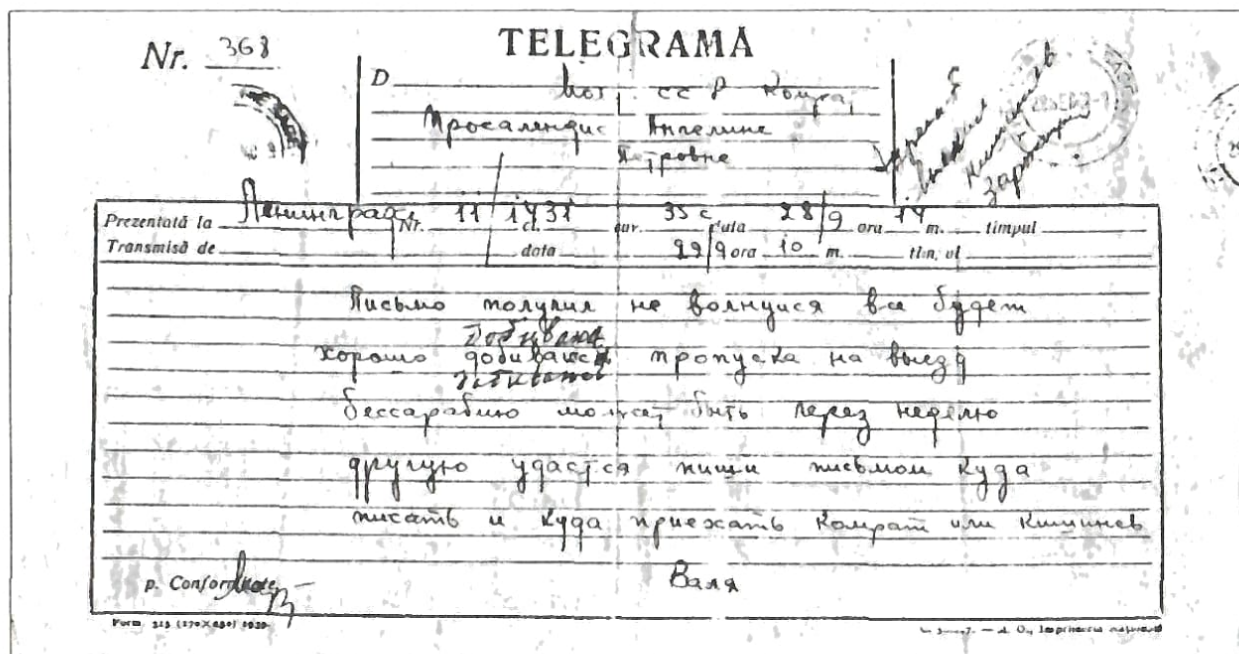
Apropo, Ninocica, dacă ai primit ai primit cumva vreun răspuns oficial, în scris, la cele 4 apeluri, pe care le-ai depus în Comrat, trimitem și mie niște copii.

Acum despre tine. Te-ai aranjat sau încă nu? Ai, totuși, o specialitate foarte bună (bine remunerată) – limbile străine și nu trebuie, în nici un caz, să te lași de ea. Anume acum, predării limbilor străine li se acordă (și în școala medie, și în cea superioară) o atenție deosebită.

Aș vrea foarte mult să-mi schimb locul de trai (să mă transfer) în Basarabia, dar această chestiune poate fi soluționată doar la fața locului. Visez la o călătorie la baștină – la care visez atât de mult.

Îi mulțumesc foarte mult scumpului Nicolai Kaliarhovici pentru rândurile lui simpatice. Sper să mă văd cu el în timpul apropiat, măcar în primăvară, și sper să ne împrietenim. Din toată inima vă mulțumesc la amândoi pentru pozele trimise. Fiți sănătoși. Vă sărut. Al vostru, Valia.

Dacă, totuși, nu ești angajată, adică ești liberă, scrie-mi mai des, scumpo.”

Telegrama lui Valentin Draganov din 29 septembrie 1940, adresată Anghelinei. (Fascimil)

22/XII '40

Милая моя Ниночка, я наконец
серьезно беспокоюсь — т.к. давно не слыш
от тебя не получая. 1/XI я послал
подробное письмо в Комр. Нарограду
и в тот же день вечером получи
шь от тебя телеграмму (в которой
ты спрашивала о приездах моих
молчанки). Я был тогда совершенно
без денег и поэтому не мог тебе
сразу же телеграфировать, но ты, по
сле толку, послала тебе телеграмму,
а 10/XI — заказное письмо, в котором,
по мнению, сообщала, что была очень
болела гриппом. В этот же вечер
я послал копии моей переписки
с Комр. Нароградом.

15-го ноября я впервые заболел (осложнением на легких после

гриппа) и почти месяц был на
вылечен. Начал ходить на службу
только недавно — 10-го числа. Теперь
чувствую себя совсем хорошо и
на днях собираюсь даже выйти
для приработка дополнительную
работу (очень нужна денги).

Отвечай мне, моя родная, не
медленно же — здоровья у тебя и Нико
лай Калиархович, все же у вас
благополучно, устраивает ли ты на
работу, что слышно о Виталиице,
и т.д. Никакого ответа на мое
письмо от Комр. Нарограда я
покамест не имею.

Будь здорова, моя радость, сле
ди за твоими великими успехами, кратко
обнимаю и целую.

Твой брат Валентин

Scrisoarea lui Valentin Draganov
din 22 decembrie 1940, adresată
Anghelinei Draganov. (Fascimil)

* * *

„22/XII '40

Scumpa mea Ninocica,

Mă neliniștesc mult, deoarece
demult n-am primit vești de la
tine. La 1/XI, am expediat o
scrisoare detaliată la *Secția Învă
țământului Public* din Comrat.
În aceeași seară, am primit și
telegramea ta (în care te interesai
de tăcerea mea).

Eram fără nici un ban și nu
ți-am putut telegrafia, dar, pe 5 /
XI, primind salariul ți-am trimis
o telegramă, iar pe 10 /XI o scri
soare recomandată în care, îți
comunicam că am fost bolnav.
Cu aceeași scrisoare ți-am expe
diat copiile corespondenței mele
cu *Secția Învățământului Public*
din Comrat. La 15 noiembrie m-am
îmbolnăvit din nou (complicații
la plămâni din cauza gripei) și
aproape o lună m-am aflat în
concediu de boală. Am revenit
la serviciu, recent, pe data de 10.
Acum mă simt foarte bine și, în
zilele apropiate, vreau să iau ceva
suplimentar de lucru, pentru a
mai câștiga (am mare nevoie de
bani).

Răspunde-mi, scumpo, imediat,
dacă ești sănătoasă tu și Nicolai
Kaliarhovici, dacă totul e în ordine,
dacă te-ai angajat la serviciu, ce
se aude cu biblioteca, și așa mai

departe. N-am primit nici un răspuns din partea Secției Învățământului Public din Comrat la scrisoarea mea nici până acum.

Fii sănătoasă bucuria mea, îți doresc tot felul de succese, te îmbrățișez strâns și te sărut,
Fratele tău Valia”

* * *

22/XII '40
Дорогой Николай Калиархович,
Нина мне уже давно ничего
не пишет, и я стал очень
тревожиться. Все ли у Вас бла-
гополучно? И здоровья ли Вы
оба? Я за последнее время был
очень болен из-за раны, но теперь чув-
ствую себя вполне хорошо и
опять принимаю за Вас как прежде.
Вы, вероятно, очень заняты, а
Нина, как всегда, свободнее — пишу
ей как подробно — напишет мне
о Вашем здоровье-быте.
Как я уже писал в про-
шлом раз, мой привет к
Вам, к моему крайнему огор-
чению, откладываясь до весны.
От всего сердца желаю Вам
всех благ.
Ваш брат Драганов

Scrisoarea lui Valentin Draganov din
22 decembrie 1940, adresată lui Nicolai
Prosalendis, soțul Anghelinei Draganov.
(Fascimil)

„22/ XII '40

Dragă Nicolae Kaliarhovici,
Nină nu-mi scrie demult și am
început să mă neliniștesc. La
dvs. totul este în ordine? Sunteți
sănătoși ambii? În ultimul timp,
am fost de două ori grav bolnav,
acum însă mă simt bine și fac
fel de fel de treburi.

Dvs., probabil, sunteți foarte
ocupat, iar Nina, se pare, are
ceva timp liber. Rog să-mi scrie
mai detaliat despre viața dvs.

Cum am scris și data trecută,
sosirea mea la voi se amână spre
marele meu regret, până în
primăvară.

Din toată inima Vă urez toate
cele bune,
Al Dvs.
V. Draganov”

Evident că nici la Cahul, unde a lucrat un timp la liceu, nici la Comrat, unde și-a trăit ultimii ani de viață, Petre Draganov nu putea găsi persoana căreia să-i încredințeze averea acumulată. Mă refer aici, în primul rând, la pregătirea lui profesională, fiindcă specializarea lui a fost foarte specifică: slava veche și istoria popoarelor din Balcani. Deci, necesita cunoașterea unor cursuri speciale, care se predau rar în universitățile

ordinare, adică într-o provincie precum Basarabia, la Comrat sau Cahul, ar fi fost o minune să găsească un asemenea discipol.

Din start Petre Draganov s-a decis să păstreze biblioteca și muzeul pentru omul viitorului. Se gândea că există sau va exista un tânăr sau o tânără care va încerca să pună la punct toate momentele dificile, legate de continuarea studiului. Geopolitica Europei s-a schimbat după primul război mondial. Au apărut frontiere care nu mai permiteau libera trecere din țară în țară, aceasta fiind permisă doar în baza unui pașaport.

Asemenea condiții făceau greu accesibile vechile surse științifice și consultarea specialiștilor din respectivele țări. De aceea, tot ce acumulasese Draganov, căpătase o valoare inestimabilă. Momentul delicat era, probabil, cel legat de politică. Statul român n-a găsit suficiente forțe financiare ca să achiziționeze arhiva și biblioteca Draganov. Probabil n-a existat nici vreun specialist competent, apt să demonstreze valoarea acestei opere. Ea fusese privită ca o lucrare de importanță secundară.

Valentin Draganov

În felul acesta, în anul 1940, mutarea ei la Chișinău a fost o acțiune provizorie, în scopul unei ulterioare folosiri și sistematizării. Persoanele care au documentat biblioteca și arhiva familiei Draganov nu erau specialiști în domeniu, cu oameni care, pur și simplu, în virtutea anumitor circumstanțe s-au pomenit responsabili. Anume din acest motiv arhiva și biblioteca a fost atât de ușor cedată anonimului. O bună parte din materiale au rămas la Comrat, unde mai târziu au servit drept hârtie pentru dări de seamă, certificate, adevăruri, ori au fost, pur și simplu, aruncate la gunoi.

Deși e foarte probabil că o parte din arhivă, fiind evacuată la București, să stea pe undeva, nedespachetată...

În materialele păstrate ca prin minune în Arhiva Națională a Republicii Moldova sunt câteva care prezintă un mare interes pentru contemporani. Sunt ancorate direct în tema basarabeană, din unghiul cel mai delicat, adică acel etnic. Unui cercetător preocupat de problemele repartizării slavilor în zona de sud-est a Europei îi era extrem de impor-

Anghelina Draganov

tant aspectul statistic al prezenței rușilor în acest spațiu. De aici și studiul intitulat:

Rușii în Basarabia, autohtoni și stabiliți aici, care începe astfel:

„Populația rusă din gubernia Basarabiei, judecând după ultimele date statistice(1908), este compusă din 537943 de suflete de ambele sexe, adică alcătuiește o pătrime din toată populația gubeniei (2344806). Majoritatea o dețin malorușii, care sunt 379698 suflete, de trei ori mai puțini sunt rușii – 125774 de suflete, bieloruși sunt doar 2471 de suflete, toți veniți încoace. Excepția o alcătuiesc doar credincioșii de rit vechi și cei care se ascund de creștinismul

ortodox, care sunt 28532 de suflete, restul populației. Marea parte a populației ruse a Basarabiei sunt adepți ai ortodoxismului vechi, ai unei singure credințe și, împreună cu restul populației care frecventează bisericile greco-ruse și catolice de est(greci, moldoveni, bulgari, găgăuzi și cehi) se consideră supuși ai sfinției sale Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului și ai celor doi vicari ai săi de Akkerman și Ismail. Aceste două vicariate, până în 1821, intrau în componența mitropoliei titulare a Chișinăului, căreia, la rândul său, i se supuneau protopopiile din Odesa, Tiraspol și Ananiev. Aceasta a durat până în 1837, când a fost instituită o catedră separată a arhiepiscopului de Herson și Taurida. Tot ce am expus mai sus se referă doar la definiția statistică, în uz, a populației ruse din Basarabia, pe când etnologia și folclorul cunoaște ceva mai mult despre rușii din gubernia Basarabiei. Aici populația rusă este prezentată actualmente...”

Cum și îi stă bine unui slavist, Petre Draganov analizează toate etapele de stabilire a rușilor în Basarabia și o face cu pasiune și chiar o doză de simpatie, care întrece rigorile unui studiu științific.

Continuități

Deși a avut parte de un destin dramatic, plin de încercări, lipsuri, dar și de mari succese științifice, viața lui Petre Draganov nu s-a terminat odată cu moartea lui fizică. Dimpotrivă, pe măsura trecerii anilor, biografia lui se transformă într-o mare enigmă.

Savanți din mai multe țări ai lumii caută să descopere nu numai detalii biografice, materiale de arhivă, dar și lucruri mai importante. Încearcă să înțeleagă cum a reușit acest basarabean, născut într-un orașel provincial, să valorifice un atât de mare strat din cultura slavă. Să-l desțelenească, să-l facă un bun al tuturor. A doua parte a enigmei îl constituie faptul cum de n-au reușit contemporanii să-i păstreze comoara. Cum de-au risipit-o cu atâta ușurință, fără să-și dea seama că de la ea, de la această comoară, își duc mai departe ființarea civilizată mai multe popoare europene.

În 1993, când am reeditat *Bessarabiana*, lucrarea lui mare și atât de cuprinzătoare pentru această temă, am avut senzația că această întâlnire era demult așteptată de noi. Anume atunci, am început să adunăm, fragment cu fragment, tot ceea ce puteam găsi referitor la activitatea lui Petre Draganov, sau chiar fragmente din opera lui.

Am găsit referințe extraordinar de interesante în cele mai neașteptate locuri. Evident, în acest sens, este cazul doctorului Anatol Măcriș, autor al mai multor lucrări dedicate Basarabiei de Sud și populației ei:

„București, 3 iunie, 2005

Stimate Dle Colesnic,

Vă mulțumesc pentru scrisoarea și aprecierea Dvs. Sunt la curent cu activitatea Dvs. multiplă. Am cele 5 volume *Basarabia necunoscută*, am enciclopediile și multe cărți de beletristică. De câteva zile am terminat lectura cărții *Mi-i dor să vă spun*, care mi-a plăcut mult.

În ceea ce solicitați relativ la Draganov, posibilitățile sunt mici, întrucât părinții mei, care au fost vecini și se vizitau des, ca și alți comrăteni de vârsta lor, s-au dus în lumea umbrelor.

În prezent, Vă poate ajuta Doamna Eugenia Liulnova, adjuncta directorului Culturii din Găgăuzia, care Vă cunoaște și Vă apreciază. Nepoata Dlui Draganov a fost la Comrat să-și scoată actele de proprietate (în România se dau compensații pentru cei refugiați). S-a întâlnit cu Liulnova, pe care a invitat-o la Fălticeni.

Liulnova, care m-a informat asupra acestui fapt, mi-a spus că vrea să se ducă la Putna (a fost în 2004) și să treacă și pe la Fălticeni. Probabil nu a reușit s-o facă din motive financiare.

Adresa privată a Liulnovei este:
Republica Moldova 5, or. Comrat
Tel. 24217

Sau la serviciu, o găsiți la Direcția de Cultură sau la Bibliotecă.

În rest, Vă trimit o copie a unui manuscris al meu, parte dintr-o carte ce va apare la începutul lunii iulie; **Orașul Comrat**. Atașez și o hartă cu localizarea casei Draganov și o porțiță spre casa noastră. Totul, în prezent, este praf și pulbere.

Vă trimit o xerocopie cu absolvenții liceului *D. Cantemir* 1921-1922. Una din copii este mai completă, dar pe cealaltă se vede bine portretul Dnei A.P. Draganova în fotografie și marginea Liceului, distrus de ruși la retragerea din 1941. Vă mai trimit câteva poze din Comrat:

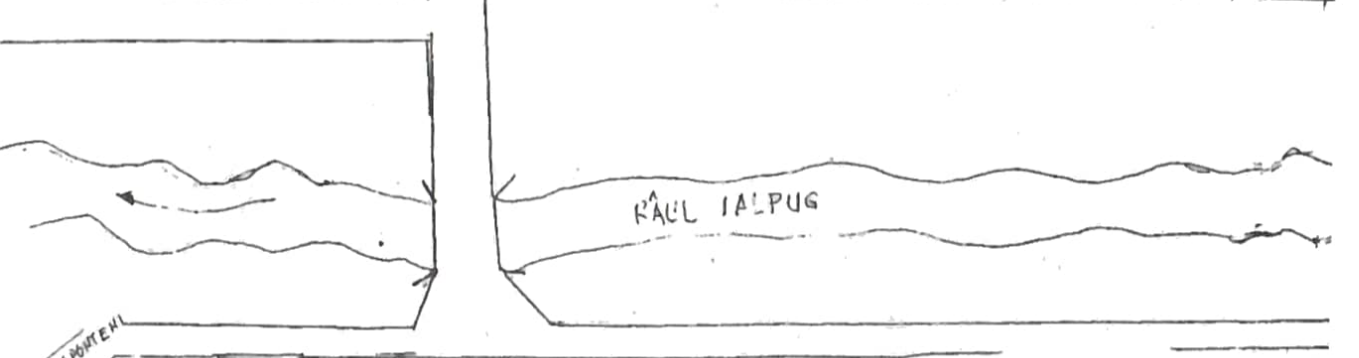
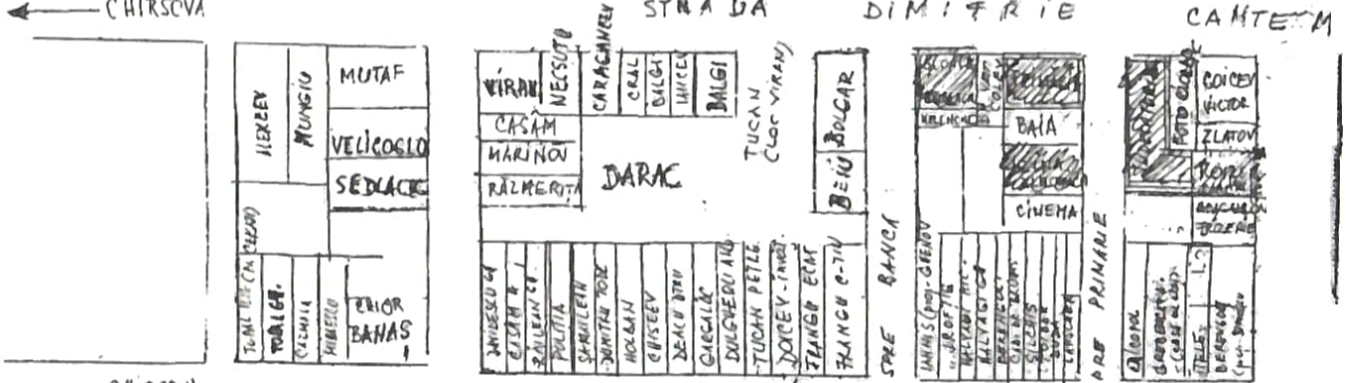
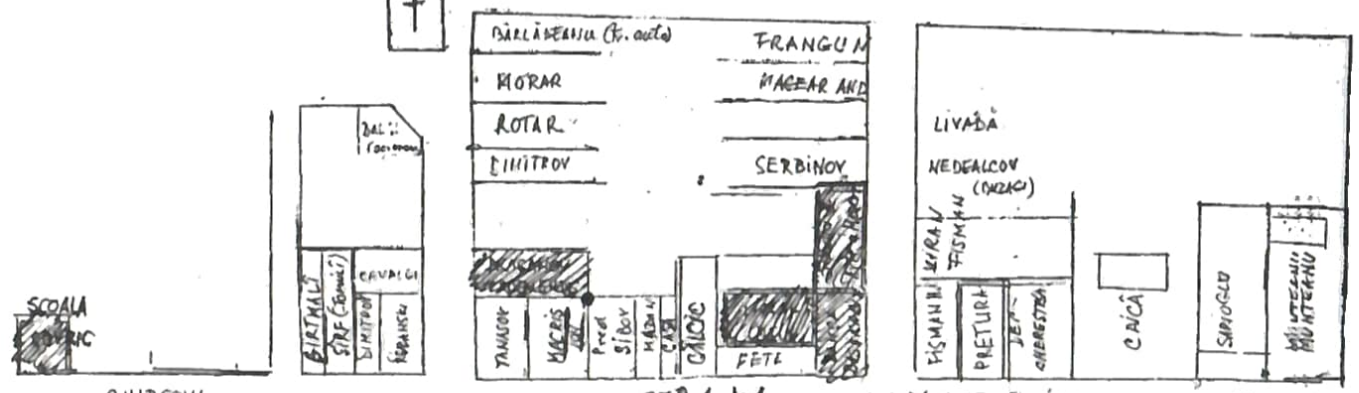
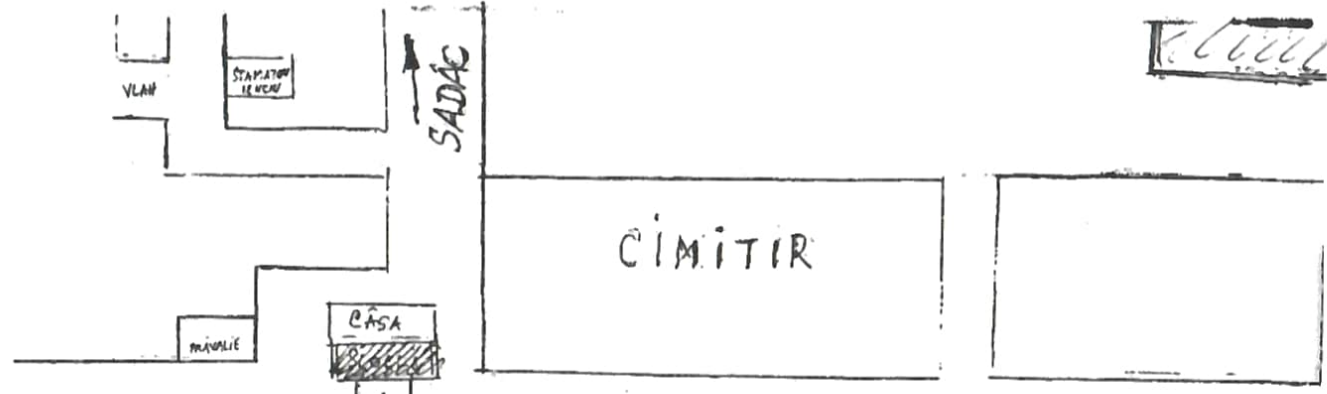
- O parte din cei 38 de învățători;
- Tineri funcționari la instituțiile din Comrat în 1922;
- Casa mea părintească.

Vă recomand să citiți și cartea lui Ioan Papazoglu (*Revenirea acasă*, pag. 30 și ... și 45-46), editată de Claudia Partole la *Pontos*, Chișinău 2001.

Tineri funcționari la instituțiile din Comrat în 1922

11111

Corpul de învățători din școlile primare ale Comratului în anul 1938.
(Din arhiva dr. Anatol Măcriș)

În privința Cahulului anilor 1920-1940, Vă recomand cartea lui George Moscovici, ministru în guvernul francez al lui Jaspin (1997-2000) „Chronique des annes egaréss, Stock., Paris, 1997”, pe care am citit-o cu deosebit interes. S-a publicat și în limba română la editura *Polinus*, București, 1999, sub titlul de *Cronica anilor pierduți*.

Cu deosebită simpatie,
Anatol Măcriș”

Și tot Anatol Măcriș mi-a pus la dispoziție o descriere, ca o istorisire a unui martor ocular.

Chiar dacă Petre Draganov este prea puțin prezent în paginile memorialistice, atmosfera orașului provincial, viața lui, preocupările, toate aceste detalii sunt o cheie pentru a înțelege ce a însemnat Comratul în viața distinsului savant și bibliograf:

**„VI. Viața într-un oraș din Basarabia – Comrat
– în perioada 1918-1940.**

(Aspecte sociale și culturale)

În perioada interbelică 1918-1940, orașul Comrat era o localitate prosperă, cu cca 18000 locuitori (găgăuzi în proporție de 50%) cu o anumită infrastructură: uzină electrică, rețea de distribuție electrică,

4-5 străzi cu trotuare, un parc orășenesc și multe instituții: pretură, primărie, notar de stat, percepție fiscală, gardă financiară, poștă, telegraf, oficiu telefonic, spital orășenesc, 2 licee, 1 școală superioară de arte și meserii, 9 școli primare, 2 grădinițe de copii, bănci, secție de pompieri, abator, fabrică de alcool. Aceste instituții au oferit un număr important de slujbe locuitorilor orașului. La acestea se adăugau particularii: avocați, medici, medici veterinari, farmaciști, moașe, un număr mare de comercianți: prăvălii, magazine de încălțăminte, de stofe, librării, drogherii, cafenele, cofetării, restaurante; urmează meseriașii: ateliere foto, ceasornicari, croitori, cizmari, frizeri, dulgheri, rotari, tâmplari, tinichigii, fierari, brutari, măcelari, depozite de cherestea și mica industrie: mori, fabrici de cărămidă, darac, fabrici de ulei. O altă parte a populației se ocupa cu agricultură, viticultură, pomicultură. Nu existau oameni fără ocupație și fără venit. Nu existau cerșetori.

În fiecare luni se organiza târg mare în piața centrală a orașului, cu negustori și cumpărători din oraș și din satele din jur. Aceștia veneau la Comrat cu căruțele. Cele mai frumoase căruțe erau pictate pe lateral și aveau la mers un sunet plăcut. Se știa, după acest sunet, că sunt căruțele nemților din Tarutino și din alte comune germane.

Desigur, nivelul de trai nu era același pentru locuitorii orașului. Salariații își permiteau, în pauze, să frecventeze cafenele sau berăria. Doamnele veneau la cofetării cu copiii, ele beau cafea, copiii mâncau prăjituri.

Elevii celor două licee, în timpul liber, veneau în parc, stăteau în grupuri, pe bănci, discutau, se distrau.

Oamenii mai bogați se întâlneau la jocurile de cărți. Intelectualii, în special învățătorii și avocații, se întâlneau, pe rând, la fiecare, cu anumite ocazii sau, pur și simplu, pentru a petrece. Se făceau mese îmbelșugate, fiecare gospodină dorind să-și arate talentul în arta culinară. La aceste întâlniri se distrau, dansau, glumeau și uneori cântau. Întrucât

Casă de locuit. Comrat, 1935

intelectualii cunoșteau limba rusă, pe care o învățaseră la liceu, pe lângă cântece românești, mai cântau și „oci ciornî”. Se bea uneori și șampanie.

În privința limbilor vorbite, limba francă, adică aceea pe care o cunoșteau cu toții, era limba română. Dar comrătenii, vorbeau toți, curent, trei limbi: româna, găgăuza și bulgara. Când se întâlneau pe stradă începeau să vorbească într-o limbă pentru ca, pe neobservate, să treacă la alta; se înțelegeau perfect. Locuitorii comunelor nu cunoșteau decât limba lor și, când se întâlneau la târg, se puteau înțelege numai în română. Limba rusă o cunoșteau numai cei, care făcuseră liceul până în 1918.

Salariile erau suficiente. Învățătorii plecau vara împreună cu familiile lor, pentru trei săptămâni, la mare. Comrătenii preferau stațiunea Burnas, un orașel bine gândit pentru a atrage clienții. Aici dimineața se făcea plajă, după masă – plimbări prin parcul stațiunii, iar copiii jucau crichet.

Acasă, în vacanță, elevii din clasele superioare de liceu organizau serate dansante, fără consum de băuturi alcoolice. Se dansa tango, foxtrot, conga.

Desigur, viața celor cu venituri mai mici era mai modestă, dar de sărbătorile mari – la Crăciun și la Paști – aveau aceleași mese îmbelșugate și musafiri. Vara, aceștia nu plecau la mare, muncind din zori și până în noapte târziu la recoltarea grâului și la treierat. În fiecare curte de țaran agricultor se găsea harmanul sau aria, unde muncea întreaga familie.

În general, viața la Comrat era liniștită, fără evenimente șocante; toți își vedeau de treburile lor și erau respectați în dependență de modul în care reușeau să le realizeze. Există o morală publică pe care o respectau cu toții, în societate au existat credință și frică de Dumnezeu.

Din punct de vedere cultural, instituțiile care dădeau tonul erau liceele, cu profesorii lor de primă mână. Profesorii erau salutați pe stradă de toată lumea.

Liceul *Dimitrie Cantemir* avea o clădire impunătoare, parter și etaj, cu 16 săli de clasă, amfiteatru, laboratoare de chimie, fizică, științe naturale, anatomie, geologie și geografie, sală de gimnastică pe două

Promoția din anul 1922 a Liceului de fete (8 clase) și a Liceului real de băieți (7 clase) din or. Comrat. Rândul de jos: Antoci Dimitrie, Tucan Maria, Deahtirencu Natalia, Romanenco Nicolae. Al doilea rând: Șișman Ilie, Russo Elena, Rubanscaia Maria, Nedelcova Aculina, Petrova Maria, Zlatov Dimitrie, Gliscinscaia Olimpiada, Cumacova Varvara, Ciornaia Zinaida, Bejenari Dominica. Rândul profesorilor așezați pe scaune: Tanasov Mihail, Salicico Foma - profesor de desen, Rughinova Maria - secretara Liceului de fete, Caraușanov Serafim (găgăuz) - profesor de fizică, Clainert Eduard (neamț) - profesor de matematică, Mititelu Timotei - profesor de ist. literară, Draganova Anghelina - profesoară de franceză, Lecachi Magdalena - profesoară de română, Carpaci Liubov - profesoară de limbă germană, Sorioglu Ana - (?), Rughinov Petru - profesor de istorie, Daraganov Petre - savant istoric, Petrov Petru - (?), Bieu Petru - (?). Rândul de sus: (elevi și eleve) - Cheller (?), Astapov Anatolie, Rubingher Ilie, Ern Gheorghe, Bodorin Petru, Buț Alexandru, Ern Sergiu, Gagauz Claudia, Dimov Anatolie, Cojuhari Polina, Alexeev Alexei, Goldenberg Ciarna, Luchianova Nina, Chiossa (?), Țucherman Wolf, Dimov Petru, Vaisman(?) și Bodorin Anatolie. În fotografie lipsesc unii profesori, elevi și eleve.

Petre Draganov cu elevii săi
la Liceul Real din Comrat (24.04.1922).
(Imagine din fondurile Muzeului de Istorie
și Etnografie din Comrat)

Pătura privilegiată a intelectualilor din Comrat o reprezentau profesorii liceelor. O bună parte a intelectualilor din Comrat erau cunoscători de limbi străine, în frunte cu Petre Draganov, cunoscător a 12 limbi slave, al limbilor greacă veche, latină, română, franceză, germană, italiană, cu fiica sa Anghelina Draganov-Prosalandis, poliglotă, cu familiile Donat, Klainert, Sedleacek (două surori care dădeau meditații la limba germană), cu Valeriu Mititelu, fiul directorului Liceului *Dimitrie Cantemir*, cunoscător al limbii engleze. Profesorii și judecătorii care veneau în Comrat din Vechiul Regat, erau cu toții cunoscători de limba franceză.

Absolvenții de liceu cu bacalaureat urmau cursuri universitare la București, Iași, Cluj, Dantzig, Praga. Alții se înscriau la școlile de ofițeri (Mitiș, Vlah, Arnăut ș.a.). Licențiații se întorceau în Comrat, de exemplu avocații N. Kâlcik, P. Caraghiaur, Gh. Rașcu, Trifon Capsomun.

În oraș exista un cinematograf, veneau și trupe de teatru, Circul Kluțki. Comratul se considera un centru cultural, de rând cu Tighina,

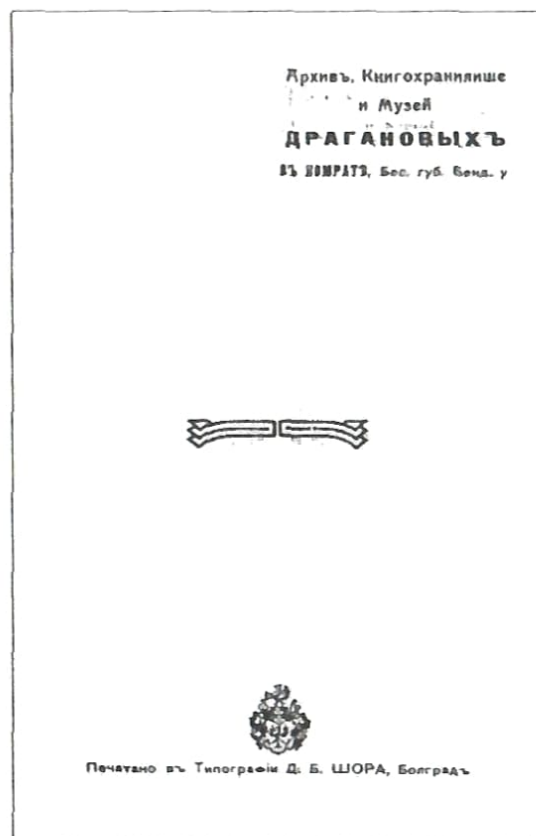
nivele, sală de muzică și o bibliotecă excepțional de bine dotată cu cărți în mai multe limbi. Liceul avea o fanfară de calitate care, în zilele de sărbătoare națională, defila pe strada principală a orașului, cu marșuri aplaudate de o mulțime de cetățeni ai Comratului. Profesorul de muzică P. Petrovici a organizat și un cor mixt cu participanți de la cele două licee, bucurându-se de aprecierea comrătenilor.

Serbările de sfârșit de an la licee constituiau pentru comrăteni, un prilej de a vedea și piese de teatru jucate de elevi. Majoritatea comrătenilor doreau să-și dea copii la liceu, asigurându-le astfel, la absolvire, fie accesul la Universitate, fie servicii bune.

Cetatea Albă, Ismail și Bolgrad. Scriitorii din Comrat erau preotul Iulian Friptu, care a scris și istoria orașului Comrat în revista *Viața Basarabiei*, Liuba Dimitriu – poetă, Sorana Gurian – romancieră de succes în România și Franța, a scris romanul *Zilele nu se întorc niciodată*, profesorul de filosofie V. Iachim. Alți intelectuali deosebiți au fost Alexe Bârlădeanu – profesor universitar de genetică agricolă, Mihail P. Guboglu – profesor universitar la București, N. Antoci – Director general al Căilor Ferate din România, pictorul Ioan Popazoglu, medicul militar generalul Igor Bodeanschi și alții.

În 1940 toată această activitate s-a prăbușit. În 1949, orașul cu 18000 locuitori a ajuns să aibă doar 4000 locuitori. O parte au plecat în România, alții au fost deportați în Siberia, alții au murit de foametea organizată de Stalin în 1946.”

Știam că academicianul macedonean Blaje Ristovski dispune de originalul plachetei în care este descrisă arhiva, fondul de carte și Muzeul Draganov din Comrat. El a primit acest cadou inestimabil din partea Anghelinei Draganov, fiica savantului, cu care s-a aflat în corespondență și care i-a pus la dispoziție o suită de materiale foarte importante. Desigur că pentru noi, cei care căutăm să reconstituim arhiva lui Draganov, acest catalog este piesa cea mai valoroasă din colecția Draganov. El permite nu numai să știm exact din câte părți a fost alcătuită arhiva, dar conține și descrierea succintă a materialelor de bază. Este firesc că un bibliograf de vocație nici nu putea proceda altfel. Descrierea profesionistă prezentată în acest catalog o să ne permită, totuși, să găsim părțile componente ale arhivei, chiar dacă ele au fost risipite, au fost cumpărate și vândute de diverși colecționari. În momentul în care apar indicii clare asupra unui manuscris, putem imediat să-l raportăm la acest catalog.

Catalogul Arhivei Draganov

De aceea am publicat în revista *Timpul* (2004, din 8 octombrie) următorul articol:

„*Enigma arhivei Draganov*”

Petre Draganov (1857-1928) este un nume de referință în cultura română și în cultura popoarelor slave din Balcani. A lăsat o operă fundamentală pentru urmași, intitulată *Bessarabiana* (Chișinău, 1911), o bibliografie tipărită în 1911, dar și zeci de lucrări despre cultura slavilor care locuiesc în Balcani. Rar om care să-și fi sacrificat viața în favoarea cercetării științifice așa cum a făcut-o acest originar din Comrat, care zeci de ani a cercetat foarte minuțios manuscrise, cărți, publicații periodice, buletine în Biblioteca Publică de la Sankt-Petersburg. A răsfoit tot ce era legat de Basarabia sau de slavii de sud.

Acum, când avem în mână descrierea arhivei, bibliotecii și muzeului Draganov, putem spune exact că a scris milioane de fișe. Cum se întâmplă de obicei, destinul pionierului culturii este vitreg. A reușit, după 1918, să-și păstreze marea lui bibliotecă, marea lui arhivă, a murit în 1928, iar în 1940, când au venit sovieticii, o bună parte din acest patrimoniu de inestimabilă valoare a fost adus la Chișinău și a început risipirea arhivei lui Draganov, bibliotecii, iar muzeul a dispărut fără urmă.

Au trecut zeci de ani în care lumea uitase chiar de existența lui Draganov. Și totuși, cum spunea un personaj din *Maestrul și Margareta* lui M. Bulgakov, „manuscrisele nu ard”. Cercetătorul a revenit treptat în vizor pe măsură ce reușeam să adunăm materiale despre el, să colectăm o parte din corespondența lui și astăzi încheiem ultimul capitol din istoria vieții și activității lui Petre Draganov. Îl încheiem cu un document unicat, care s-a păstrat ca prin minune în Macedonia, la Skopje, în arhiva academicianului Blaje Ristovski, care a avut amabilitatea să ne pună la dispoziție o xerocopie.

Savant până în măduva oaselor, bibliograf prin vocație, acest fiu al Basarabiei era conștient că, o dată cu dispariția lui, se poate produce inevitabilul, adică urmașii nu vor ști cum să valorifice marea moștenire pe care le-a lăsat-o. Și atunci a avut inspirata idee de a tipări în tipografia lui D.B. Șor din Bolgrad o descriere amănunțită a ceea ce constituia moștenirea lui științifică. Și această descriere a intitulat-o *Arhiv. Knigohranilișce i muzei Draganovîh v Komrate* (f.a.) și, într-o formă succintă, a descris cele câteva compartimente: muzeul, biblioteca și arhiva.

Acest catalog este compus din mai multe capitole: compartimentul I – **Cărți** (aici autorul nu uită să specifice că multe dintre ele sunt rarități și de asemenea ediții periodice și almanahuri în toate limbile europene. Căci Petre Draganov era un bun cunoscător de limbi străine), compartimentul II – **Manuscrite...**, compartimentul III – **Autografe** (se specifică că ele aparțin savanților, literaților, personalităților de stat și publice). În compartimentul IV au fost incluse obiecte de artă și de artă mecanică, cum se exprimă autorul. Adică pe lângă tablouri, icoane, gravuri erau incluse și fotogravuri, stampe, fotografiile, făcute deja cu ajutorul unor aparate. La punctul 5 sunt incluse cele mai importante lucrări ale lui Draganov, în mare parte lucrări în manuscris. Descrierea ne-ar ocupa prea mult spațiu, de aceea varianta descifrată o vom publica într-o revistă de profil.

Aici prezentăm doar o mostră din acest catalog, care se prezintă ca un ghid de format mic 110 x 140 mm, are 12 pag. și este întocmit după canoanele lucrărilor de acest gen.

Ea se deschide cu un *Cuprins* ce include următoarele puncte:

„1. **Cărțile** și, în rândul lor, exemplare destul de rare, ediții periodice și almanahuri în toate limbile europene.

2. **Manuscritele** savantului, cu caracter literar și publicistic, și, separat **Depozitul de manuscrite și cărți** al decedaților părinți, fraților și surorilor Draganov și Zlatov, *memoriei cărora și este dedicată această colecție.*

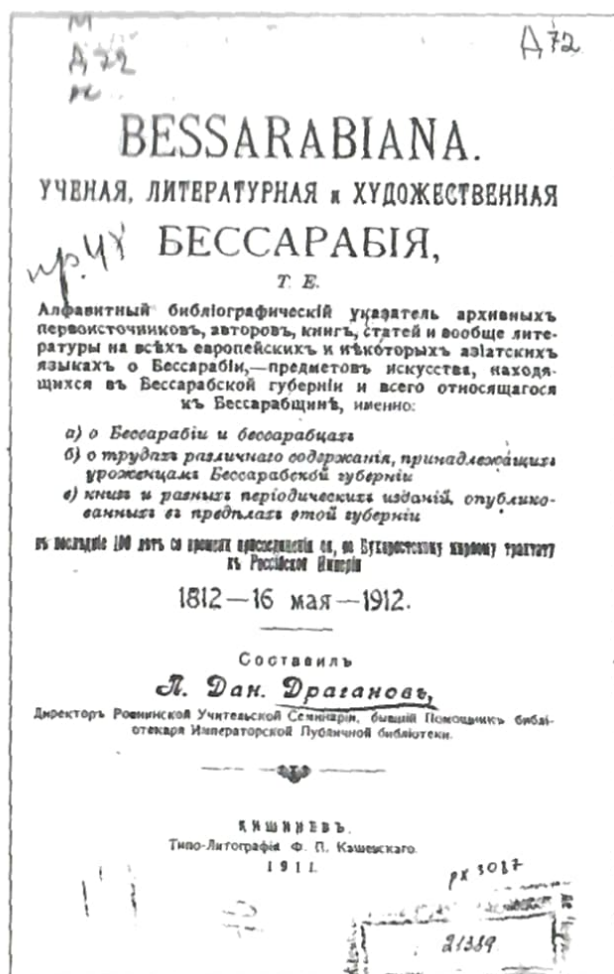
3. **Autografele** savanților, literaților, ale personalităților publice și de stat.

4. **Obiecte de artă manuală și mecanică:** portrete, fotografii, tablouri, icoane, ediții de prost gust, gravure, fotogravuri, stampe, note, oleografii, acuarele, caricaturi, albume cu vederi și portrete din Basarabia.

CELE MAI IMPORTANTE LUCRĂRI, ÎN PRINCIPAL ÎN MANUSCRIS, ALE DRAGANOVILOR:

5. **Însemnări istorice despre Școala Centrală din Comrat** în baza căreia, peste 18 ani, a apărut Colegiul real cu numele împăratului *Alexandru I Blagoslovitul* (1887).

Această lucrare a fost scrisă de învățătorul de la școlile populare din guberniile: Basarabia, Herson și Ecaterinoslav, ulterior învățător de cânt la Colegiul Central din Comrat, actualmente decedat Gheorghe

Foaia de titlu a cărții *Bessarabiana*, editată în 1911 la Chișinău

Danilovici Draganov-Covangiev (+9 septembrie 1893).

6. **În hățișurile Turciei.** Descrierea vialetului de la Adrianopol, în fosta Frakie, sub raport: arheologic, etnografic și militaro-statistic (1891).

Lucrarea a fost scrisă de către Ștefan Danilovici Draganov-Cavangiev (+14 februarie 1893), prim dragoman al Consulatului imperiului rus în Rumelia de Est.

LUCRĂRILE LUI P.D. DRAGANOV, CĂRORA ELLE ACORDĂ O IMPORTANȚĂ DEOSEBITĂ ȘI DIN PUNCT DE VEDERE MORAL:

7. Despre cercetarea Macedoniei contemporane, din punct de vedere etnografic, dialectologic și statistic și culegerea Macedono-Slavă.

Părțile I-III, cu anexele respective (1888-1891).

“Dedicată memoriei profesorului emerit al Universității din Petrograd și academician al Academiei Imperiale, Vladimir Ivanovici Lamanski (+19 noiembrie 1914).

8. Literatura în toate limbile europene și în câteva limbi din Asia despre Sf. Kiril și Metodiu, apostoli și primii învățători ai poporului ruso-slav. Părțile I-IV, (1901-1904).

“Cu ocazia celor o mie de ani de la decesul părintelui învățaturii ruso-slave, preasfințitul și cuviosul Fitie, patriarh al întregii lumi și arhiepiscop al orașului împărat Constantinopol, celei de-a doua Rome (891-1891) și al sf. Clementie, episcop Slovean (1015-1915).

9. **Pușkin în mai multe limbi Puschiniana-Polyglotta.**

Trecerea în revistă a traducerilor din opera lui Pușkin în 75 de limbi și dialecte ale lumii, 1899.

“În memoria primului meu tovarăș de călătorie pe acest pământ Anastasia Vasilevna Draganov († 5 aprilie 1899).

10. **Cu ocazia jubileului de o sută de ani de la dezlipirea de la**

Turcia a cnezatelor vechi rusești ale tivrților și uglicilor din Basarabia, altfel numit Lucomorie:

B E S S A R A B I A N A .

Basarabia științifică, literară și artistică, adică indicele alfabetic bibliografic al surselor princeps, materialelor de arhivă, autorilor, cărților, studiilor și în genere a literaturii despre Basarabia, a obiectelor din antichitate, a operelor de artă care se găsesc în gub. Basarabia și tot ce se referă la Basarabia, concret: a) despre Basarabia și Basarabeni, despre lucrările cu diverse conținuturi, care au fost scrise de originari de aici și de personale cu funcții din gub. Basarabia, b) cărți și ediții periodice tipărite în acest teritoriu pe parcursul ultimei sute de ani de la momentul alipirii, în urma tratatului de pace de la București, cu Imperiul Rus (1812-16 mai 1912).

“În memoria celei de-a doua însoțitoare a mea în călătoria în această lume, Elena Paraskevovna Draganova († 26 noiembrie 1914).

11. Materialele de arhivă și alte surse care se referă la istoria Comratului, gub. Basarabia, jud. Bender (1818-1918)...” (Originalul este reprodus în anexă).

Astăzi, când știm exact că marea majoritate a materialelor sunt irecuperabile pentru noi, având în mână acest document, putem afirma cu certitudine că, până la venirea sovieticilor în 1940, în Basarabia a existat un muzeu și un centru în care se păstrau documente de unicat.

Regretăm mult că enigma arhivei lui Petre Draganov nu s-a încununat cu descoperirea documentelor propriu-zise. Risipite prin lume, nu cred că vreodată vom reuși să le aducem pe toate acasă. Dacă vom întâlni bunăvoință, cum a fost cazul academicianului Ristovski, se prea poate că vor ajunge la noi cu timpul, copiile arhivei, care se păstrează în Moscova, în biblioteci particulare.

O parte din materiale, care au rămas în România, pe la urmași, se poate întâmpla și ele să ajungă acasă. Dar aceasta va fi deja etapa de recuperare. Pentru noi a fost important să dezlegăm enigma.

În coletul din Macedonia în care am primit catalogul era și o scrisoare. Fiind emoționat nespun de faptul că dețin această comoară, n-am controlat bine plicul și n-am observat scrisoarea. Ceva mai târziu, când m-am apucat să lucrez cu materialele Draganov, am mai desfăcut o dată plicul și am găsit în el acest mesaj din partea academicianului Blaje Ristovski:

*„Multstimat coleg Iurie Colesnic!
Cu mare plăcere vă expediez o copie a descrierii Arhivei Draganovilor. Xerocopia este un pic mărită și nu e suficient de curată, dar poate fi utilizată.*

Cărțile le-am primit la timp, fapt pentru care Vă mulțumesc.

De ce mai aveți nevoie? Editarea operelor lui Draganov va fi făcută de către Academia de Științe a Macedoniei, în colaborare cu Institutul de Slavistică al Academiei de Științe a Rusiei, în 2005.

Dispuneți poate de materiale de arhivă sau de alte materiale (necunoscute pentru mine) referitoare la P.D.Draganov și C.P.Misircov? Ele sunt foarte urgente pentru mine.

Îl cunoașteți pe Curoglu, de la Institutul găgăuzilor din Chișinău? El a fost la noi și am convenit să colaborăm în privința activității lui Misirkov și Draganov, dar nu răspunde la ultimile mele scrisori. Mai trăiește?

Vă urez spor la muncă și noroc în viață!

Cu profund respect pentru Dumneavoastră, academicianul Blaje Ristovski.”

Materialele de care dispunem, inclusiv cele pe care ni le-a pus la dispoziție doamna Eugenia Lulnova, ne arată clar că enigma Draganov va persista mult și dincolo de moarte.

Și totuși mai rămâne o speranță...

Și totuși, ar fi existat o posibilitate de a salva arhiva și muzeul. Dacă noile autorități sovietice ar fi trimis un specialist – un slavist sau un balcanolog – el și-ar fi dat seama imediat de valoarea acestei arhive.

Acest lucru nu s-a întâmplat și din motivul că noile autorități sovietice priveau cu suspiciune orice moștenire provenită de la orânduirea țaristă. Totul era etichetat ca fiind burghez sau de proveniență burgheză, inclusiv lucrările științifice, metodicile de cercetare și, respectiv, oamenii care

Cimitirul din Comrat, mormântul lui Petre Draganov

le-au efectuat. Acest impediment nu l-am găsit formulat nicăieri, concret, la adresa arhivei Draganov, dar era în spiritul epocii. Aceasta era mentalitatea acelor timpuri.

Teza că lucrarea în sine ar fi foarte importantă, adică muzeul, arhiva și opera savantului, își făceau foarte greu loc printre barierele birocratice ale orânduirii sovietice. Cu atât mai mult că această nouă orânduire s-a menținut doar un singur an de zile, iar în haosul de la începutul războiului nimeni nu-și mai punea problema salvării unor valori care nu aveau confirmare specială. Și aici revin la gândul că dacă ar fi existat un urmaș în planul științific, poate unul sau doi, această arhivă, acest muzeu, ar fi avut cu totul alt destin.

Și astăzi n-am fi căutat materiale Draganov la colecționarii din Moscova, la rudele rămase în România sau la savanți din Macedonia.

Nu știm prea multe despre enigma arhivei lui Draganov, ceea ce într-un fel sporește interesul pentru cercetările privind această temă.

A scris câte ceva despre Petre Draganov istoricul literar Nicolae Romanenco, fostul lui elev de la liceul din Comrat.

Serghei Fomin din Moscova este preocupat de tema *Draganov*, ca și academicianul Blaje Ristovski din Macedonia. La baștină, la Comrat, a fost redescoperit mormântul lui. Lumea științifică își sporește interesul pentru moștenirea lui literară. Aceasta este o garanție că numele lui Petre Draganov nu va fi uitat nici de generațiile viitoare.

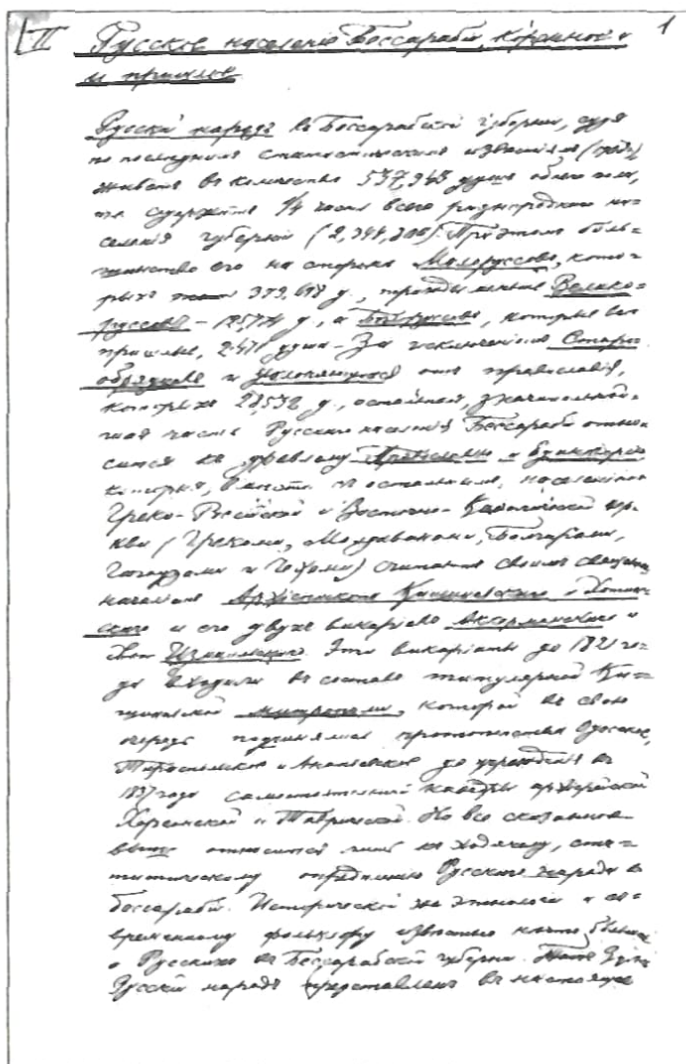
Dar pe de altă parte, probabil, acesta și este destinul unor arhive, o dată să se adune și apoi să dispară din nou pentru o bună perioadă de timp. Mă gândesc că aici ar fi potrivită o analogie cu astronomia. Cometele apar și dispar la o anumită perioadă de timp. Sunt sigur că, reieșind din această legitate, peste o bună perioadă de vreme, va apare undeva arhiva lui Draganov.

II «Русское население Бессарабии, коренное и пришлое» (fragment).

Русский народ в Бессарабской губернии, судя по последним статистическим известиям (1908 г.), живет в количестве 537, 943 душ обоего пола, т.е. содержит $\frac{1}{4}$ часть всего разнородного населения губернии (2, 344, 806). При этом большинство его на стороне Малоруссов, которых 379, 698 д., трижды меньше Великоруссов – 125, 774 д., а Белоруссов, которых всего 2,471 душ – пришлые, за исключением старообрядцев и уклоняющихся от православия, которых 28,532 д., остальная, значительная часть русского населения Бессарабии относится к древнему Православию и единоверию, которая вместе с остальным населением Греко-Российской и Восточно-Католической церкви (греками, молдаванами, болгарам, гагаузами и чехами) считают своим священным началом Архиепископа Кишиневского и Хотинского и его двух викариев Аккерманского и Измаильского. Эти викариаты до 1821 года входили в состав титулярной Кишиневской митрополии, которой в свою очередь подчинялись протопопства Одесское, Тираспольское и Ананьевское до учреждения в 1837 году самостоятельной кафедры архиерейской Херсонской и Таврической. Но все сказанное выше относится лишь к ходячему, статистическому определению русского народа в Бессарабии. Исторической же этнологии и современному фольклору известно нечто большее о русских в Бессарабской губернии. Здесь русский народ (представлены в настоящее время не только потомством поздних переселенцев из Малороссии и Московского государства, в лице **казаков** разного наименования, **Некрасовцев**, **Липован** (староворов чисто великорусского типа и речи), **Молокан**, **Штундистов** (преимущественно малоруссов) и даже раскольников – изуверов в роде **Белых Голубей** и **Божьих людей** (Хлыстов и Скопцев), но и в лице потомков аборигенов края совершенных строго – православных **Руснаков** или **Русин Хотинских Райков** (по-молдавски **Райлян**) и отчасти **Гуцулов**, **Лемков** и **Бойков**, т.е. позднего поколения знаменитых в Русской начальной летописи **Угличей**, **Тиверцев**, **Лучан** и до некоторой степени **Берладников**, **Бродников** и **Колбягов**, вошедших сперва в состав Руси Великого Княжества Киевского, а впоследствии и Великого княжества, потом королевства Галицкого (у западных писателей Володимерия), занимавших знаменитое **Лукоморье Угол** Константина Богрянородного (**Ογγυλος**) позже **Россовлахию** (у Ник. Халкондилы) и наконец **Ногайский Буджак**, **Украину Ханскую** и **Новую Сечь**. Из 314 «городов» угличей и Тиверцев, указываемых Равенским Космографом, особенно были знамениты классический **Тирас**, русский **Белгород**, греческий **Аспрокастрон**, молдавский **Четате-Алба**, татарско-турецкий **Аккерман**, каковыя названия на всех этих языках означают одно и тоже. Вторым населенным пунктом Руси Бессарабский считался знаменитый стольный город

Угличей **Пересечень**, прославившиеся тем, что выдержало более чем трехлетнюю осаду Киевского воеводы Свенельда, не желая войти в наступательный союз русских князей на Константинополь и уже во время второго похода Руси Киевской на Цареград, Угличи и Тиверцы, по сдаче Пересеченя, вошли в состав Русского государства. Этот Пересечень был предметом археологического открытия и особой диссертации отца науки исторической географии в России, бывшего профессора И. Московского Университета, злополучного издателя ж. «Телескоп», потом чиновника особых поручений при Новороссийской и Бессарабской губернии светлейшего Мих. Сем. Воронцова и наконец редактора журнала Министерства Внутренних Дел знаменитого Николая Ивановича Надеждина (*О местоположении древнего города Пересечина, принадлежавшего народу угличам*. Записки Одесского И. Общества истории и древностей. т. I, 1844, стран. 243). На развалинах этого исчезнувшего небезследно Пересеченя стоит теперь почти совершенно омолодованившееся селение Пересечина от полпути от Кишинева к Оргеуву.*

Великорусское население современной Бессарабии живет преимущественно в городах и главным образом в Кишиневе, где их 33,339 душ, и в уездах Измаильском (30,235) и Аккерманском (25,523). Малоруссы обитают преимущественно в селениях Бендерского, Аккерманского и Измаильского

Petre Draganov. Studiul științific Русское население Бессарабии, коренное и пришедшее. (Fascimil)

* Достопримечателен еще следующий факт, говорящий, о жевучести древне – русского языка в Бессарабии. Как известно, во всех современных славянских наречиях, т.е. доброй дюжине, так называемых славянских языков, лишь в русском языке сохранилось полно гласие, которого не знают ни церковно-славянский, ни другие славянские языки. Бессарабскими примерами – доказательствами этого догмата науки сравнительной грамматики могут служить довольно много географических названий в Бессарабии, и в молдавском языке в их русской передаче. Таковы Пересечень или Пересечина в славянских Пресечина или Прьсьчина, таковы населенные пункты Городище, которых в Бессарабии пять, вместо градище, которые, к тому же (ἀραζ λέγόμενον) имено селение Градище, имение Родоканаки в Гура-Галбенском языке.

уу. Райки или Райляны заселяют почти сплошь Хотинский и отчасти Сорокский уезды, где их 193,738 душ.*

Список русских населенных пунктов в Бессарабской губернии представляет следующие названия и цифры (по уездам):

1) в Измаильском: Измаил, в котором 16127 русских, с предместьями: Копанная Балка, Матроска, Новая Некрасовка, Старая Некрасовка, Спасская, Борисовка, Ново-Троицкое, Малахова, Ново-Покровка, Подковка, Чичма, Вилково, (посад), Килия с посадами: Демьяновка и Липовановка, Николаевка, Прапоры, Рени (отчасти), Тузла, Камчатка, Морозиевка, Райлянка, Сарата, Царичанка, Константиновка, Софиевка, Бурлак, Александровка, Вишневка (отчасти), Владимировка, Ново-Николаевка, Павловка, Николаевка, Ново-Вознесенье, Князевка, Ново-Троицкая, Антоновка, всего 42 населенных пункта в количестве 7837 русских.

2) в Кишиневском у.: Кишинев, в котором 33,339 русских, Лозова, Стольничаны, Маринич, Пожаряны, Софиевка, Старая Почта, Дольная, Волчинец, Садово, Селище и Глубока, всего 14 населенных пункта.

3) в Оргеевском у.: Оргеев, в котором 1423 человек русских: Табор, Грушево, Иванча, Избешти, Ишновец, Котельнич, Круглик, Свешково, Городище, Погребяны, Стодола, Исаково, Бряново, Глубока, Лукашевка, Морозены, Слобода-Исакова, Машковец, Царевка, Воротец, Загоряны, Клишковец, Сирота, Кобылка, Войново, Киприянка, Пересечина (отчасти). Телешово, Машковец (*se repetă – n.e.*), Мироява, Устье, Резина, Поповец, Сахарна, Солончаны, Тарасовка, Черная Шибка, Вышковец, Долина-Слободзея, Жолобок, Маловата, Марковець Погорничаны, Корнево, Гербовец, Морозенка, Паланка, Окница и Екимовцы, всего 54 населенных пункта в количестве 15595 русских.

4) в Бельцком у.: Бельцы, в которых 4220 русских, Елизаветовка, Болотино,

* Значительнейшая часть великоруссов – православные, и единоверцы, другая часть – уклоняющееся от православия и старообрядцы разных толков и согласий до противообщественных хлыстов и скопцов и других отщепенцев русской господствующей веры. Христо – Рождественское Миссионерское Братство официально признало в Бессарабской губернии 35 населенных пунктов, наиболее зараженных расколо-сектантством. Против этих пунктов и учреждена была миссия с возложением обязанностей миссионера на местного подходящего священника, который по своему званию есть первый и незаменимый миссионер.

Такими пунктами являются особенно 1) город Хотин, 2) село Грубно, 3) село Волчинцы, 4) Шировцы-Высшие, 5) местечко Секуряны, 6) с. Белоусовка, 7) м. Единцы, и деревня Русяны, 8) м. Рышкановка, 9) г. Бельцы, 10) (*autorul a încurcat ordinea, omițând cifra 10. În continuare respectăm ordinea originalului – Іu.С.*) 11) с. Котюжаны Нижние, 12) с. Пояна Кунича, 13) м. Теленешты, откуда родом член Государственной Думы третьего призыва Д. Гулькин, 14) с. Серково или Сырково, 15) г. Оргеев, 16) г. Кишинев, в котором имеется также и Молоканская молельня, 17) г. Бендеры, 18) м. Манзырь с хуторами Анновкою и Звездочкою, 19) г. Аккерман, 20) местечко немецкая бывшая колония Тарутино, 21) г. Кагуль, 22) г. Измаил с его предместьями Старою и Новою Некрасовками, 23) Ялпугская коса, 24) г. Болград (бывшая главная болгарская колония), 25) г. Килия, 26) с. Подкова, 27) с. Муравлевка, 28) посад Вилково, 29) с. Жабряны, 30) с. Кориачка, 31) м. Чичма, 32) Спасское или Спасск, 33) Николаевка, 34) Шаганы, и 35) Васильевка (см. И. Пархомовича: Краткий исторический очерк противораскольнической миссии в Кишиневской епархии с 1813 до 1910 г. Труды бессарабского церковного историко-археологического общества. Выпуск III, Кишинев, 1909, стр. 71-72.

Каменка, Клокачевка, Кубань, Муравинец, Николаевка, Яблоня Новая, Забричаны, Алексеевка, Братучаны, Городще, Купчино, Проскурены, Теребино, Щербанька, Липованка, Нападены, Николаевка, Слободзея, Булгак, Наряны-Ивановка, Челновка, Разсыпаны, Еленевка, Сарата Новая, Сарата Старая, Устье и Яблоня Старая, всего 34 населенных пункта в количестве 38345 русских.

5) в Бендерском у.: Бендеры, в котором 17124 русских, Ивановка (Трубаевка), Калачевка, Варница, Гербовцы, Благодать, Ивановка Новая, Ивановка Старая, Липованы, Русовка Новая, Русовка Старая, Юрьевка, Алексеевка, Анновка, Булотовка, Вознесеньевка, Евгеньевка, Ново-Кантемир, Ново-Троицкое, Персиановка, Новая Скрывановка, Старая Скрывановка, Старый Кантемир; Александровка, Лермонтовка, Константиновка, Ново-Егорьевка, Леонтьевка, Ферапонтьевка, Елизаветовка, Звездочка, Новая Ивановка, Петровка Чага, Березок, Корнево, Новая Николаевка, Русская, Старые Дубоссары, Андреевка, Илашковка, Богдановка-Курик, Катериновка, Михайловка-Бахмут, Новая Богдановка, всего 43 населенных пункта в количестве 32660 русских.

6) в Аккерманском у.: Аккерман, в котором 20966 русских, Новая Слободка, Попушой, Турлаки, Шабо (отчасти), Михайловка, Тардоновка, Александровка, Марьяновка, Семеновка, Николаевка, Ново-Павловка, Дивизия, Григорьевка, Ново-Николаевка, Парфеньевка, Сергеевка, Ивановка-Русская, Антоновка, Владимировка, Кантемировка, Введенская, Новая Царичанка, Старая Царичанка, Петропавловка, Райлянка, Степановка, Елизаветовка, Маразлиевка, Марьяновка-Первая, Марьяновка Вторая, Софиевка, Николаевка Новороссийская (Байрамчя), Денисовка, Константиновка, Романовка, Паланка, Рышканская Коса, Плахтлевка, Валерьяновка Первая, Валерьяновка Вторая, Введенская (Тамур), Вознесенское, Канкрин-Саратовка, Надежда, Навроцкое, Адамовка Новая, Адамовка Старая, Александровка, Анисовка, Будаки, Демидовка, Павловка, Старокозачье, Толмазы, Поповка, Татарбунар, Павловка, Спасское, Андреевка, Молага, Карнареевка, Богатыревка, Люба и Петровка, всего населенных пунктов 68 в количестве 25523 русских.

7) В Сороксом у.: Сороки, в которых 2997 русских, Высокое Городище, Кременчуг, Кричковец, Кукуець, Покровка, Самойловка, Сударка, Татаровка Новая, Татаровка Старая, Телешовка Новая, Телешовка Старая, Яровая, Атаки (отчасти), Брайкова, Вережаны, Ленковец, Мерешовка-Атацкая, Мерешовка-Ленковецкая, Паустово, Савка, Слободка-Волчинец, Туминовка, Воронкованы, Головчинец, Деркавец, Картофелянка, Котовка, Макаровка, Рубленица, Жабка, Климовцы, Кот, Кушнирка Высшая, Кушнирка Низшая, Кушнирка Средняя, Лелина, Михайловка, Сенатовка, Сокол, Васьковцы, Воронкино, Димитровка, Золучаны, Кириловка, Немировка, Слобода-Воронково, Слобода-Кошелевка, Солонец, Черенково, Черница, Климовцы, Грибово, Гриновцы, Денжаны, Липник, Ружница, Чернолевка, Загорка, Кобыльня Новая, Кобыльня Старая, Анфисовка, Дементьевка, Николаевка,

Стефановка, Околина, Васильково, Водяны, Волова, Воловица, Дубно, Егорьевка, Застынка Первая, Застынка Вторая, Косовцы, Кремень, Пол-Ципилово, Раковец, Ципилово, Черешневек, Алексеевка, Кассовка, Копачаны, Михайловка, Николаевка, Петропаловка, Славянка, Солонец, Терново, Антоновка, Картановка, Елисаветовка, Русяны, Сергеевка, Солонино, Цареград, Городище, Александровка, Варварьевка, Гвоздево, Ивановка, Луково, Правила и Радуляны. Всего 104 населенных пункта, в количестве 45772 русских.

8) В Хотинском у.: Хотин, в котором 8618 русских, Бричаны, Талковцы Нижние, Глинная, Гинковцы, Гриманковцы, Грубни, Калинковцы, Коростовцы, Лукачаны, Марковцы, Михалковцы, Новоселица, Чепелевцы, Грозинцы, Боковцы, Малинковцы, Перебийковцы, Шиловцы, Шишковцы, Данковцы, Дворничаны, Долиняны, Каменка, Кайлевка, Круглик, Левенцы, Пашковцы, Ставучаны, Единцы, Константиновка, Тростянка, Терново, Атаки, Бабино, Волчинецы, Воронковица, Грушевцы, Коновка, Ленковцы, Макаровка, Ленковцы, Макаровка, Медвежа, Мошанец, Нагоряны, Нелеповцы, Клишковцы, Владычна, Зарожаны, Крестенцы, Клишковские-Млинки, Поляна, Широцы-Высшие, Липканы, Белявинцы, Глинка, Залуча, Зеленя, Козыряны, Котельня, Кривая Ларга, Ларга Полевая, Медвежа Владильческая, Перерыта, Санковцы, Слободка-Шировицкая, Широцы Низшие, Базилевич, Бересты, Ванчаковцы, Ванчинцы, Вельница, Диновцы, Доманское, Котылев, Кулаковское, Малевское, Пол-Ванчиковцы, Ракитна, Ревковцы, Солонец, Строинцы, Тарасовцы, Томашевское, Черлено-Море, Чертково, Романковцы, Васьковцы, Ветрянка, Карликов, Комарово, Комаровские Атаки, Кулишовка, Непоротово, Поливаново, Поливанов Яр, Селище, Шебутинцы, Яновцы, Аристовка, Атаки, Недобовцы, Пригородок, Секуряны, Берладяны, Белоусовка Казенная, Белоусовка Владильческая, Василевцы, Волошково, Гвоздовцы, Гриновцы, Ломачинцы, Ожево, Распопинцы, Хидоровцы, Билковцы-Высшие, Билловцы, Мошаны, Михайловка, и Несвоя. Всего 127 населенных пункта в количестве 183109 русских.

Во всей же Бессарабии из 4785 населенных пунктов на долю русского народа в ней находится 446, в количестве 537,943 жителей из 2,344,800 населения губернии.

Даже почти совершенно омолодываемые в настоящее время **средние** уезды бессарабской губернии (Кишиневский, Оргеевский и Белцкий), в эпоху образования Российского государства, а впоследствии; во время расцвета и политического могущества Великого Княжества (потом Королевства) Галицкого, официально именовавшагося на Западе Володимирисю, представляло **совсем иную** этнографическую картину. Это государство обнимало сабою не только Галицию, Буковину, Россовлахию (Бессарабию), страну бродников и Куманию, Ханскую Украину и Угол, он же Буджак, но и всю Нижне – Дунайскую низменность с Малою Скифиею, тепершнюю Добруджею. И уже гораздо позже, после спуска и передвижения из Карпатских

гор по Буковине в Бессарабию и по ту сторону Прута предков нынешних Румын, основавших в XIV века два новых Придунайских государств Молдавию и Валахию (она же Мунтения), уже в следствие неблагоприятных для единства Русского государства политических обстоятельств (вступления западно-русских уделов, по любленский унии, в состав Речи Посполитой), и наконец, вследствие единства веры и официального государственного, судебного и богослужебного именно, **Славянского** языка у Молдован и Волохов, **Русский язык и Русский народ** начал терять в этих странах свое прежние значение, допустив себя к романизации со стороны Молдован в Бессарабии.

Но что почти омолодованившиеся вполне в настоящее время средние уезды Бессарабии, да и сами Молдавия, Валахия и Семиградье (Трансилвания) представляли собою до XIV века и позже **славянский субстрат**, блистательным доказательством этого служат данные науки Исторической этнологии и исторической этнографии, разработанные в XIX веке трудами ученых авторитетов с европейским именем, в числе которых есть и добросовестные знатоки дела из Румын, каковы П.И. Шаффарин, Н.И. Надеждин, Цейс, В.И. Григорович, Н. Мурзакевич, Н. Барсов, Миклашич, Ресслер, О. Денсушану, Бияну, Богдан, Фрунзеску и другие. При этом главными догматическими положениями вышеуказанной истины считаются:

1) **Сохранение в Молдавском языке, да и в самом Румынском даже новейшего стиля множество собственных и нарицательных именовании славянского происхождения и усвоенных Румынским языком в Бессарабии, Молдавии, Валахии, Трансилвании и Истрии с подлинным, носовым произнашением обоих носов.** Таковы следующие **назализмы** или **ринезмы** из церковно-славянского языка в Молдо-влахийском или румынском языка:

Ж = ын, ум:

Глымбока, Глымбочел, названия многих мест в Молдавии и Валахии. **Гынгав**, говорящий в нос ц. слав. гжгнивый; **Гындак**, жук, от ц.сл. гжсти. **Гынж**, веревка, чуж. **Добында**, прибыль. **Дымбени, Дымбок, Дымбовица**, названия многих мест в Бессарабии, Молдавии и Валахии. **Думбрава, дуброва. Думбровени**, еврейская колония в Сорок. у. **Думбровица**, селение в Белц. у. * **Зымбру**, зубр, тур, олень-самец. **Зымбрени** село в Кишин. у. **Крынг**, круглый, обрубок, пень-колода. **Лунг**, пойма, луч. **Мунка**, труд, работа. **Мунчешты**, селение Кишин. у. **Мындр**, хороший, прчожий, **Мындрия**, гордость, красота, мудрость, **Мындрешты**, с. Бельцкого уезда. **Осындире**, резолюция, наказание, **Паинга**, паук. **Паинджина**, паутина. **Порунка**, поручение, приказ. **Порунчала**, заказ. **Пындеск**, преследую. **Пындарь**, караульщик, сторож. **Распынтие**, раздел дорог, перекресток. **Скумп**, дорогой, жадный. **Трымбица**,

* Залончены (ц.с. Залцание) село в Криул. вол. Оргеев. уезда.

труба. Тымп, тупой, глупый. Тынгуеск, тужу. Тынжелешты, селение Кишин. у. Фрынк, католик, иностранец, русское фряг, фразин. Унгиу, унгерь, угол. Унгры, село Сорок. у. Унгуриан, угрин, венгерец. Ундица, удочка.

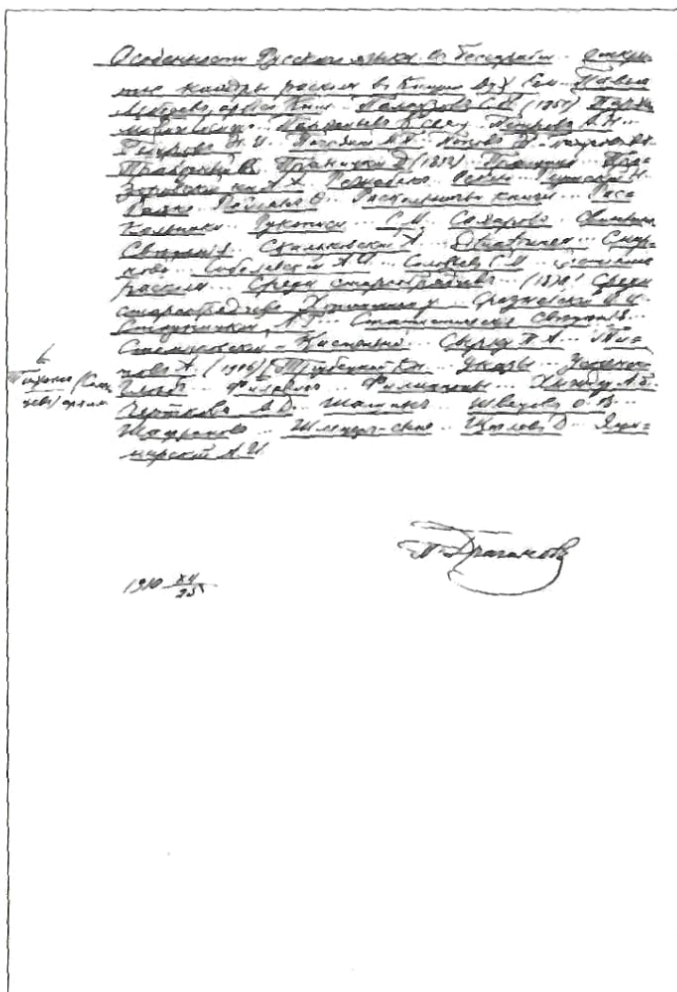
A = ин:

Гринда, балка, бревно. Колинда, коляда, колядка. Минта, мята. Минча, мяч. Оглинда, сербское огледало, зеркало. Опинка, лапоть. Памынт, память, земля. Пинтение, пятка, гитра. Потынга, толстый ремень, которым перевязывают дышло оси к плугу, ц.сл. потага. Опинтиреа, напрягать силы, ц.сл. опатити. Свинциря, освящение. Свинци, Святые. Свынту, Святой. Смынтына, сметана. Стынджина, сажень, ц.сл. сажень. Рынд, ряд. Рындуяла, порядок, регламент. Рынжи, ворчать, рычать, ц.сл. ражати. Цынт, гвоздь, ц.сл. цата: Чимбру, Чимбурика, чабрец, ц.сл. цабр. Чинсте, честь.

2) Сохранившаяся в Румынском языке такая русская слова как норок, счастье, народ, народ, и особенно полногласныя слова, неизвестные другим славянским наречиям, например: нърав, норов.

3) Названия Молдавских чинов и должностей, заимствования, из русского языка или юго-славянских наречий, взявших их в свою очередь из Греческого языка, Константинопольского придворного обрядника (Церемониала), каковы: бан, государь, баняса, государыня, ворник (из дворника), дворянин, камергер; постельник, постельничий (*magister sacri cubiculi*), ключар, ключник; каминарь, очажный; пахарник, чашник, виночерпий; питарь, кравчий; служарь, начальник дворцовой стражи, откуда вель бан, великий бан; вельпостельник, вель ключар и проч.

4) Великое множество русских и славянских слов, сохранившихся не только в Молдо-влахийских, но и в позднейших памятниках Румынского языка, начиная произведениями простона-

Petre Draganov. Ultima filă cu autograf a studiului științific *Русское население Бессарабии, коренное и пришлое*. (Fascimil)

родной поэзии, продолжая исправленными даже под латинской стиль священными и богослужебными книгам новейшей редакции и оканчивая произведениями румынской публицистики и даже изданиями Румынской Академии Наук в Бухаресте...

Литература предмета:

сл. кн. библиографическом труде П.Д. Драганова: *Bessarabiana*, под именами: Александр I, Император. Андрияшев и Иванов, Аксаков И.С., Арбуре (1899). Багалый Д.И., Байер, Балабуха... Балтага Вл. прот., Бахталовский А. (1881), Батюшков П.Н. (1872), Бессарабские и Уфимские раскольники (1873), Богославский С., Вельтман А., Воловей Ф., Г.Б., Галкин Ф., Ганацкий М., Георгиевич И. (1864), Голубовский П.В., Григорович В.И., (1869 и 1870), Грушевский М.С., Дрож К., Дола... Завитнович проф., Защук А.И., Записка... Запорожцевы и Некрасовцы; Зубрецьки Исакий, еп.Киш., Кайндл, Каманецкий, Кельсиев, Киранов Ст. (1873), Кирико (1910), Когэлничано М., Коломийцев А. Колосов... Константинович А.Н., Корженевский (1899), Космограф Равенский... Костомаров Н.И. ... Ксенопол (1880)... Кулиш П., Кульчицки С., (1873), Куропаткин А.Н. (1910), Лебединцев А., Леонид (Кавелин) архим... Лабатинский... Ливанов... Липранди И.П. ... Лонгинов (1885), Лупулеску П. ... Максимов ... Мелников Е.Н., Мелников-Печерски П.И., Мелкиседек еп. Михин, Маклошич ... Михаил ... Михуль ... Молчановски Н.В. ... Мошков В., Мурзакевич Н. ... Мусин-Пушкин ... Надеждин Н.И., Некрасов ... Нестеровский П. ... Нидерле Л. ... Николай I имп., О казаках ... О расколниках ... О расколничем попе Кириле ... О шатающихся бер. билетов ... Особенности Русского языка в Бессарабии. – Открытие кафедры раскола в Кишин. Дух. Сем. ... Павел Лебедев архиеп. Киш. ... Палаузов С.Н. (1851), Пархомовичь Иосиф ... Парфениев К. Свящ. ... Петров А.Н., Петров Н.И., ... Погодин М.П. ... Попов Н. ... Праведный ... Праницки Д. (1892), Пращина ... Прозоровски Кн. А.А., ... Режабек ... Реклю ... Реутски Н. ... Райко, ... Райлян Ф. ... Расколничие книги ... Расколники ... Рукописи... С.М. ... Сахаров, Свинин, Сведения... Скальковски А. ... Situațiunea ... Смирнов ... Соболевски А.И., ... Соловьев С.М. ... Состояние раскола ... Среди старобрядцев ... (1870). Среди старообрядцев Хотинского у. ... Срезневцки И.И. ... Стадницки А.Г. ... Статитические сведения ... Стемповский-Кастельный ... Сырку П.А. ... Титов А. (1906) ... Тихонов (Солнцев) архим. ... Трубецкой кн. ... Указы ... Успенский Глеб, ... Филевичь ... Филиппоны, ... Хыждэу А.Б. ... Чертков А.Д. ... Шашин ... Шевцов О.В. ... Шафранов ... Шлецер - сын ... Щеглов Д. ... Яцмирский А.И.

1910. XII.25

П. Драганов

(Sursa: Arhiva Națională a Republicii Moldova,
fond personal Petre Draganov, nr. 1262, inv. 1, d. 3.)

История, быт и язык Болгарского населения Новороссийского Края в изучении русского слависта

Н. Державин. *Болгарская колонии Новороссийского
Края. Херсонская и Таврическая губернии Симферополь.*
1908 стран.237, 8⁰

(Известия Таврической Ученой Архивной Комиссии.
Год XXII, 41, под редакцией Арсения Маркевича. Таврич.
Губ. Тип.)

Автор вышеуказанного труда, предназначенного, по видимому, к магистерской диссертации, заявил себя еще лет 10 тому назад в науке одним из немногих у нас, притом отличных болгароведов Русской школы Славянской филологии, главным же образом в области фольклора и диалектографии. Таковы прежние труды Н.С. Державина: 1) *Очерки быта южнорусских болгар // Этнографическое обозрение.* – 1898. 2) *Свадьба у болгар Бердянского уезда* (Таврич. губ.). Там же, 1898, № 3. 3) *У болгар Таврической губернии.* Там же, 1901, № 4. 4) *Этнографические условия развития болгарских колоний в бердянском уезде Таврич. губ.* Известия СПб. слав. благ. Общества 1902-1903 №№ 2, 3, 4 и 5. *Оговоры селения Терновка (Тбрновка) Мелитопольского уезда Таврич. губ.* Известия отделения Русск. яз. и Слов. Имн. Ак. Наук, 1905 № 1; 6) *Болгарских колонии на юге России,* Славянская Известия, 1905-1906. Также и труд Н.С. Державина, заглавие каждого стоит вверху настоящей рецензии.

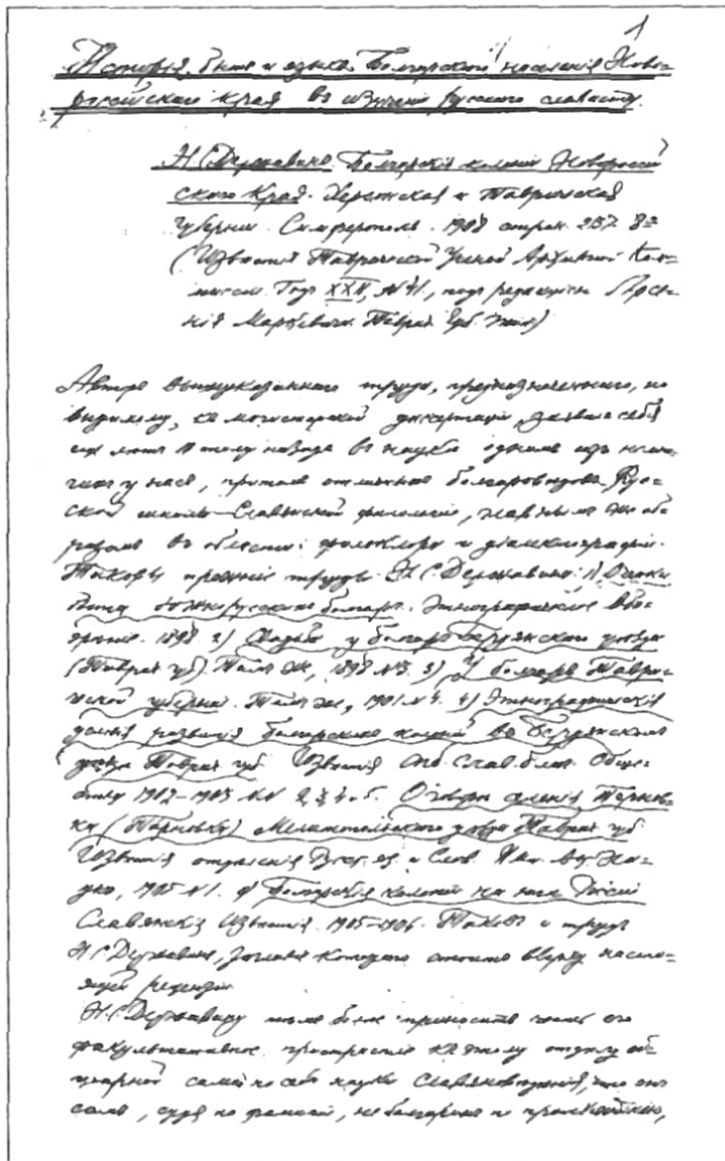
Н.С. Державину тем боле, приносит честь его факультативное пристрастие к этому отделу обширной самой по себе науки Славяноведения, что он сам, судя по фамилии, не болгарин по происхождению, как не болгарин родом и его собрат по перу и специальности, и сверстник, А.Ф. Музыченко. Несмотря на свое неболгарское происхождение, оба они будучи уроженцами многоязычного Новороссийского Края, знают сызмальства три-четыре местных языка, каковое обстоятельство ставить их в весьма выгодное условия при занятии сравнительною этнографию и языковым на речением вообще. Тот и другой русский болгаровед нелегко и редко бывало и бывает всюду с учеными специалистами, весьма пристрастившись к предмету своей научной любви, хотя и не будучи основательно знакомы с литературою предмета, основательно знают этот предмет на деле, по первоисточникам, именно: живой болгарской язык, быт болгар и историю, при том не только по опубликованным, разработанным и печатным материалам, но и по архивным сведениям. Таким образом они знают свое дело не хуже патентованных болгароведов, не хуже самих задунайских болгар. Да и зачем, собственно говоря, ходить так далеко, за Дунай, когда к их услугам два замечательных южнорусских архива, недавно открытых для широкого пользования, именно Архив бывшего Новороссийского и Бесса-

Petre Draganov. Studiul științific
 История, быт и язык
 Болгарского населения
 Новороссийского Края в
 изучении русского слависта.
 (Fascimil)

рабского Наместничества и Архив бывшего Попечительного Комитета об иностранных поселенцах Южного Края России. К тому же и тот, и другой болгароведы учились в университетах под руководством лучшего знатока болгарщины, недавно умершего слависта, проф. М.С. Дринова, успевшего оставить после себя школу, которое успешно работает на ниве славянской филологии.

Главное, чем привлекает нас Н.С. Державин это его особенное какое-то любовное щепетильное

отношение, так сказать, к каждому пятнышку и каждой родимке его излюбленного предмета и необыкновенное изобилие этнографического материала из самой толщи болгарской простонародной жизни, при всем известном упадке и при нивелировке сельской культуры и народного песнотворчества даже в России, с умножением железных дорог и водворения даже в сельских захолустьях фабричной образованности с её частушками на смену прежнему «необразованному» и «простонародному» песнетворчеству. На последнее обстоятельство за (на преимущество русского болгароведения перед самим болгарским) не без зависти указывает один из самых лучших, едва ли не самый образованный и самый гуманный между болгарскими учеными, бывший долгое время министром народного просвещения, воспитатель болгарского престолонаследника, профессор Софийского Университета, насквозь пропитанный европейскою и русскою ученостью, зять покойного М.Д. Драгоманова, доктор философии Ив. Д. Шишманов. Про него А.Ф. Музыченко остроумно говорит, что он, «хотя и не laudator temporis acti», с сожалением замечает: «Легкомысленно думать, что наша прежняя культура

будет в состоянии всегда противостоять новой, которая хлынула через всех отверстия и трещины китайской стены, отделявших нас от внешнего мира. С освобождением, с новым государственным строем, с новыми линиями железных дорог вводится в народную жизнь и чуждый дух... Старые обычаи и нравы начинают разлагаться... Народная муза в более населенных местах едва дышат». Русский человек и русский ученый и болгаролюб А.Ф.Музыченко в противовес И.Д. Шишманову, оплакивающему потерю задунайскими и болгарскими своей родной поэзии, говорит: «(но) вышедшие в первых годах 19 столетия крымские (болгарские) колонисты, нечего этого не пережили и это тем любопытные для этнографа (Известия отд. Рус. яз. и Слав. И.А.Н. 1907 № 2, стран. 74)

Тоже самое относится, от себя скажу я, и к бессарабским болгарам, о судьбе которых любят беспокоиться задунайская *irredenta*.*

Не входя в детальный разбор лежащего передом почтенного труда. Н.С. Державина – сами дали за себя говорит – мы позволили бы себя указать уважаемому автору, что он обнаружил довольно поверхностное знакомство с литературой болгароведения и не критическое отношение к цитируемым им печатным сведениям. Так Н.С.Державин совершенно напрасно ставить рядом с весьма почтенными и высоко ценными трудами А. Скальковского (1840) и Клауса (1869) не только компилятивную, но и не хорошую книгу Георгия Занетова, относительно которой я еще 15 лет тому назад на страницах «Известий отд. Рус. яз. и Слов. Имн. Акад. Наук доказал (1896 № 2), что она представляет жалкий плагиат и неприличную контрафакцию и самую недостойную вылазку и памфлет из-за Дуная в сторону России. Разбирая ничтожную книгу Занетова, я в названном журнале указывал этому памфлетисту длинный ряд книг и статей, относящихся к истории болгарской колонизации в России ему совершенно неизвестных или им почемуто пренебрегаемых. Там же указывал я между прочим, на три основательно, т.е. всеми забытых в настоящее время статьи знаменитого русского слависта и отца науки болгароведения Виктора Ивановича Григоревича, который за своею подписью, доказал, что он не один лишь кабинетный гелертер и человек не он мера сего, как о нем пошло многие продолжают думать до сих пор, но и был человеком с большим государственным умом и тонким политиком, отлично понимавшим все хитросплетения и поползновения некоторых болгарским интриганов в Константинополе, Бухаресте, Вене и даже в Одессе. Говоря теперь вновь о ничтожной книге Занетова, я напому своему читателю, что он писал и печатал её в эпоху расцвета руссофобии в Болгарии и в угоду царившему в ней режиму, т.е. Стамбулившине и кобургофильству, а сам Занетов (русский эмигрант в

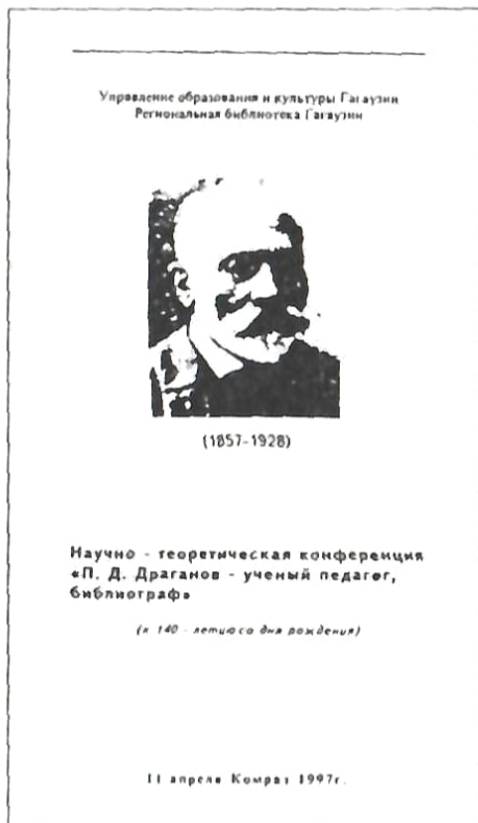
* Впрочем, по пословице на вкус и цвет товарища нет. Мой знакомый по Петербургу, теперь профессор Грацкого Университета (в Австрии) славянец доктор М. Мурко еще 22 года тому назад в обществе молодых славистов, хвалился нам, что западные славяне, ставши настоящими европейцами (после болгарской битвы?), еще в 17 веке перестали пить, каковое обстоятельство, так сказать рекомендует этих славян с нашей лучшей стороны, в противность несчастным русским, сербам и болгаром, пробавляющимся до сих пор еще дотошною народною поэзиею.

Болгарии из бессарабских гагаузов), хотел своими статьями, напечатанными в «Периодическом Списание», лишь угодить своему новому начальству в Софии... Между тем наш Н.С.Державин (тоже относится А.Ф.Музыченку) спокойно, ничто же сумняшеся, ничего не подозревая, т.е. не зная, что этот Занетов явился самым нецеремонным списывателем Скальковского и Клауса и даже поддныльщиком их книг цитирует их этот Занетова, как мнимого историка болгарских колонистов Новороссийского Края. Не говоря много, скажу я все, что хорошего имеется в книге Занетов, то не ему принадлежит, а то что в ней самостоятельно, его отсебятина, очень не хорошо, очень не благородного. Так Занетов, ругая русское начальство «Очаковских времен и покорения Крыма» (попечителей бывших болгарских колоний) за действительные или мнимые притеснения ими языка братьев-колонистов, ничего не говорит, т.е. совершенно замалчивает или вовсе не знает, что политиканствующее болгары двух бессарабских уездов (Кагульского и Измаильского), отошедших, по Парижскому трактату, к соседнему Молдавскому Княжеству (после Крымской войны), подпав под власть «Мамалигаров» (как презрительно, т.е. мамалыжниками, называла тогда болгарская эмиграция и вообще болгарские колонисты Молдаван) ругали последних в своих корреспонденциях, отсылаемых в Москву и С.Петербург или в Константинополь и Белград, ничуть не меньше чем теперь, т.е. после 1878 ругали и ругают Россию за мнимую болгаризацию болгарского элемента в Бессарабии. Повторяем, очень прискорбно видеть, что не тот, ни другой отличные в других случаях болгароведы, т.е. гг. Державин и Музыкаченко, незнакомы совершенно даже с первой из трех замечательных, но забытых теперь политических статей В.И.Григоровича, направленных против Болгарский интриги в сторону России.*

Но указывая на недостаточное знакомство Н.С. Державина с литературой предмета, я далёк от мысли умалять достоинство книги его, необыкновенное трудолюбие его, которые давно оценино в должной мере как в России, так в Болгарии и вообще в Славянском мире.

Не время и не место теперь разбирать весьма почтенный и очень ученый труд Н.С. Державина, но для ознакомления читателей «Известий» с его содержанием я приведу лишь рубрики этой работы, которая сами за себя говорят, либо они в свою очередь представляют ряд более или менее ценных монографии по болгарскому фольклору, своего рода небольших диссертаций.

* (Статьи вторая и третья В.И.Григоровича, положим совершенно забыты даже в Одессе, где они в свое время печатались, но что касается первой из них, то она зарегистрирована его библиографами и младшими товарищами по факультету, профессорами Ф.И.Успенским и А.А.Кочубинским. Она напечатана в «Циркуляре по управлению Одесским учебным округом» за 1872 г., № 7. В 1903 году, во время бывшего в Петербурге Съезда русских филологов и историков я предложил проф. и декану Историко-филол. факультета Ипер. Казанского Университета А.И. Александрову для проектируемого Казанским университетом полного собрания ученых трудов В.И. Григоровича, и эти, его давно забытые статьи. Мое предложение было принято с благодарностью, но издания сочинение статей знаменитого Казанского и Одесского Слависта осталось, кажется, в пределах добрых пожеланий факультета.

Materiale de la conferința științifică P. D. Draganov - pedagog, savant și bibliograf. Comrat, 11 aprilie, 1997

Предисловие (об источниках и пособиях, послуживших нашему автору при составлении диссертации).

I. Таврическая и Херсонская губернии в топографическом, климатическом и этнографическом отношении Болгарская колонизация Новороссийского Края. Болгарские колонии Херсонской, Таврической и Бессарабской губернии: статистические данные. Общая численность болгарского населения Новороссийского Края. Списки болгарских колоний Херсонской и Таврической губерний (стр. 1-37).

II. Основы водворения болгарских колонистов в Новороссийском Крае и характеристика их первоначального быта исследователей-современников. (Интересен при этом отзыв о русских болгарях, отзыв восторженный, Л.Н. Майкова.). (стр. 38-58).

III. Болгарские колонии Херсонской и Таврической губернии в этнографическом отношении и современное их культурные положение. (стр. 58-71).

IV. Сельское хозяйство современных болгарских колонии (!)*, её землевладение и землепользование (с. 72-103).

V. Двор и его постройки (с. 104-105).

VI. Жилище и его обстановка: 1) Материал для постройки, размеры жилища и его тип. 2) План жилого дома. 3) Убранство и обстановка жилища. 4) Постройка дома**.

VII. Костюм (мужской и женский) по уездам (с. 117-125).

VIII. Пища и питье: 1) народное питание; виды кушаний и напитков. 2) приготовление пищи. 3) Хлеб и его виды (стр. 126-132).

IX. Посуда, меры жидкости. Меры сыпучих тел. Меры веса. Дни недели, названия месяцев и времен (стр. 133-135).

X. Родство и свойство. Народные имена. Народные фамилии (с. 136-140).

XI. Родинные обряды и обычаи. Воспитание молодежи. Увеселения (с. 141-153).

К концу этой главы автор с прискорбием заключает: «пройдет немного времени и исчезнут в болгарских селах даже традиционных болгарские

* Автор пользуется известиям клаусса (книга послетнего появилась в 1869 году) и всюду употребляет в м(есто) селения тер. Архаический архаическим термен «колония», не зная что колоньяльное правление Новороссииского Крае отмененно еще в 1871 году. Там есть теперь и то лишь на бумаге, лишь колонии еврейские.

** Большое сочинение о доме и убранстве болгарского дома в Бессарабии готовит бывший губернатор Бессарабии, теперь директор Департамита Иностраннх Исповеданий М.В.Д. Алексей Ник.Харузин.

хороводы, но на смену им широкой волной в жизни молодежи идет пьянство, распущенность нравов и разврат»...

XII. Свадебные обряды и свадьба в разных уездах (стр. 154-185).

XIII. Похоронные обряды (с. 184-189).

XIV. Народные праздники из месяца в месяц: Нова или сурва гудйна (1 января) Юрдани (6 ян.), Иванов день (7 янв.), бабян день (8 янв.), Танасов день (18 янв.), Стретенй или вулчи праздници (1 февр.), Трифонци (2 февр.), Велики Загувинки (против чистого понед. В. Поста), Тодуров день или Тудурица (Тироновская суббота), 40 светцы (9 марта), Благувиштине (25 марта), Сюрмах Лазар (за две недели Пасхи), Лазар и Лазариц (суббота Лазарева), Вребница (Верб. Воскресение), Гулемия Патек или Распет петъке. Велик день Мъртвия Великия день (Радоница). Спасов день (Вознесение). Гёргиев день (23 авг.). Кирил и Мефодии (11 мая). Свята Троица, Русали, Зилената неделя, Свити Никола Лютен (9 мая). Енюв день (Ив. Купала, 24 июня). Св. Петров день (29 июня), Ильев день (20 июля), Св. Пантелеимон (27 июля), Маковей (1 августа). Прибризинй (6 августа). Гуляма бугорица (15 августа), Малка Богородица (8 сент.), Крестуве день (14 сент.), Димитров день (26 окт.), Архангелов день (8 ноября), Варвара (4 декабря), Св. Сава (5 декабря), Свити Никола зимен (6 дек.), Св. Спиридон (12 дек.), Игнатов день (20 декабря), Коляда (25 дек.).

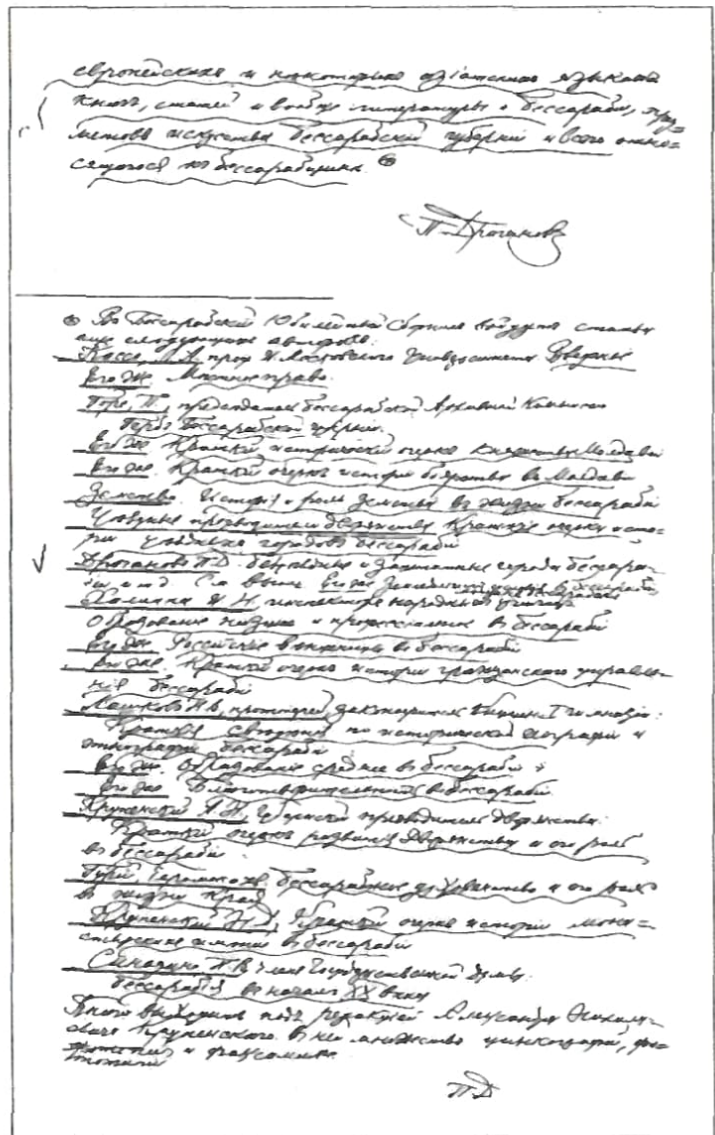
XV. Приметы: съчaste и несчaste (стр. 200-202).

XVI. Поверия (103 №№) (страница 203-212).

XVII. Народное творчество (с.203-222).

XVIII. Диалектологические наблюдения над болгарами Херсонской и Таврической губерний (с. 223-237).

Попадаются и ошибки в болгарском тексте, приводимом

Petre Draganov. Ultima filă cu autograf a studiului științific *История, быт и язык Болгарского населения Новороссийского Края в изучении русского слависта.* (Fascimil)

Н.С. Державины, но мы смотрим на них как на искажение болгарский фонетики.

О бессарабских болгарях Н.С. Державин обещает говорить специально в следующем выпуске Известий Таврической Ученой Архивной Коммиссии.

Говоря о бессарабских болгарях, мы пользуемся настоящим случаем сообщая о них здесь, что в виду наступающего сто лета (в 1912 году) со времени заключения бухарестского мира и воссоединения к России страны тверцев, угличей, бродников, берландиков. Бессарабское губернское земство издаёт юбилейный сборник в котором будут помещены следующие статьи, касающиеся славянской филологии П.Д. Драганова: 1) *Русское население Бессарабии, коренное и пришлое.* 2) *История колонизации Бессарабии (болгары, сербы, чехи, немцы).* 3) *Безуездные и заштатные города Бессарабии, посады, местечны и большие селения.* 4) *Статистика населения Бессарабии по всеобщей переписи 1897 года и дальнокюющим сведениям.* 5) *Азбучный указатель книг авторов книг; научных, литературных и публицистических статей, принадлежащих уроженцам Бессарабской губернии и нашему.* 6) *Указатель на всех европейских и некоторых азиатских языках книг, статей и вообще литературы о Бессарабии, предметов искусства бессарабской губернии и всего относящегося к бессарабщине.***

П.Драганов

Sursa: Arhiva Națională a Republicii Moldova,
fond personal Petre Draganov, nr. 1262, inv.1, d. 2.)

* В Бессарабский Юбилейный Сборник войдут статьи еще других авторов: Кассо, Л.А. проф. И. Московского Университета. Введение.

Его же. *Местное право.*

Горе, П., председатель Бессарабской Архивной Коммиссии.

Герб Бессарабской губернии.

Его же. *Краткий исторический очерк княжества Молдавии.*

Его же. *Краткий очерк истории боярства Молдавии.*

Земство. *История и роль земства в жизни Бессарабии.*

Уездные предводители дворянства. Краткий очерк и история уездных городов Бессарабии.

Драганов П.Д., *Безуездные и заштатные города Бессарабии и т.д.* См. выше. Его же. Земледельческие сословия в Бессарабии, мещане бессарабские.

Халиппа, И.Н., инспектор народных училищ.

Образование низшее и профессиональное в Бессарабии.

Его же. *Российские венценосцы в Бессарабии.*

Его же. *Краткий очерк истории гражданского управления Бессарабии.*

Лашков, Н.В., протоирей, законоучитель Кишин. I гимназии:

Краткие сведения по исторической географии и этнографии Бессарабии.

Его же. *Образование среднее в Бессарабии.*

Его же. *Благотворность в Бессарабии.*

Крупенский, А.Н., *Губернский предводитель дворянства:*

Краткий очерк развития и его роль в Бессарабии.

Гурий, иеромонах. *Бессарабское духовенство и его роль в жизни края.*

Крупенский, Н.Д., *Краткий очерк истории монастырских имений в Бессарабии.*

Синадино, П.В., член Государственной Думы: *Бессарабия в начале XX века.*

Книга выходит под редакцией Александра Николаевича Крупенского. Немножество цинкографии, фототипии и факсимиле.

П.Д.

* * *

Архивъ, Книгохранилище
и Музей
ДРАГАНОВЫХЪ
въ Комратъ, Бес. губ. Бенд. у.

Содержание:

1) **Книги** и между ними весьма редкие, а также периодические сборники и альманахи на всех европейских языках.

2) **Рукописи** ученого литературного и публицистического содержания, и особо: **Рукописное и книжное собрание** покойных родителей, братьев и сестер Драгановых и Златовых «памяти которых посвящено это собрание».

3) **Автографы** ученых, литературных, общественных и государственных деятелей.

4) **Предметы художественного и механического искусства:** портреты, фотографии, картины, иконопись, лубочные издания, гравюры, фотогравюры, эстампы, ноты, олеографии, офорты, акварели, карикатуры, альбомы лиц и видов, относящихся преимущественно к Бессарабии.

Важнейшие, главным образом рукописные, труды Драгановых,

5) **Историческая записка о бывшем в Комрате Центральном училище,** на почве которого 18 лет спустя возникло Комратское реальное училище имени Императора Александра I Благословеннаго (1887).

Труд этот принадлежит народному учителю в Бессарабской, Херсонской и Екатеринославской губерниях, впоследствии преподавателю пения в Комратском Центральном Училищъ, ныне покойному **Георгию Даниловичу Драганову-Кованжиеву** (9 сентября, 1893 г.)

6) **В дѣбрях Турции.** Описание Адрианопольского виалэта, бывшей Оракии, в археологическом, этнографическом и военно-статическом отношениях (1891).

Труд этот принадлежит первому драгоману Российского Императорского Генерального консульства в Восточной Румелии **Стефану Даниловичу Драганову-Каванжиеву** († 14 февраля, 1893).

Труды П.Д. Драганова, которым он придает особо важное и нравственное значение:

7) **Об изучении современной Македонии в этнографическом, диалектологическом и статическом отношениях и Македонско-Славянский Сборник.**

Части I-III, с приложениями к нему (1888-1891).

«Памяти заслуженнаго одинарнаго профессора Императорского Петроградского Университета и одинарнаго академика Императорской

Академии Наук **Владимира Ивановича Ламанского** († 19 ноября 1914).

8) **Литература на всех европейских и некоторых азиатских о Свв. Кирил и Мефодии, Апостолах и Первоучителях Русско-Славянского народа. Части I-IV, (1901-1904).**

«К тысячелетию кончины Восприемного Отца Русско-Славянского просвещения, Всесвятйшего и Блаженного Фотия, Патриарха Вселенского и Архиепископа Царствующего града Константинополя и Второго Рима (891-1891) и Св. Климента, Епископа Словянского (1015-1915).

9) **Многоязычный Пушкин Puschkiana-Polyglotta.**

Обозрение переводов Пушкина на 75 языков и наречий мира 1899.

«Памяти первой спутницы моего земного странствования **Анастасии Васильевны Драгановой** († 5 апреля, 1899).

10) **К столетию отторжения от Турции древне-русских в Бессарабии Княжений Тиверцев и Угличей, иначе Лукоморья.**

BESSARABIANA

Ученая, литературная и художественная Бессарабия, т.е. Алфавитный библиографический указатель архивных первоисточников, авторов, книг, статей и вообще литературы о **Бессарабии**, предметов древности, художественного искусства, находящихся в **Бессарабской губ.**, и всего относящегося к **Бессарабщине**, а именно: а) о **Бессарабии и Бессарабцах**, о трудах разнообразного содержания, принадлежащих уроженцами и должностными лицам Бессарабской губ, и б) книг и периодических изданий, опубликованных в пределах этой губернии в последняя столеть со времени воссоединения ее, по мирному Бухарестскому трактату, с Российской Империю (1812–16 мая 1912).

«Памяти второй спутницы моего земного странствования **Елены Параскевовны Драгановой** († 8 Марта 1914), как ближайшей свидетельницы неусыпных трудов супруга по части разработки науки Родиноведения, поощренных, ныне покойным Министром Народного Просвещения **Львом Арстидовичем Кассо** († 26 Ноября 1914).

11) **Архивные и другие материалы, относящиеся к истории Комрата, Бес. губ. Бенд. у. (1818-1918)** А) **Сведения официальные:** Из дел Буджакскаго приказа, клировых ведомостей Комратской Успенской Церкви, Комратского Иоанно-Предтеченскаго Собора, Архивов Кишиневской Духовной Консистории, Попечительства о Задунайских переселенцах, Попечительнаго Комитета об иностранных поселенцах Южнаго Края России, Новороссийскаго и Бессарабскаго Наместничества Одесскаго Генерал Губернаторства и Архиерейских и Попечительских ревизий. Б) **Сведения неофициальные:** Записки современников, воспоминания и показания старожилов, журнальные и газетные статьи и отдельные произведения печати.

12) **Комрат, он-же Камрат. Его прошлое и настоящее. К столетию его существования (1818-1918).**

(indescifrabil) и учителя греческие, молдавские и русские мадамы», Ланкастерская школы. Комратские Центральные училище, Неудавшаяся мужская гимназия и открытие в Комрате реального училища.

14) **Комратский некрополь** поколение праху усопших в упования их воскресения и вожделенного сведения с ними. Описание Комратского некрополя.

а) **Комратские герои Освободительной, Японский и Второй Отечественной войны за Веру, Царя и Отечество в битвах с неприятелями смертью венчавшиеся.**

б) **Хорошие Комратские люди доброго старого времени с эпитафию:**
«Воскреснуть мертвый и восстанут сущий во гробах и все земнородный возрадуются».

15) **Списки Русских общественных, научных и государственных деятелей родом из Комрата, Бес. губ.**

16) **Материалы для Музея Второй Отечественной войны по Комратскому его отделению в Архиве Драгановых:**

а) **Список Комратских борцов за Отечество,** б) **Патриотические вечера Кагульской Румянцевской гимназии и Комратского реального училища имени Императора Александра I Благословенного. Афиши, программы и образцы декламаций на этих вечерах,** в) **Патриотические издания (Газеты, журналы, сборники и прочь),** г) **Военно-Историческая литература,** д) **Художественная и лубочная картинки и рисунки,** е) **Карикатуры, русская, французская, английская, итальянская и прочь.**

17) **Брошюры и книжки религиозно нравственно и патриотического содержания (Для народного чтения).**

18) **Педагогический и учебный отдел собрания Драгановых в последняя 50 лет:**

а) **Ученическая и студенческая тетрадки Драгановых и Златовых.**

б) *Ученическая и студенческая тетрадки и лекции Комратских, Кишиневских, Харьковских, Петроградских, Севастопольских, Болградских, Астраханских, Ровненских и Кагульских: централистов, реалистов, гимназистов, епархиалок, гимназисток, семинаристов и т.п.*

19) **Географическая, историческая и друг. карты и разные атласы.**

20) **Коллекция юбилейных, святочных, новогодних и пасхальных газет и еженедельных изданий на разных языках, главным образом на русском, за последняя 50 лет. (Из собрания П.Д. Драганова).**

21) **Высочайшая грамоты, дипломы, послужные списки, аттестаты, свидетельства и патенты на имя Драгановых и Златовых и их ближайших родственников и свойственников бессарабских и других губерний русских дворянских и служилых родов.**

22) **Всеподданнейшие адреса, прошения на Высочайшее Имя, юбилейная приветствия и т.п.**

23) **Родословная записи следующих бессарабских и других губерний дворянских, служилых, священнических, купеческих, помещичьих и землевладельческих родов:**

Absolvenții Liceului Real din Comrat, promoția anilor 1921-1922

Драгановы и Златовы; Чайковские, Попели, Овельды, Арпентьевы; Буклучи-Фундуклей, Варнли, Архонди, Пахопуло, Зантиоти, Захариади, Икономиди, Димитриади, Челебидаки, Караджи-Искровы, Карра, Макшевы-Мошановы, (Орл. г.) Милкановы (Киев. г.), Горизонтовы (Симб. г.) Лисовские (Моск. г.) Ругиновы, Димитровы, Сибовы, Тафратовы, Рашеевы, Увалиевы, Бурты, Дечевы, Кальдероны, Лелявские, Ганецкие, Койчевы, Топаловы, Добровы, Доду, Недовы, Камболи, Кесяковы, Твердиевичи. Балтаги, Праницкие, Киселевичи, Киркоровы, Боголюбские (Калуж. г.); Геробенчевы, Димитриевы, Грозавы, Вдовиченковы, Патрикиосы Патрикеевы; Стефанко-Абаджиевы, Кондовы и Лахмунды (Спб. гр.) Басистовы, Остринские, Антониевы, Пославские, Емеляновы, Колибабы, Жушковы, Полихрони, Хереско, Рознованы, Матвеевичи, Няга; Димитраки-Бей, Арабаджи-Гандевы-Бояжиевы и Чолаковы; Цанкокыльчики, Вишневские, Илашковы, Дианы и друг.

24) Служебная переписка Драгановых:

а) П.Д. Драганова: Донесения (рапорты), представления, отношения, доклады и памятные записки директорам и ректорам средних и высших учебных заведений, Попечителям Учебных Округов, Министрам Народного Просвещения и другим высокопоставленным лицам и сановникам светского духовного чина.

б) С.Д. Драганова-Кованжиева. Переписка с разными чинами Министерства Иностранных Дел и главным образом Российского Императорским послом и полномочным Министром при Оттоманской Порте д.т.с. А.С. Нелидовым о болгарских делах, о баттенбергиаде, Стамбуловщине и Кобургиаде (7 томов).

25) **Переписка Драгановых с их ближайшими родственниками и свойственниками и другими лицами делового, общественного, литературного и научного содержания.**

26) **Списки ученых и литературных трудов П.Д. Драганова.**

а) **Книги и брошюры П.Д. Драганова.** б) Его печатная статьи и монографии, опубликованная в следующих периодич. изданиях газет; Журнал Мин. Нар. Просвещ., Правит. Вест., Русский Филологич. Вест., Русский Вестник, Историч. В., Новое Вр., Петр. Вед., Россия, Известия и Записки Императорского Русского Географич. Общества, Известия Отделения Русского яз. и Словесности Императорской Академий Наук, Известия Петроград. Славянского Общества, Кишиневская Епарх. Ведомости. в) Его рукописные труды, оставшиеся почему либо ненапечатанными. г) Его проектированные труды, для которых материалы собраны в пачках из библиографических карточек.

27) **Список печатных и рукописных трудов С.Д. Драганова и других членов семьи литературного и научного содержания.**

28) **Палеографические и фотографические снимки и факсимиле с почерков родителей, дедушек, прадедушек и прапрадедушек родственников, свойственников и друзей Драгановых и Златовых.**

29) **Семейный и интимный Архив Драгановых:**

Письма, записные книжки и дневники.

30) **Нумизматическое Собрание В.П. Драганова и Н.К. Гребенча.**

31) **Огромная коллекция визитных карточек без записей или с записями на них разнообразного содержания и адресованная на имя П.Д. Драганова, членам его семьи и близким родственникам и свойственникам.**

32) **Миллионы.... библиографических карточек и заметок П.Д. Драганова в систематическом порядке и по всем отраслям историко-филологических наук.**

«К сожалению, единственное, наследие, оставляемое любимой дочери Ангелине и любимому сыну Валентину для поступления с этим действительным или сомнительным добром, по их усмотрению.»

33) **Подвижные каталоги Архива. Книгохранилища и Музея Драгановых: азбучные, систематические, хронологические и по языкам.**

Местоположение предмета:

комната.....

шкаф.....

полка.....

№ на полке.....

Основатель, Учредитель и Директор Архива:

П. Дан. Драганов, Кандидат Историко-Филологич. Факультета, Императорского Петроградского Университета, Действ. член Императорского Петроград Археологического Института и Русского Библиологич. Общества, Чл.-Сотрудник Императорского Русск. Географич. Общества и Издательской Комиссии Петроградск. Славянского Благотворит. Общ. бывший Помощник Библиотекаря и Хранитель Славянского Отдела Императорской Публичной Библиотеки. Д. Чл. Бессарабского Церковного Историко-Археологического Общества и Петроградского Литурно-Библиогического Института, теперь же Директор Кагульской имени Генерал-Фельдмаршала гр. П. А. Румянцева-Задунайского гимназии, Статский Советник.

Дальнейшие Организаторы, Хранители и Наследники Архива:

В. Драганов оконч. курс Историко-Филологич. Фак. Императорского Петроградского Университета.

А. Драганова, окон. курс Петроградск. Ксениинского. Института и специальных при нем курсов учительница новых языков Полтавской м. имени Императора Александра I Благословении по гимназии.

Душеприкащики:

С. Милканов, Помощник Правителя Канцелярии Попечителя Киевского Учебного Округа.

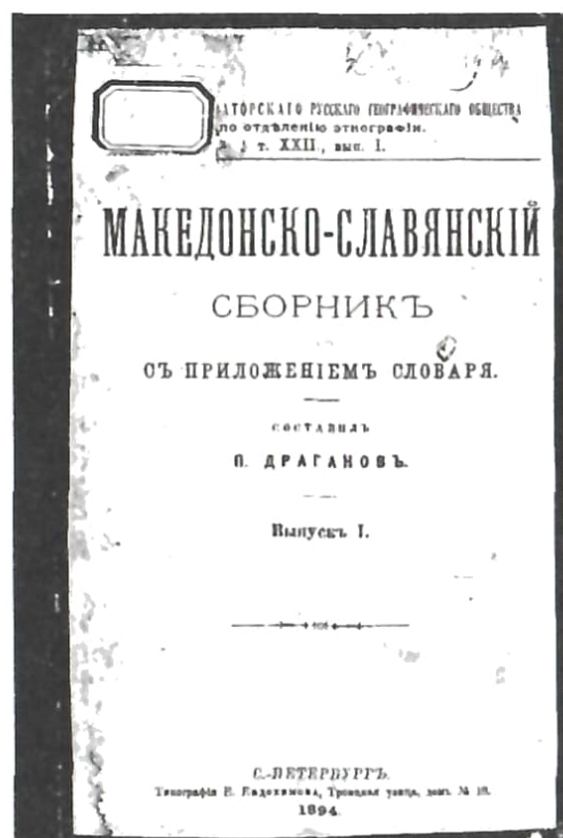
Свящ. о Гавриил Златов Кандидат Императорской Московской Духовной Академии и Законоучители Кишиневской м-ой имени Наследника Цесаревича Е.Н.В. Алексея Николаевича м. гимназии.

Свящ. о. Андрей Димитров, Председатель Родительского Комитета Комратского имени Императора Александра I Благословенного реального училища.

Свящ. о. Андрей Сибов, учитель пения Комратского училища.

Н. Гребенча, член Аккерманской Уездной Земской управы.

В. Гребенча, преподаватель Пуркарского сельско-хозяйственного училища.

Сoperta cărții *Македонско-славянскій сборникъ...*
Sankt-Petersburg, 1894

* * *

„Multstimată Doamnă Lucia Martuseivici,

Am găsit adresa dvs. la colaboratorii Muzeului Ținutului din Comrat. Sunt autorul care a scris un portret al lui Petre Draganov pentru volumul IV al *Basarabiei necunoscute* și am editat în facsimil, încă la începutul anilor '90, lucrarea lui fundamentală, *Bessarabiana*. Acum lucrez asupra unei minimonografii *Petre Draganov*, pe care sper s-o editez până la sfârșitul lunii septembrie.

De aceea, Vă rog foarte mult să mă ajutați cu materiale de arhivă, poze de familie, amintiri personale sau la unor persoane care l-au cunoscut pe Petre Draganov. Îmi doresc mult ca această carte să conțină maxim de informații despre Petre Draganov și familia, respectiv urmașii lui.

Am să Vă fiu profund recunoscător dacă o să mă ajutați și rugămintea mea sinceră este să faceți acest lucru cât mai repede posibil, ca să mă pot înscrie în termenii fixați pentru apariția acestei ediții.

Cu profund respect,
Iurie Colesnic,
scriitor”

* * *

„Fălticeni – 15 august, 2005

Stimate Domnule Colesnic,

După cum v-am promis, trimit următoarele materiale:

1. Certificat – Anastasia V. Ciaicovschi – soția lui P. Draganov, mama lui Anghelina și Vladimir Draganov.
2. Certificat – Anghelina Draganov.
3. Anuarul – liceului de fete din Comrat.
4. Telegramă – Valentin pentru Anghelina Prosalendis din 29 septembrie 1940.
5. Scrisori de la Valentin Draganov pentru Anghelina și Nicolae Prosalendis: 9.XI.1940; 22.XII.1940; 22.XII.1940.
6. Scrisori de la B. Ristovschi pentru Anghelina Prosalendis din: 28.I.1971; 08.II.1971; 07.V.1971; 01.VII.1971.
7. Caiet cu inventarul Bibliotecii lui P. Draganov, scris de Anghelina P. – 5 pagini – 99 titluri.
8. Fotografie: Anghelina Draganov
9. Fotografie: Valentin Draganov
10. Folclor macedonian, de B. Ristovschi – cu dedicație pentru Anghelina P.
11. Certificat de proprietate (20 iunie 1928) Petru Draganov.
12. Cartea imobilului – nr. 112/30.XII.1942 – str. Carmen Sylva nr. 30 – Comrat, proprietari Nicolae și Anghelina Prosalendis.

Rugămintea mea este că, dacă reușiți să descifrați scrisorile de la B. Ristovschi, să-mi trimiteți traducerea lor. Același lucru și pentru inventarul Bibliotecii lui P. Draganov.

RĂMÂNIA

CARTEA IMOBILULUI

DIN

MUNICIPIUL
ORĂȘUL
COMUNEA
RĂDĂȘTI

Comrat jud. Tighina

SITUAT ÎN

CĂMIN: BUCIYARDUL, STRADA, PIAȚA, STRĂZEA, ALTEA, FUNGHIVRA <i>Carmen Sylva</i>	Nr. 30

Proprietară Angelina Prosalendis

DATA *31/12-1942*

MEMBRU I.V.O.
1918
MUNICIPIUL DE POLIȚIE
RĂDĂȘTI

[Signature]

Nr.

112

Angelina Prosalendis

TIPOGRAFIA PREFECTURII POLIȚIEI MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

Cartea imobilului – nr. 112/
30.XII.1942 – str. Carmen
Sylva nr. 30 – Comrat,
proprietari Nicolae și
Anghelina Prosalendis

Ministerul de Interne
R. A. ROMÂNIA
Or. RĂDĂȘTI
Nr. *1089*
20.12.1942

Comrat

Noi, Primarul orașului Comrat, județul Tighina
având în vedere cuprinsul înregistrat la Nr. 2684/1928
Publicăm
ca existând cuprinsul cu proprietățile mobile ale
acestei Primărie au constatat că sub Nr. 654 este
înscris loc. terenul din acest oraș Pata S. Bragana
cu 2 hect. 150 m p. în moștenita de la Paul Braco
Bragana, învecinat cu rîul lîc Baba Călna la sud
cu Vorik Guda Bolgor la nord, cu Străduț la est
la vest și la est cu Hadji Bracuț și cu 1 hect. 125 m p. la de carte, cu hotăr. cu proprietățile: rădă
Pascoceria Bughinova, Hănușu Călar, Hănușu
Torguța și Hănușu Mădjar.

*Dăpt conș. și se eliberează prezenta
afie și vari laj ucantate*

[Signature]

Secretar [Signature]

Certificat de proprietate (20
iunie 1928), Petru Draganov

Falkem - 15 august 2005

Stimatele Doamnelor Calionie,

După cum am promis vădmit următoarele materiale:

1. Certificat - Anastasia V. Ceaciovski - soția lui P. Draganov
mama lui Anghelina și Valentin Draganov.
2. Certificat - Anghelina Draganov.
3. Anonimul - licența de film din Comrat.
4. Telegramă - Valentin pentru Anghelina Provalenski
din 29 sept. 1940
5. Scrisori de la Valentin Draganov pentru Anghelina și
Nicolae Provalenski: 9.5.1940; 22.5.1940; 31.5.1940.
6. Scrisori de la B. Ristovski pentru Anghelina Provalenski
din: 28.5.1941; 08.5.1941; 14.5.1941; 01.5.1941.
7. Caiet cu inventarul Bibliotecii lui P. Draganov
dăruite Anghelina P. - 5 pagini - 93 titluri.
8. Fotografie: Anghelina Draganov.
9. Fotografie: Valentin Draganov.
10. Talaher Macedonien, de B. Ristovski - cu dedicație
pentru Anghelina P.
11. Certificat de proprietate (20. iunie 1920) Pater Draganov
12. Cartea imobilității - Nr. 112/30.07.1942 - Sra. Camna
Syda Nr. 30 - Comrat, proprietarii Nicolae și
Anghelina Provalenski.
"Rugămintea mea este să dacă puteți să obțineți
fotografiile de la B. Ristovski și să mi le trimiteți
direct în loc. Aș fi foarte bucuroasă să pot să văd
inventarul Bibliotecii lui P. Draganov."

Am mai produs altva document, dar nu prea important,
dacă credeți că vă pot trimite, am să le trimit
la pensia următoare.

Sigur că mă interesează orice document despre
P. Draganov și în acest sens îmi exprim rugămintea
să-mi trimiteți tot ce aveți, de preferat și cu
traducerea în l. română.

Mama mea trăiește, are 87 ani - și dacă mai
vreți ceva informații de la ea scrieți-mi ce v-ar mai
interesa?

În altă ordine de idei, corespondența dintre
B. Ristovski și Anghelina P., fiind particulară am
rugămintea să nu fie dată publicității - cel puțin
până în momentul în care nu iau și
eu cunoștința de conținutul scriso-
rilor, după traducere. Insist în mod
deosebit asupra acestei din urmă
rugăminți.

(Corect numele meu este MARTUȘEVICI).

Cu stimă și încredere

Mai posed câteva documente,
dar nu prea importante. Dacă vă
pot fi utile, am să vi le trimit la
pensia următoare.

Sigur că mă interesează orice
document despre P. Draganov și, în
acest sens, îmi exprim rugămintea
să-mi trimiteți tot ce aveți, de pre-
ferat și cu traducerea în l. română.

Mama mea trăiește - are 87 de
ani - și, dacă mai vreți ceva infor-
mații de la ea, scrieți-mi ce v-ar mai
interesa.

În altă ordine de idei, corespondența
dintre B. Ristovski și Anghelina P.,
fiind particulară, am rugămintea să
nu fie dată publicității - cel puțin
până în momentul în care nu iau și
eu cunoștința de conținutul scriso-
rilor, după traducere. Insist în mod
deosebit asupra acestei din urmă
rugăminți.

(Corect numele meu este
Martușevici)

Cu stimă și încredere"

Scrisoarea Luciei Martușevici din
15 august, 2005, adresată lui Iurie
Colesnic. (Fascimil)

Bibliografie selectivă

Arhiva Națională a Republicii Moldova, fond personal Petre Draganov, nr. 1262

Opera:

1. «Комратъ» или «Камрат»? Письмо к Председателю Императорского Русского Географического Общества, Действит. Тайному Советнику П. П. Семенову «Известия» И. Р. Г. О. Том XXIX. 1894. № 6, стр. 596-598 и отдельно. Спб. Типография А.С. Суворина. 1893. Перепечатка в «Одесском Вестнике», 1894, № 265, октября 15.
2. Россия и сопредельные страны Европейского Юго-Востока в историческом, географическом и статистическом отношениях. Критическая оценка некоторых очень важных трудов о Бессарабии (по поводу статей Г. Занетова о Бессарабских болгарях). «Известия отд. Русского яз. и слов. Имп. Акад. Наук». Том I, кн. 2 и 4. Спб., 1896 (№№ 2 и 3).
3. Пушкин в переводе на молдавский и румынский язык. Историч. Вестник., 1899, № 5 и отдельно в книжке: «Пятидесятиязычный Пушкин». Спб., 1899.
4. Королева Наталия (рожд. Кешко), Милан и Костя Таушанович. Спб. Вед., 1900, мая 15.
5. Слово правды о Буковине. Спб. Вед., 1900, 16 мая.
6. Дом Обреновичей в Сербии. (Александр, Наталия и Милан). Спб. Вед., 1900, июня 6.
7. Материалы к эмиграции и иммиграции на юго-западных окраинах Империи. Спб. Вед., 1900, июня 10.
(О выселении избытка немецких и болгарских поселенцев-собственников (бывших колонистов) на Кавказ и Дальний Восток, а также в Северо-Американские Соединенные Штаты (в Аризону и Дакоту).
8. Историческая справка о причинах свержения с «престола» князя Молдавского Кузы, короля греческого Оттона, князя болгарского А. Баттенберга и сербских Карагеоргиевичей и Обреновичей. Спб. Вед., 1900, июня 25.
9. Гуцульская кустарная изделия из Коломы и Галиции на Парижской всемирной выставке. Спб. Вед., 1900, июля 2.
(Гуцулы родные братья бессарабским райлянам или райкам, отделенным от первых лишь государственною границею).
10. Русская литература в Румынии.
11. Петр Великий в Галицкой Руси и затем в Бессарабии. Иллюстр. Приб. к «Новому Времени», 1903, в № от 26 ноября (рецензия на книгоизд. О.А. Мончаловского).
12. Летопись-история Молдавского Княжества на молдавском языке. Рукопись из фамильного архива князей Кантакузиных в Бессарабии. Копия с нея была сделана студентом IV курса историко-филологического факультета Пми. Спб. Университета П.Д. Драгановым для бывшего в 1884 году в Спб. румынского посланника профессора Кречулеско. Отрывок этой копии хранится в архив Драгановых в Комрате.
13. Извлечение из описи замечательнейшим делам Буджакского приказа в Комрате (1818-1871). Севастополь, 1892-1893.
14. Русская святочные песни, записанные в Кишиневе и в Бессарабской губернии, 1895.
15. Молдавская колядки и щедровки (колянды г. Хайты). Записаны в Бессарабской губернии.
16. Литература о пребывании А.С. Пушкина в Бессарабской области Спб., 1899.
17. Граф Дмитрий Андреевич Толстой об учителе Кишиневской Губернской Гимназии Иване Феодоровиче Кемрице, как о несравненном и самом лучшем преподавателе французского языка во всей России.
(Рукопись, хранящаяся в архиве Кишин. I гимназии. 1908.
18. Быт, история и язык Болгарского населения Новороссийского края в изучении русского слависта Н. Державина.
Известия Отд. Рус. яз. и Слов. Имп. Акад. Наук. (Печатается).
19. Замечательный, но в настоящее время совершенно забытый бессарабский педагог и

ученый (М.Ф. Шугуров).

20. Критический отзыв о книге П.Н. Батюшкова «Бессарабия» и защита ее от придирической оценки этого научного труда проф. А.И. Яцимирским., 1909.

21. А.С. Пушкин и Екатерина Христофоровна Крупенская, рожд. Комнено., 1909.

22. Поэтическая и прозаическая сочинения А.С. Пушкина касающиеся Бессарабии или навеянные гением Пушкина и воспоминанием его о ней., 1909.

23. О молдавском языке, как богослужебном в Бессарабии., 1909.

24. Начатки Гагаузской грамоты и письменности в Бессарабии. (Памяти В.И. Григоровича, В.Г. Василевскаго и А.С. Будиловича)., 1909.

25. Первоисточники для истории языка и начатков литературы Бессарабских и Черноморских Гагаузов и их задач на Балканском полуострове и в Малой Азии., 1909.

26. *Bessarabiana*. Ученая, литературная и художественная Бессарабия. – Кишинев, 1911. (Ediția a II-a. – Chișinău, 1993, pregătită de Biblioteca municipală V.P.Hasdeu, prefață de Iurie Colesnic).

Despre operă:

1. Лашков Н.В., *Кишиневская областная ныне первая гимназия* (о Драганове). – Кишинев, 1908.

2. Iulian Friptu, *Din trecutul orașului Comrat* (despre Draganov). – *Viața Basarabiei*, 1942.

3. Alexandru Kidel, *Pedagog și om de cultură: [P.D. Draganov]*. – *Cultura*, 1970, 12 septembrie, nr. 12-13.

4. Струкова К.А., *Из эпистолярного наследия П.Д. Драганова*. – *Сов. славяно-ведение*, 1970, № 4.

5. *Enciclopedia sovietică moldovenească*, vol. 2. – Chișinău, 1971, pag. 361.

6. Поглубко К.А., Степанова Л.И., *О распространении русского языка и литературы среди болгар в XIX в.* (по неопубликованной рукописи П.Д. Драганова).

7. Фомин С., *Труды пушкиниста* (о жизни и дел. П.Д. Драганова) «Леп. Слово», 82 г. 30 ноября, № 143, ст. 4, № 144, 2 декабря, ст. 4, № 145, 4 декабря, ст. 4.

8. Ion Madan, *Savant, pedagog, bibliograf* (despre P. Draganov). – *Învățământul public*, 1982, 20 februarie.

9. *Бессарабская энциклопедия [о «Бессарабиане П. Драганова»]* в кн. Трубецкой Б. «Пушкин в Молдавии». – К., «Лит. Артистик», 1983, ст. 22-25.

10. *Книга библиотечное дело библиография Молдавии. Библиографический указатель* (Петр Драганов) к., «Тимпул», 1984, ст. 41-42.

11. Фомин С., *Загадка архива Драганова – Патримониу. Алманахул библиофилилор дин Молдова*, к., «Лит. Артистик», 1988, ст. 191-203.

12. Челак Б. И., *Центральное училище в Комрате к проблеме становления национального болгарского образования в Бессарабии* – [о П. Драганове стр. 151] к кн. «Проблемы языка, истории и культуры болгарской диаспоры в Молдове и на Украине». – Кишинев 1993 г.

13. Сотрудники Рос. нац. Библиотеки – деятелей науки и культуры: Биограф. словарь, СПб., 1995, т. 1, *Императорская публичная библиотека: 1795-1917*.

14. Ion Madan, *Petru Draganov, omul și bibliograful*. – *Viața Satului*, nr. 11, 1 martie 1997.

15. Драганов Пётр Данилович (1857-1926 гг.) – «Ведомости народного собрания», Вып. VI, г. Комрат, 1997 г. (ст. 30-31).

16. Люленова – Топал Е., *Бессарабской энциклопедии – 90 лет*. – «Незав. Молд.», 25 декабря 2001 г., ст. 7.

17. Colesnic Iurie, *Petre Draganov* (în cartea *Basarabia necunoscută*, vol. IV). – Chișinău, 2002, pag. 66-75.

18. Colesnic Iurie, *Petre Draganov*: [etnograf, filolog, istoric lit., bibliogr. (1857-1928), un exilat în anonimat] // *Viața Basarabiei*. – Chișinău, 2002, nr.1. p. 207-213.

19. Colesnic Iurie, *Petrea D. Draganov – o permanență istorică basarabeană: (la 70 de ani de la trecerea în neființă)* // *Magazin bibliologic*. – Chișinău, 2003, nr.1.

20. Colesnic Iurie, *Enigma arhivei Draganov: În culisele istoriei* // *Timpul*. – Chișinău, 2004, 8 octombrie. – pag. 19.

21. Colesnic Iurie, *Viața, moartea și nemurirea lui Petre Draganov* (în cartea *Probleme actuale ale teoriei și practicii biblioteconomice*). – Chișinău, 2005.

Cuprins

Un Marco Polo al Balcanilor 5

Viața, moartea și nemurirea lui Petre Draganov 7

Nuanțe genealogice 9

Notițe pentru o autobiografie 10

Caracterul 13

Sistemul de lucru 14

Interesele științifice 15

Moștenitorii 30

Continuități 38

Anexă 54

Bibliografie selectivă 82

25 =

V 2017

Enigma Petre Draganov
978-9975-906-05-0

EPD00016456

Iurie Colesnic
(12.08.1955)

Autorul volumelor:
Arta memoriei, (1987);
Doina dorurilor noastre, (1990);
Basarabia necunoscută, 6 vol.,
(1993-2006);
Generaia Unirii, (2004); ș.a.

În colecția PANTHEON de același autor au mai apărut:
Profetul nemuririi. Constantin Stere, (2005);
Apostolul Unirii. Pantelimon Halippa, (2006).

Filolog, istoric literar, muzeograf, arhivist, bibliograf, cu alte cuvinte o personalitate de factură enciclopedică, Petre Draganov a propus lumii științifice zeci de întrebări, a oferit mai multe răspunsuri, dar a rămas, în cele din urmă, un mare necunoscut.

Petre Draganov, ca exponent al culturii basarabene și bun cunoscător al slavilor din sudul Balcanilor, a fost preocupat de căutarea punctelor de tangență ale culturii balcanice cu cea slavă veche. El a încercat să identifice toate argumentele unității culturale, lingvistice, religioase, politice și ideologice, deși părea preocupat doar de probleme de filologie.

...Cu alte cuvinte, Draganov a fost un perfect ambasador al culturii și științei. A fost un fel de Marco Polo al Balcanilor. În felul acesta, prin intermediul lucrărilor lui nu doar a fost descoperită o cultură deosebită, dar și un imens domeniu de cercetare, care și-a atins apogeul abia la finele secolului XX.

Iurie Colesnic

**Colecția
PANTHEON**